

Osnovi elektronike

Predispitne obaveze:

U JANUARU OSTALO

Redovno pohađanje nastave (predavanja+vežbe.	10%	10%
Odbranjene laboratorijske vežbe	10%	10%
Kolokvijum I (Kasno za kajanje)	50%	20%
Kolokvijum II (21.01.2019.)	50%	20%
	<hr/>	
	120%	60%

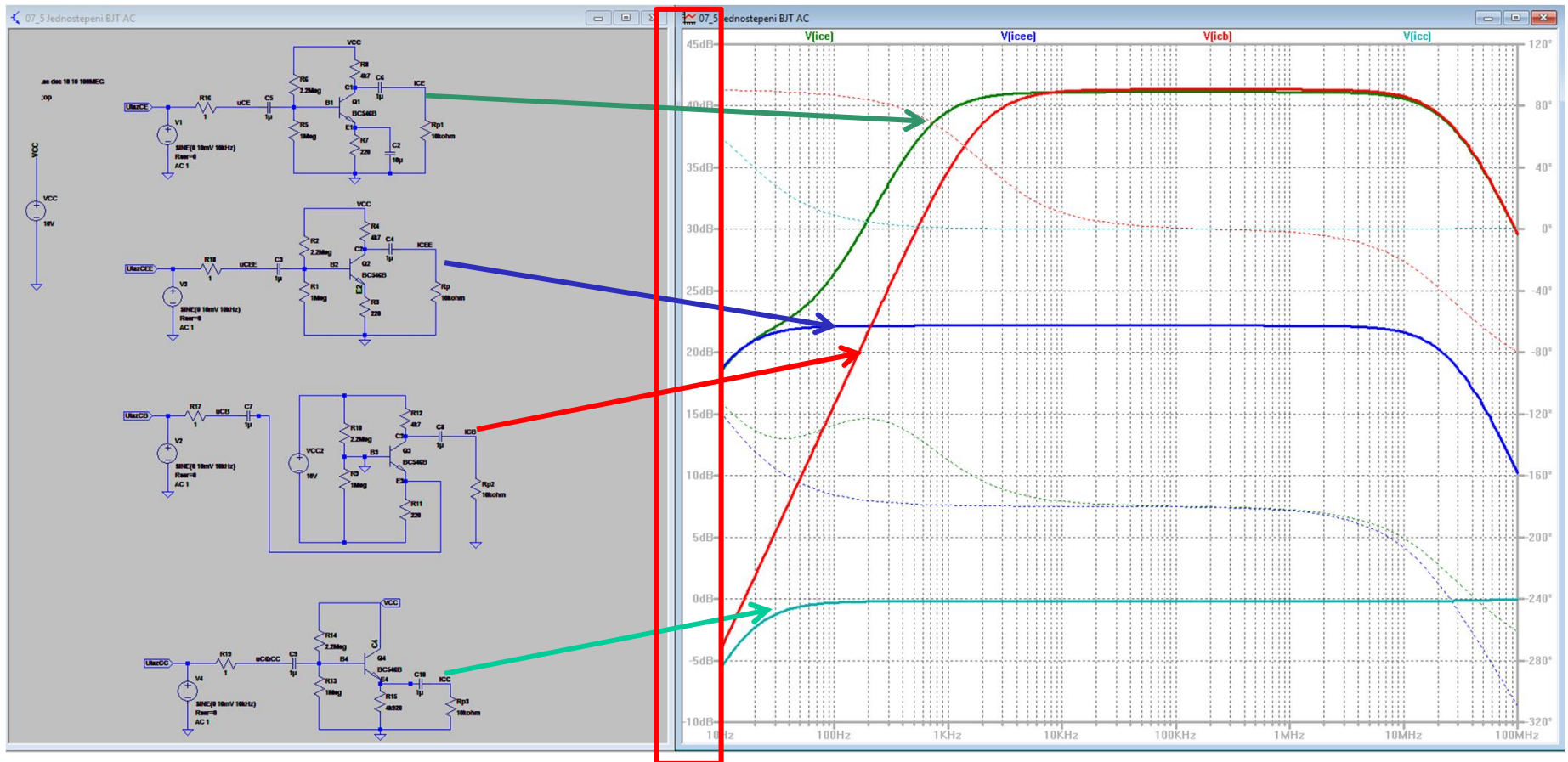

**Ukupan skor u januaru može biti
120% PRE ISPITA**

**Savet: Izadite na kolokvijum
MNOGO JE LAKŠE!**

Jednostepeni pojačavači sa BJT

Da se podsetimo: $R_{gen}=1\Omega$, $R_p=10k\Omega$

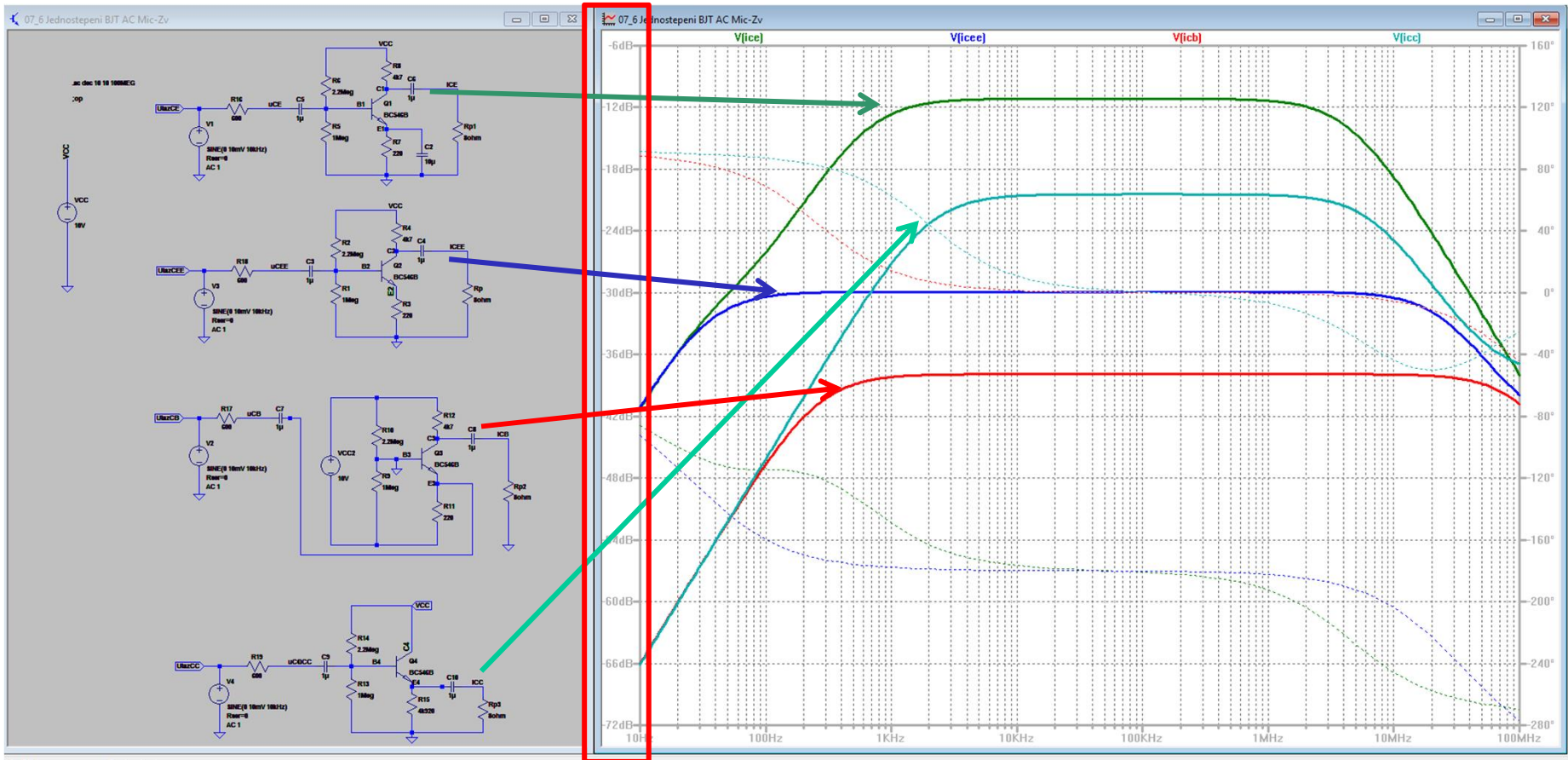

20. novembar 2018.

Jednostepeni pojačavači sa BJT

Jednostepeni pojačavači sa BJT

Da se podsetimo: $R_{gen}=600\Omega$, $R_p=8\Omega$

20. novembar 2018.

Jednostepeni pojačavači sa BJT

Da se podsetimo

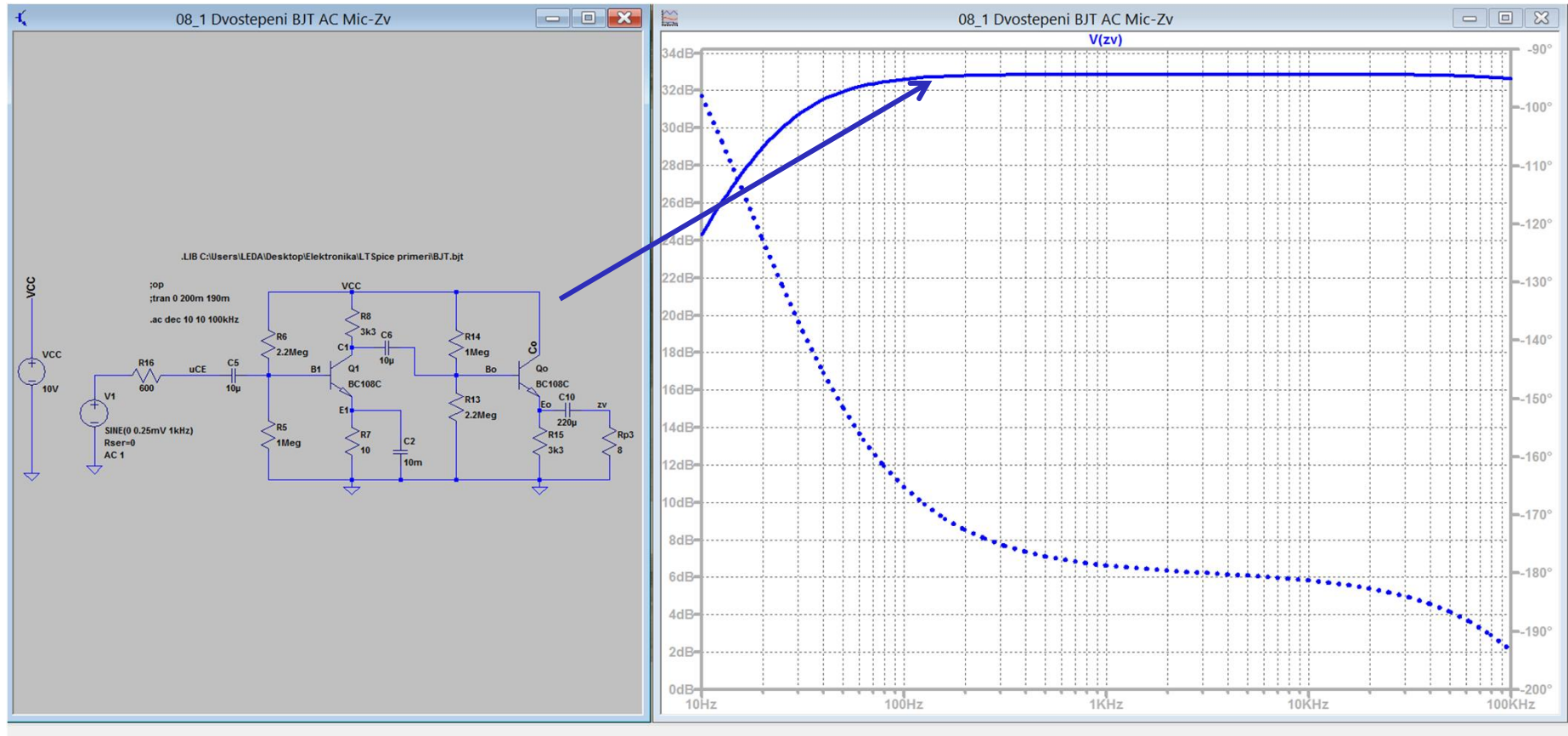

1. Zašto?
2. Šta će se desiti kada ih vežemo?

Jednostepeni pojačavači sa BJT

Da se podsetimo: $R_{gen}=600\Omega$, $R_p=8\Omega$

20. novembar 2018.

Jednostepeni pojačavači sa BJT

Da se podsetimo

1. Zašto?

2. Šta će se desiti kada ih vežemo?

Ali pre toga...

Da li i kako mogu da se poboljšaju osobine?

Diferencijalni pojačavači

Sadržaj

- 1. Zašto?**
- 2. Princip rada**
- 3. Osobine**
- 4. Realizacija sa MOS**
- 5. Realizacija sa BJT**

Zašto diferencijalni ?

Naziv „diferencijalni“ šta znači?

Pojačavaju razliku signala.

Zašto razliku, a ne zbir? - diferencijalni

- poništavanje smetnji

Uz to:

- mala temperaturska osetljivost, mali temperaturski drift

- relativno veliko pojačanje

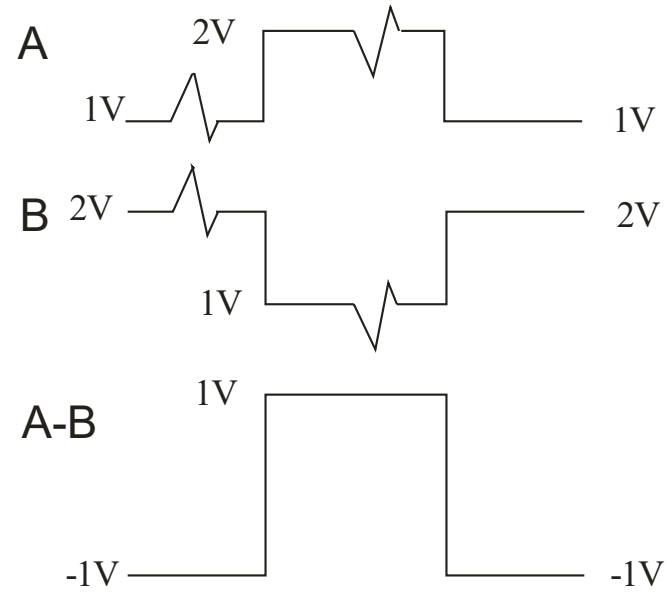
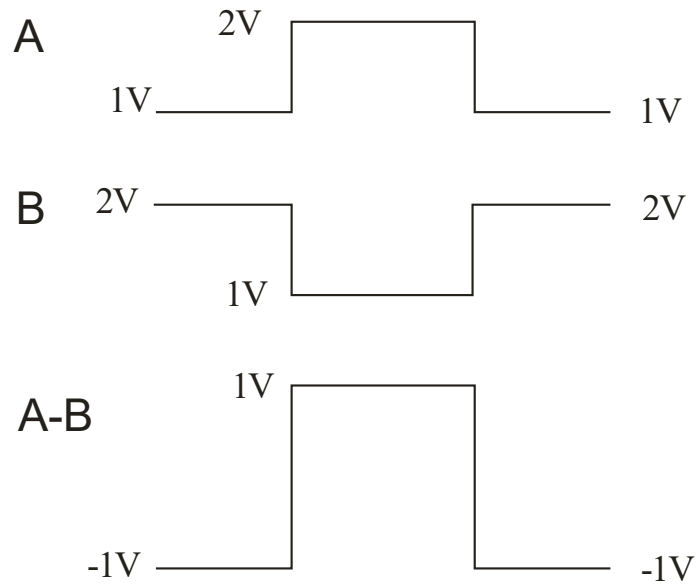
- laka realizacija u IC

Zašto diferencijalni ?

Poništavanje smetnji:

Želja:

- **Što veće pojačanje razlike ulaznih signala.**
  - Što manje pojačanje srednje vrednosti ulaznih signala.
- **Što veća ulazna otpornost.**
- **Što manja izlazna otpornost.**

Kako ispuniti ovu želju?

Osobine

Pretpostavke:

Ako se pojačava razlika signala, mora da postoje dva ulaza

Raspolažemo sa jednostepenim pojačavačima – moguće je sklopiti dva pojačavača u jedan.

Jedan da obrće a drugi da ne obrće fazu!?

ZG i ZS? Imaju isto naponsko pojačanje?

Šta je sa ulaznim otponostima?

Osobine

Realizacija:

Nije dobro ZS i ZG zbog ulazne otpornosti

Da budu oba ZS?

Može ako se pobuđuju signalima suprotnih faza.

Šta bi se time dobilo?

Solidno pojačanje razlike ulaznih signala napona.

Relativno velika ulazna, koja može da se poveća sa R_S

ali i izlazna otpornost.

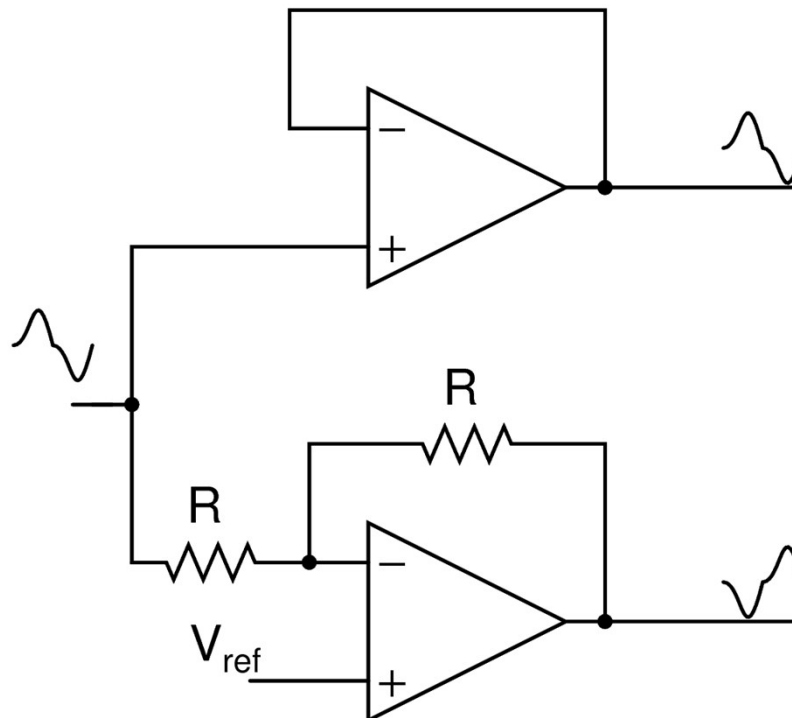
Kako diferencijalni signal ?

Može ako se pobuđuju signalima suprotnih faza.

Kako napraviti diferencijalni signal?

Kombinovanjem invertorskog i neinvertorskog pojačavača

Realizacija diferencijalnog pojačavača

Dva sa ZS (ZE).

Biramo najbolje rešenje:

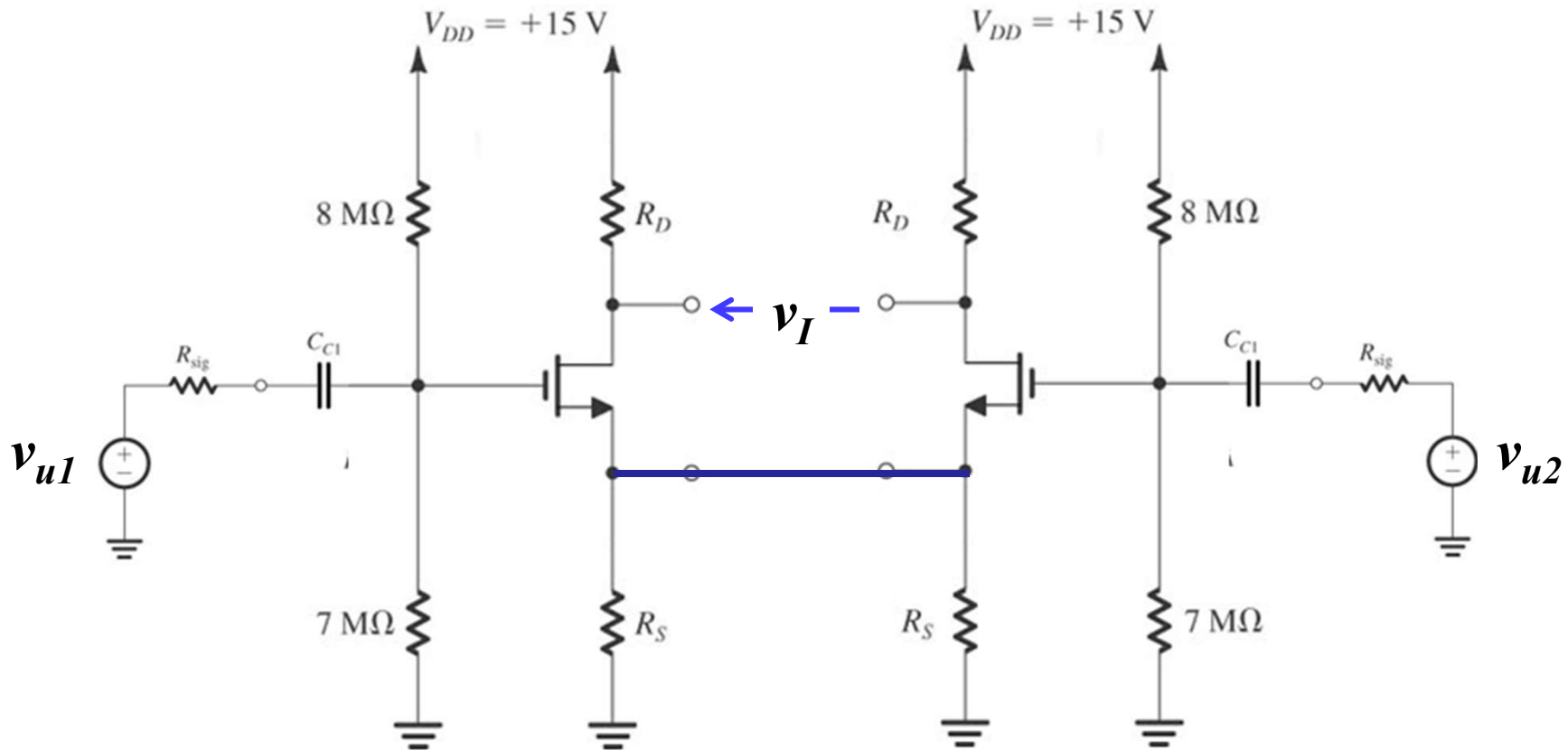
Zbog stabilnosti – otpornost u sorsu (emitoru).

**Zbog pojačanja što veća dinamička otpornost u
drejnu/kolektoru.**

**Zbog ulazne otpornosti što veća dinamička otpornost u
sorsu/emitoru.**

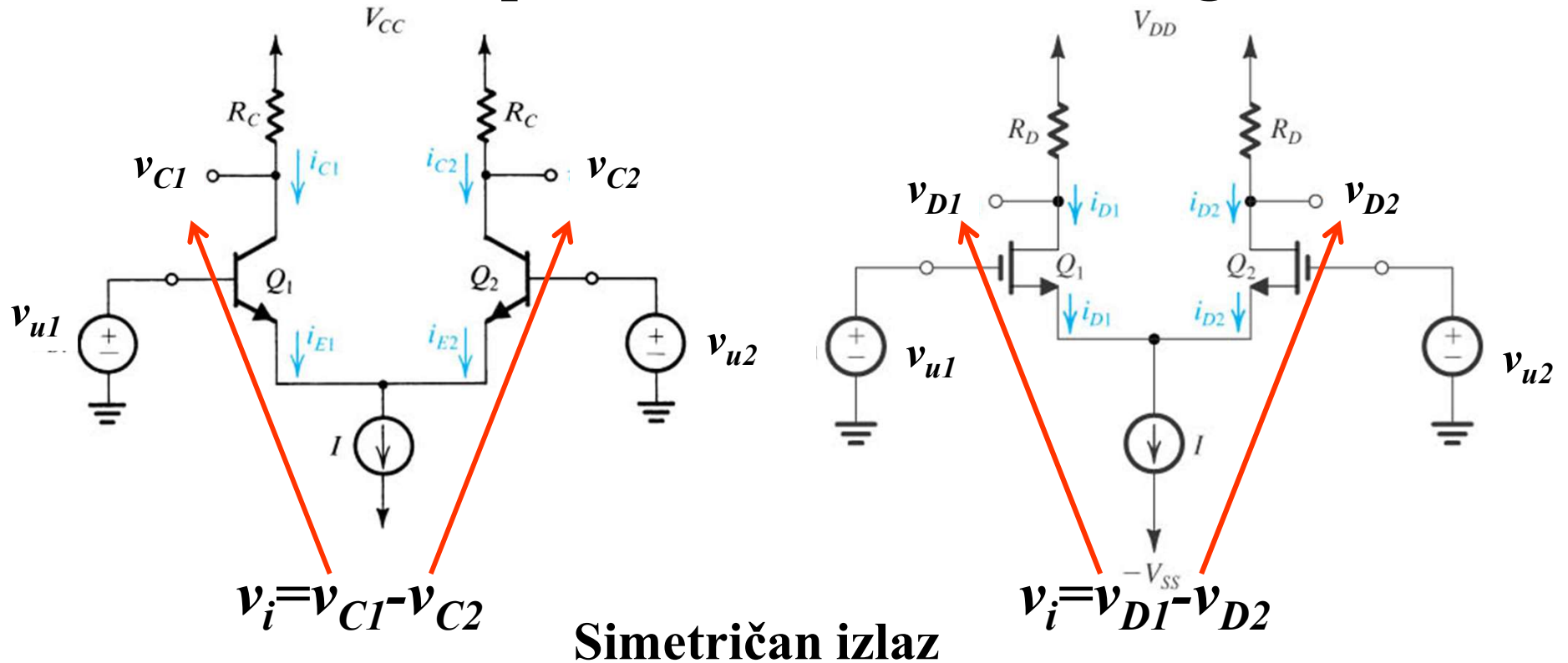
Princip rada

Realizacija: Dva ZE (ZS) stepena sa E (S) vezanim za isti čvor pobuđena invertovanim signalima $v_{u1} = -v_{u2} = v_u/2$

Princip rada

Realizacija: Dva ZE (ZS) stepena sa E (S) vezanim za isti čvor pobuđena invertovanim signalima

Osobine

Osobine diferencijalnih pojačavača:

Solidno pojačanje razlike ulaznih signala (kao ZS/ZE).

**Malo pojačanje srednje vrednosti ulaznih signala
(veliko potiskivanje srednje vrednosti).**

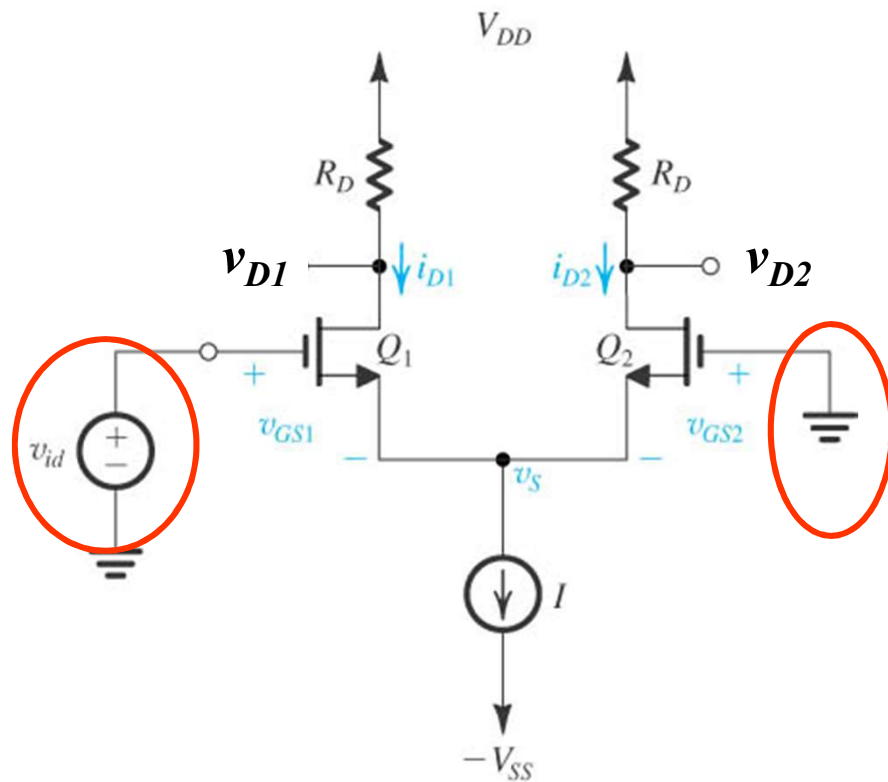
Veća ulazna otpornost nego ZS/ZE.

Veća izlazna otpornost nego ZS/ZE.

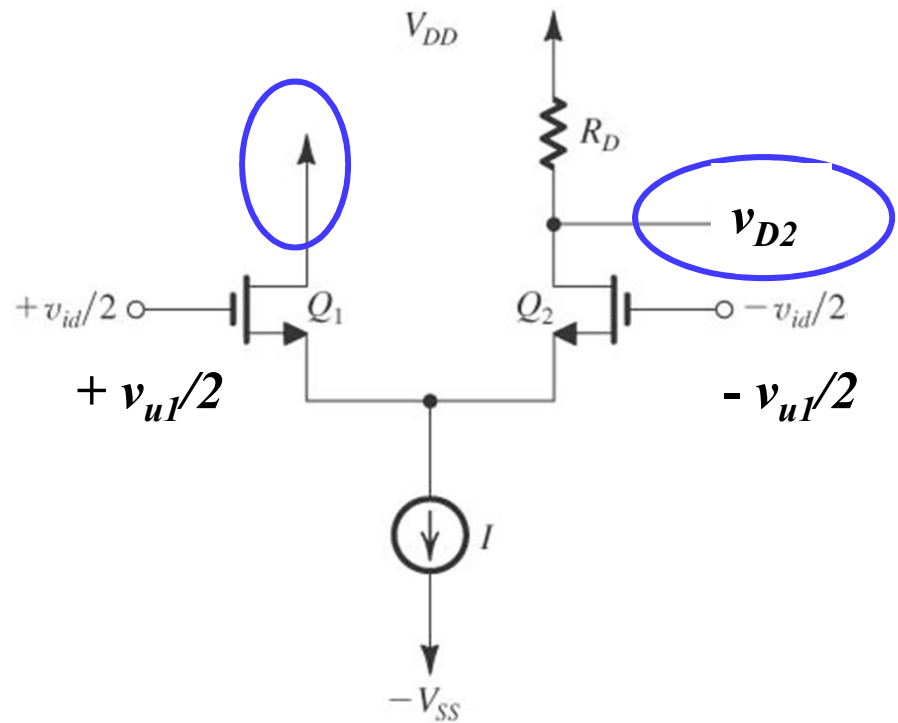
Princip rada

Moguće kombinacije:

Asimetrični ulaz

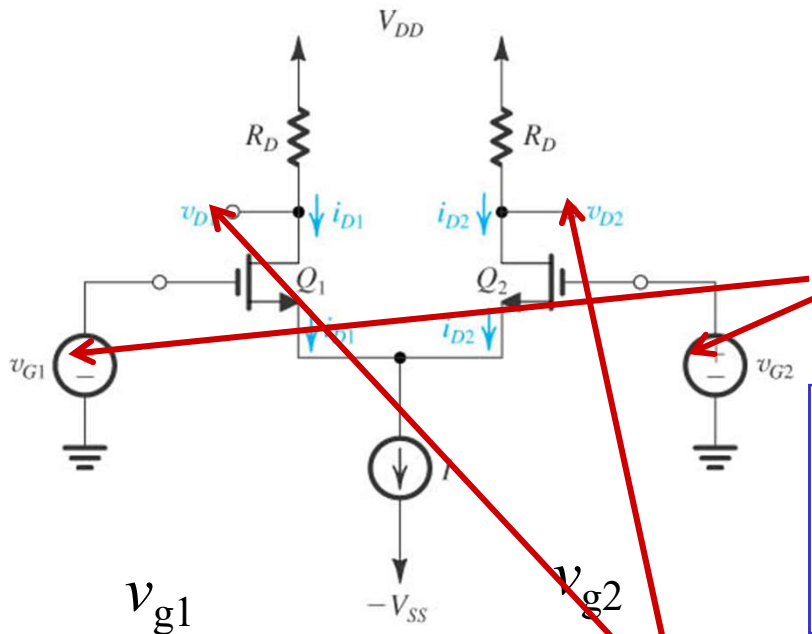
Asimetrični izlaz

Realizacija sa MOST

Primer MOS pojačavač:

Dva simetrična ulaza

Dva simetrična izlaza

Ulazni signali:

Korisni: signal razlike (diferencijalni)

$$v_{UD} = v_{G1} - v_{G2} = V_G + v_{g1} - (V_G + v_{g2})$$

$$v_{UD} = v_{ud} = v_{g1} - v_{g2}$$

Korisni: signal razlike na izlazu (diferencijalni)

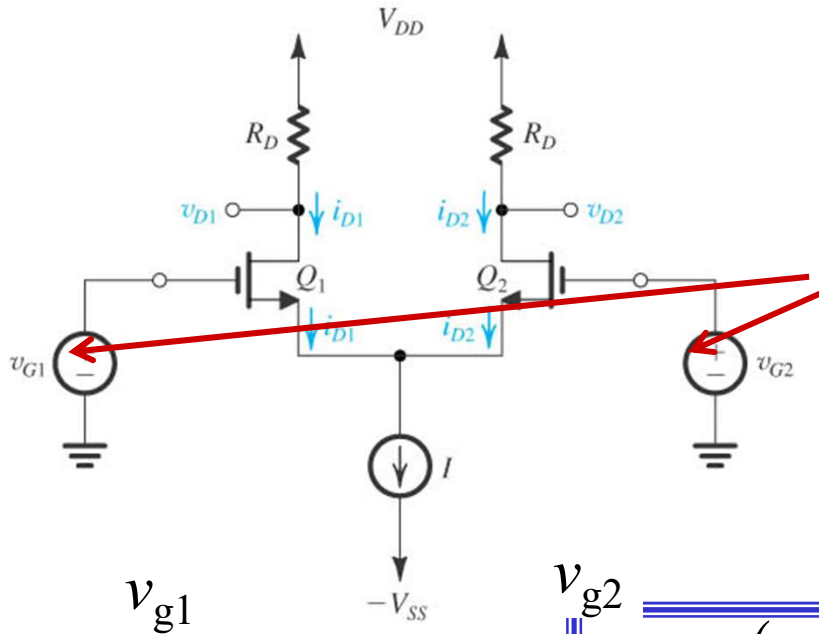
$$v_{ID} = v_{D1} - v_{D2} = V_{D1} - R_D (g_m v_{g1}) - (V_{D2} - R_D (g_m v_{g2}))$$

$$V_{D1} = (V_{DD} - R_D \frac{I}{2}) = V_{D2}$$

$$v_{ID} = -R_D g_m (v_{g1} - v_{g2}) = -R_D g_m v_{UD}$$

Realizacija sa MOST

Primer MOS pojačavač:

Neželjeni: zajednički napon na oba ulaza - signal srednje vrednosti

$$v_{US} = (v_{G1} + v_{G2}) / 2 = (V_G + v_{g1} + (V_G + v_{g2})) / 2$$

$$v_{US} = V_G + \frac{(v_{g1} + v_{g2})}{2} \equiv v_{UCM} \equiv v_{UC}$$

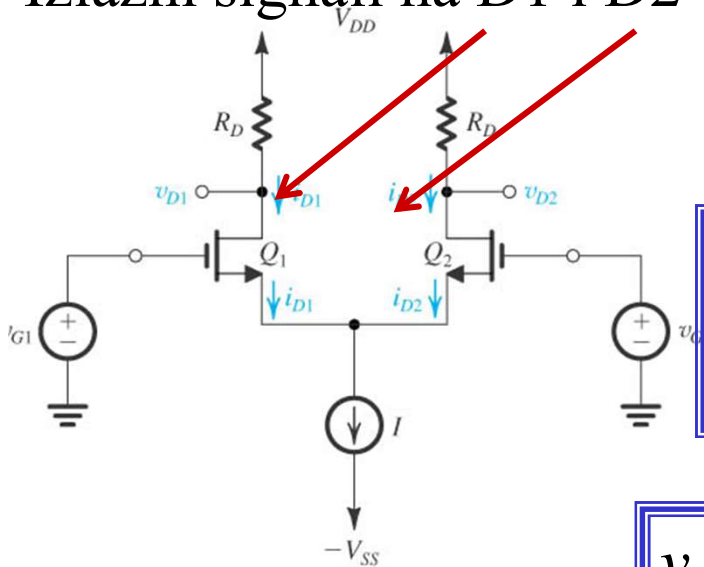
Za $v_{g1} = -v_{g2}$ je $v_{d1} = -v_{d2}$

27. novembar 2018.

$$v_{US} = V_G + \frac{(v_{g1} + v_{g2})}{2} = V_{US} \equiv V_{UCM} \equiv V_{UC} = V_G$$

Realizacija sa MOST

Izlazni signali na D1 i D2

Za identične tranzistore i $R_{D1}=R_{D2}$

$$V_{D1}=V_{D2}=V_D$$

$$v_{ID} = v_{D1} - v_{D2} = V_{D1} + v_{d1} - (V_{D2} + v_{d2})$$

$$v_{ID} = (V_{D1} - V_{D2}) + (v_{d1} - v_{d2}) = v_{d1} - v_{d2} = v_{id}$$

0

$$v_{IS} = (v_{D1} + v_{D2}) / 2 = (V_{D1} + v_{d1} + (V_{D2} + v_{d2})) / 2$$

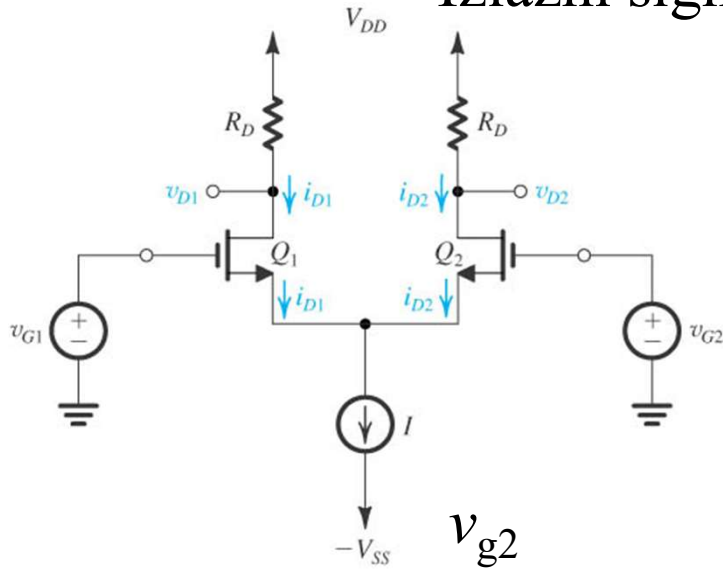
$$v_{IS} = V_D + \frac{(v_{d1} + v_{d2})}{2} \equiv v_{ICM} \equiv v_{IC}$$

Za $v_{g1}=-v_{g2}$, $R_{D1}=R_{D2}$ i identične tranzistore je $v_{d1}=-v_{d2}$

$$v_{ICM} = V_{ICM} = V_D$$

Realizacija sa MOST

Izlazni signali na D1 i D2, diferencijalni izlaz

$$A_d = \frac{v_{id}}{v_{ud}} = \frac{v_{d1} - v_{d2}}{v_{g1} - v_{g2}}$$

$$A_c = \frac{v_{id}}{v_{uc}} = \frac{v_{d1} - v_{d2}}{V_{CM}} \rightarrow 0$$

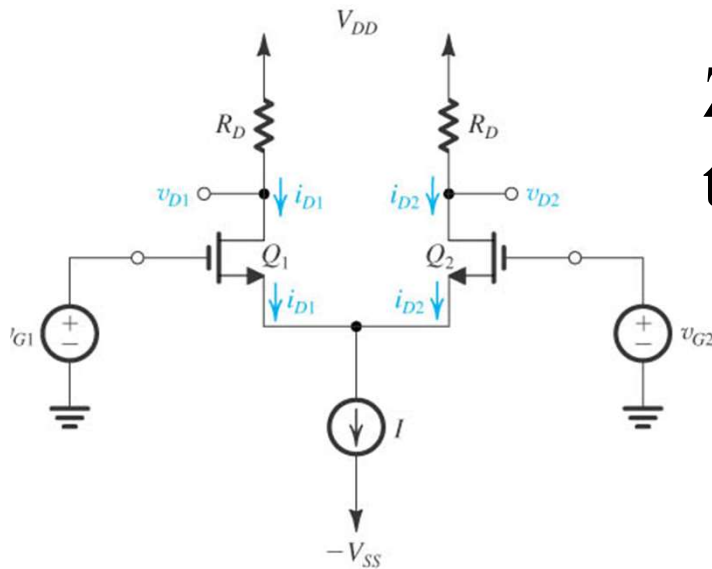
Faktor potiskivanja srednje vrednosti

CMRR (Common Mode Rejection Ratio):

$$\rho = \left| \frac{A_d}{A_c} \right|$$

Pokazuje koliko puta je pojačanje razlike veće od pojačanja srednje vrednosti

Realizacija sa MOST

Za $R_{D1}=R_{D2}=R_D$ i identične tranzistore:

$$A_d = -\frac{g_m r_o R_D}{r_o + R_D} \approx -g_m R_D$$

$$\begin{pmatrix} g_m \equiv S \\ r_o \equiv R_i \\ g_m r_o \equiv \mu \end{pmatrix}$$

$$A_d = -\frac{\mu R_D}{R_i + R_D} \approx -S R_D, \text{ za } R_i \gg R_D$$

diferencijalno pojačanje jednako pojačanju ZS (razmisliti o nivoima napona na svakom ulazu, svakom izlazu, diferencijalnom UL i dif. IZ naponu)

Videti šestu nedelju predavanja „Jednostepeni MOSFET pojačavaci“.

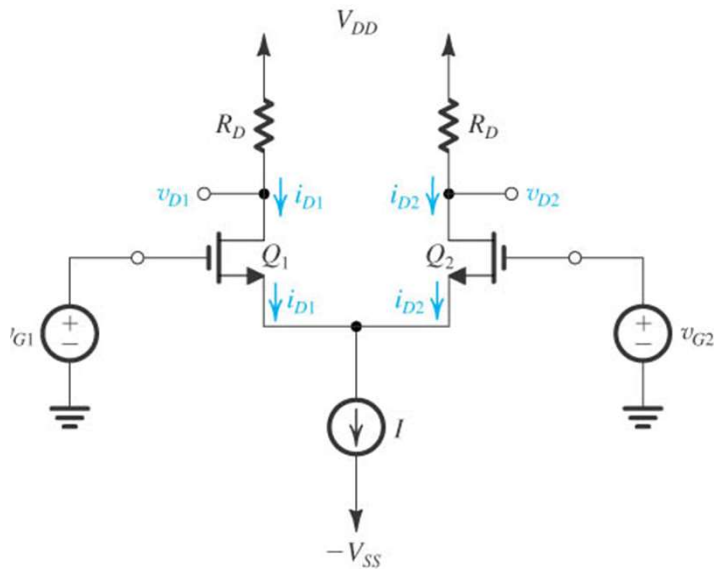
27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

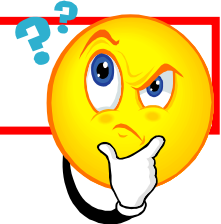
Realizacija sa MOST

Za $R_{D1}=R_{D2}=R_D$ i identične tranzistore:

CMRR veće za veće R_S

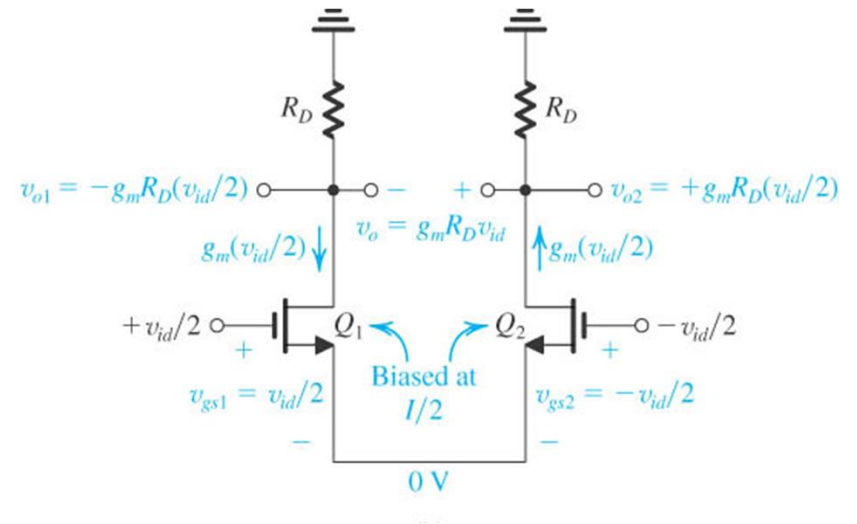
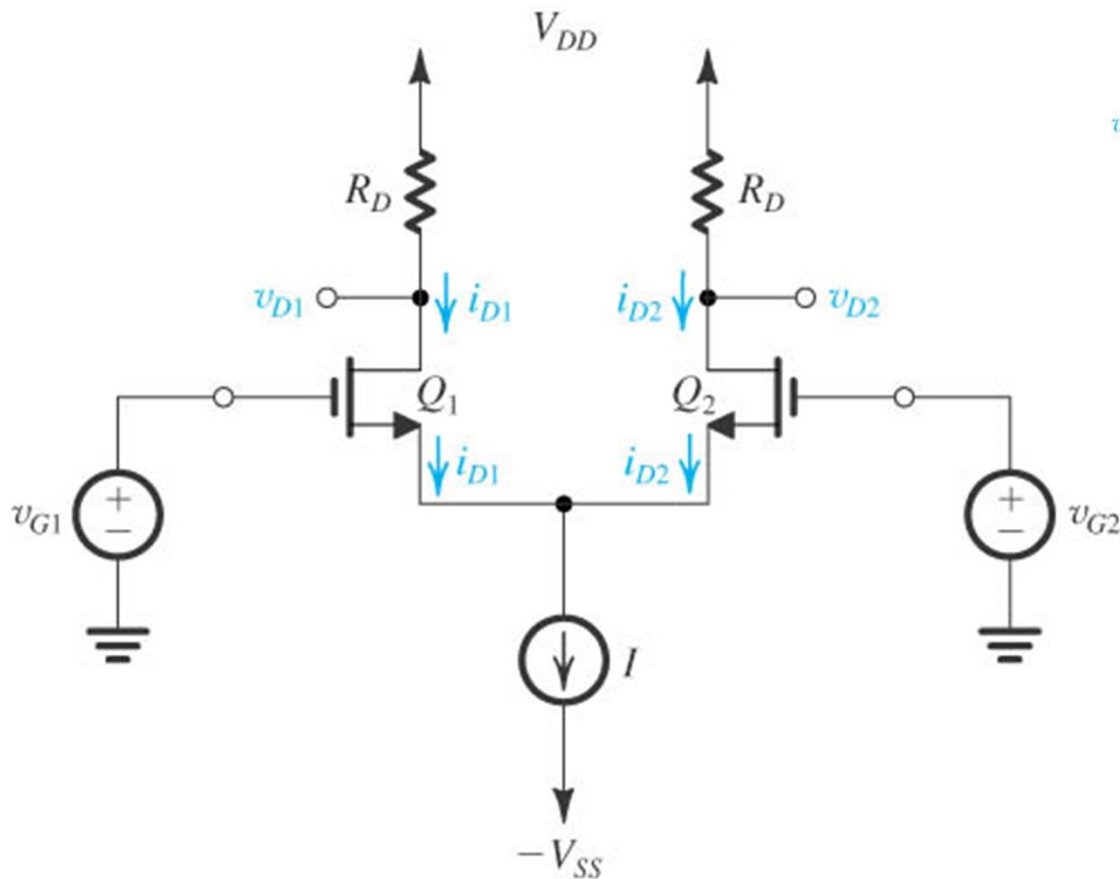
Zato?

izvor konstantne struje umesto R_S .

Realizacija sa MOST

izvor konstantne struje umesto R_0 .

Za simetrični izlaz

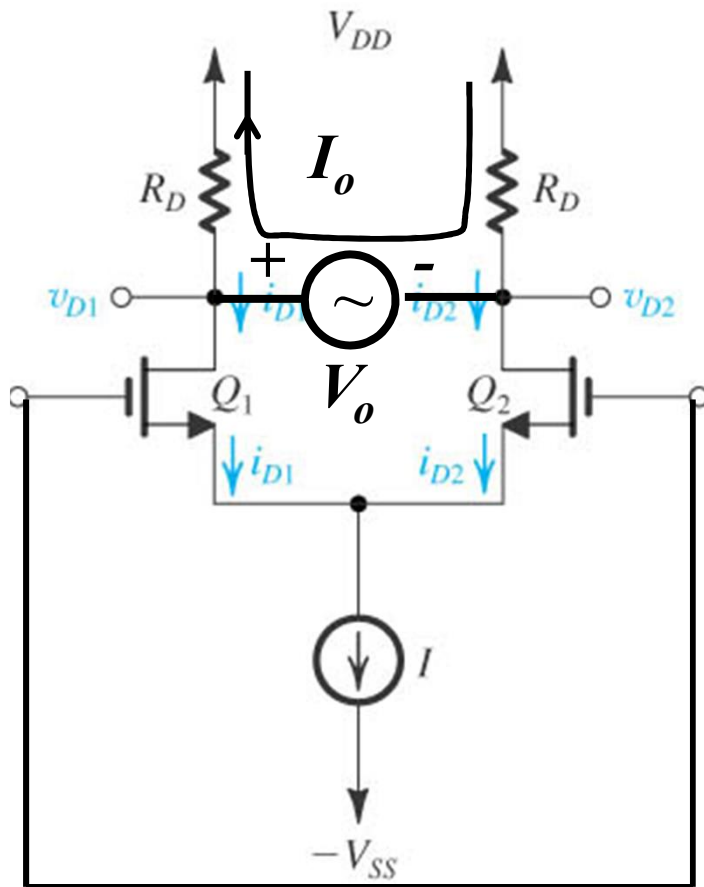
$$A_c = 0.$$

$$A_d = -g_m R_D.$$

$$\rho \rightarrow \infty$$

Realizacija sa MOST

izvor konstantne struje umesto R_0 .

Izlazna otpornost

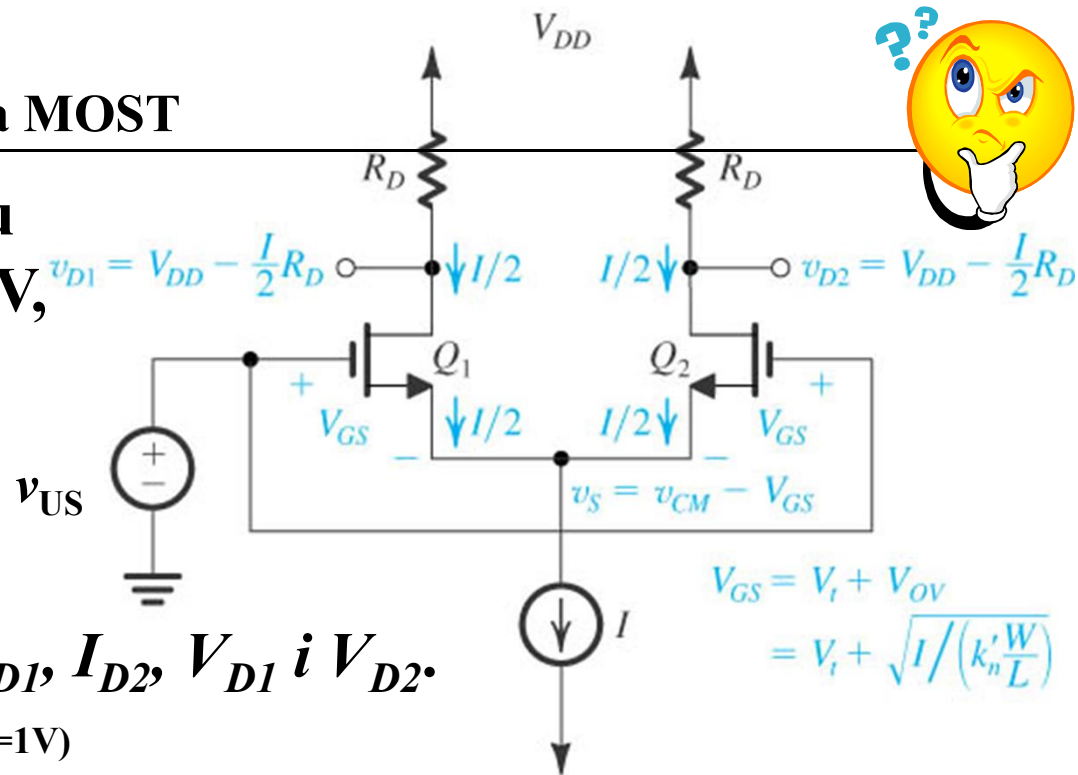
$$R_i = \frac{V_o}{I_o} = R_{D1} + R_{D2} = 2R_D$$

Dva puta veća nego kod pojačavača sa ZS!!!

Domaći 8.1: Realizacija sa MOST

U kolu sa slike upotrebljeni su identični tranzistori sa $V_t=0.5\text{V}$, $\mu_n C_{ox}'W/L=2A=4\text{mA/V}^2$, $\lambda=0$.

Poznato je $I=0.4\text{mA}$, $V_{DD}=V_{SS}=1.5\text{V}$ i $R_D=2.5\text{k}\Omega$.

a) Za $V_{US}=0\text{V}$ odrediti V_S , I_{D1} , I_{D2} , V_{D1} i V_{D2} .

$$(V_S=-0.82\text{V}, I_{D1}=I_{D2}=0.2\text{mA}, V_{D1}=V_{D2}=1\text{V})$$

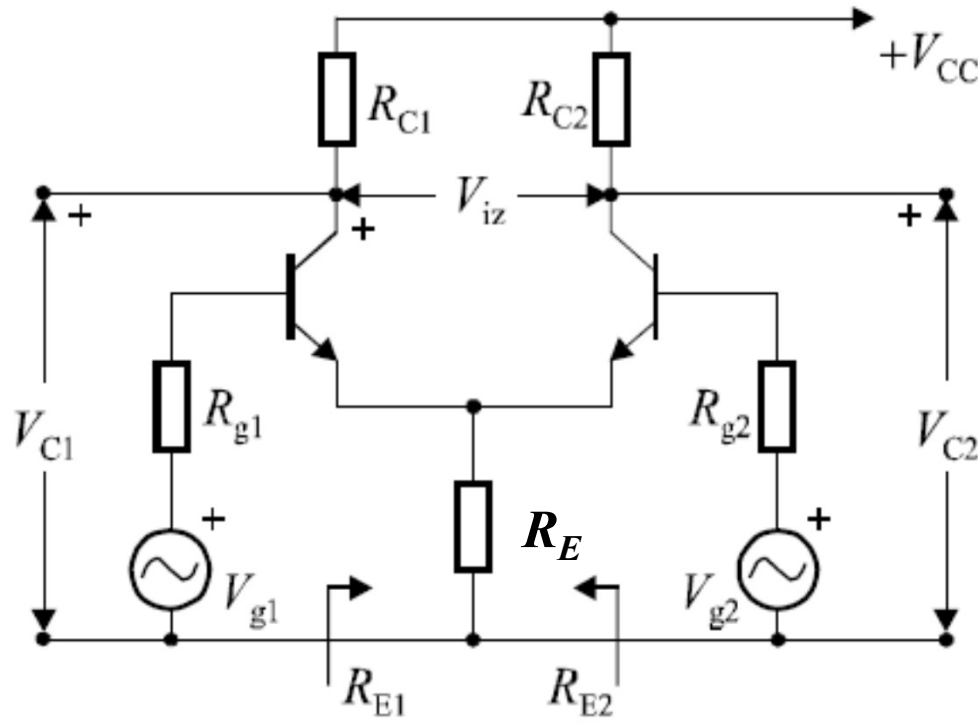
b) Ponoviti postupak pod a) za $V_{US}=-0.2\text{V}$. ($V_S=-1.02\text{V}$, $I_{D1}^S=I_{D2}^S=0.2\text{mA}$, $V_{D1}=V_{D2}=1\text{V}$)

c) Ponoviti postupak pod a) za $V_{US}=0.9\text{V}$. ($V_S=0.08\text{V}$, $I_{D1}=I_{D2}=0.2\text{mA}$, $V_{D1}=V_{D2}=1\text{V}$)

d) Koliko iznosi najveći napon V_{US} pri kome je $I=0.4\text{mA}$, a tranzistori rade u oblasti zasićenja? ($V_{USmax}=1.5\text{V}$)

e) Odrediti A_d , A_c i $CMMR$. ($g_m=1.25\text{mA/V}$, $A_d=-3.125\text{V/V}$, $A_c=0$, $CMMR \rightarrow \infty$)

Primer BJT pojačavač:

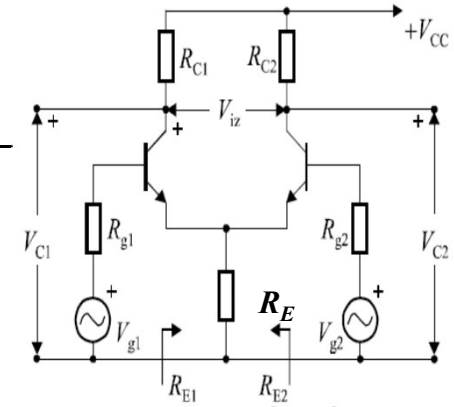
Za one koji žele
da nauče više

Realizacija sa BJT

Za potpuno simetrično kolo sa velikim
 R_E (izvor konstantne struje).

Za $h_{12E} = 0$ i $h_{22E} = 0$.

Smatra se da su $R_{g1} = R_{g2} = 0$.

$$A_{cd} = A_{dc} = 0$$

$$A_d = -\frac{h_{21E}}{h_{11E}} R_C = -g_m R_C$$

$$A_c = -\frac{h_{21E} R_C}{2R_E h_{11E} (1 + h_{21E} + \frac{h_{11E}}{2R_E})}$$

$$\approx -\frac{R_C}{2R_E} \text{ Pojačanje sa ZE}$$

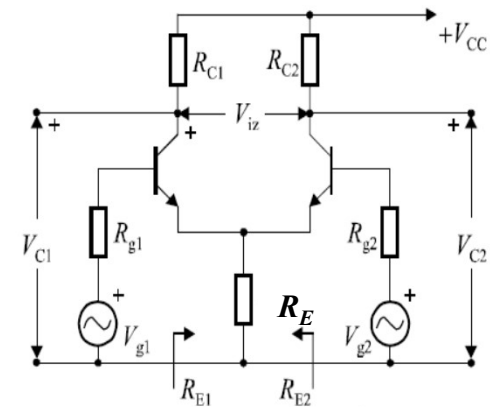
pojačanje srednje vrednosti jednako pojačanju ZE sa
otpornikom $2R_0$ u emitoru (degeneracija u emitoru).

Realizacija sa BJT

Za one koji žele
da nauče više

$$\rho = \frac{2R_E}{h_{11E}} \left(1 + h_{21E} + \frac{h_{11E}}{2R_E} \right)$$

$$\rho = 1 + \frac{2R_E}{h_{11E}} (1 + h_{21E}) \approx 2g_m R_E$$

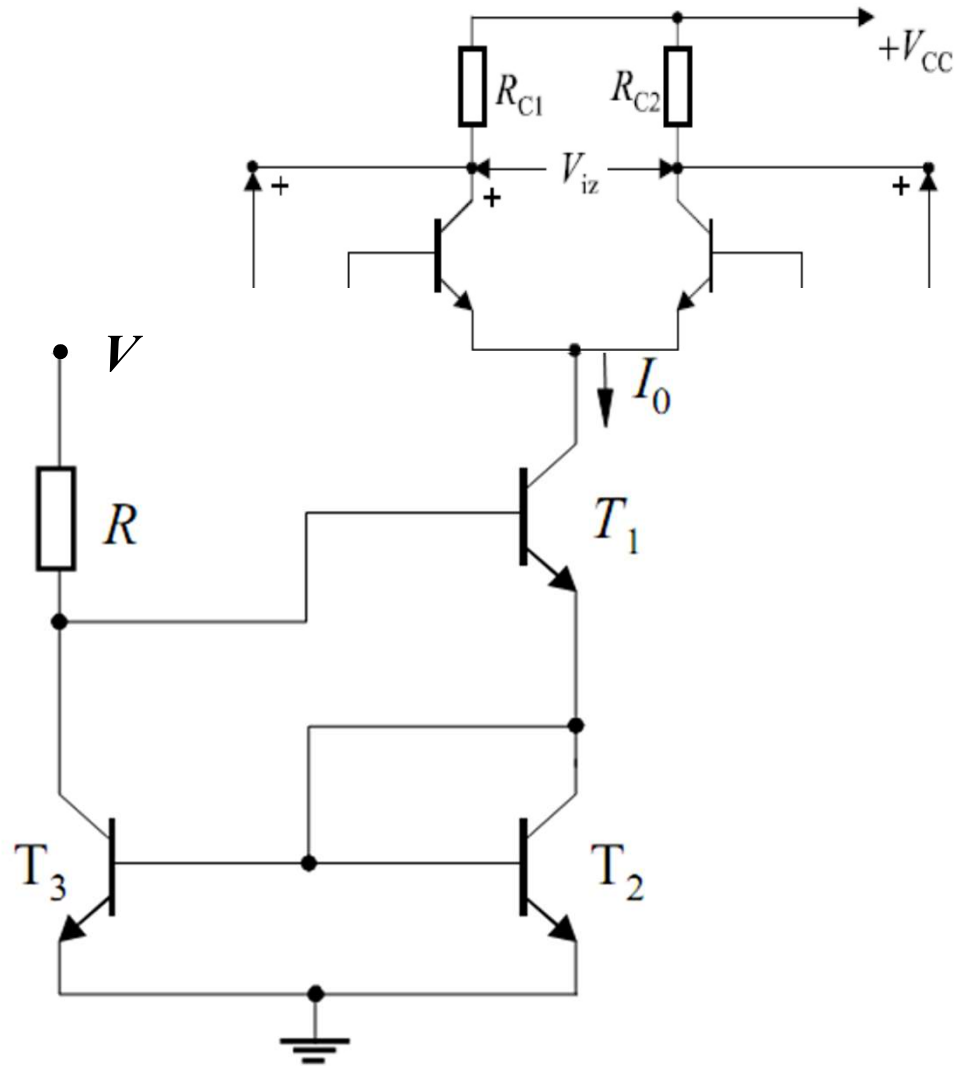

Za tipične vrednosti h -parametara kao što su $h_{11E}=2 \text{ k}\Omega$ $h_{21E}=150$ i $h_{22E}=1/R_0=25 \text{ }\mu\text{A/V}$, dobija se $\rho = 6000$.

Faktor potiskivanja ne zavisi od R_C nego od R_E .

Manja I_c ili bolji strujni izvor (Wilsonov) $\rightarrow$ veće R_E .

Wilsonov strujni izvor - veće R_E .

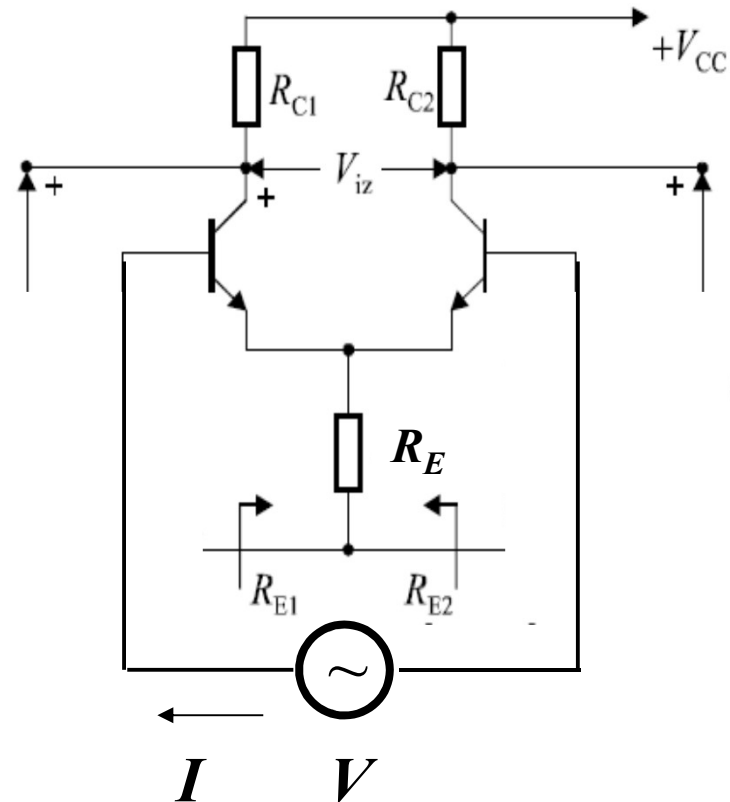

Ulazna otpornost

$$R_u = \frac{V}{I} = 2h_{11E}$$

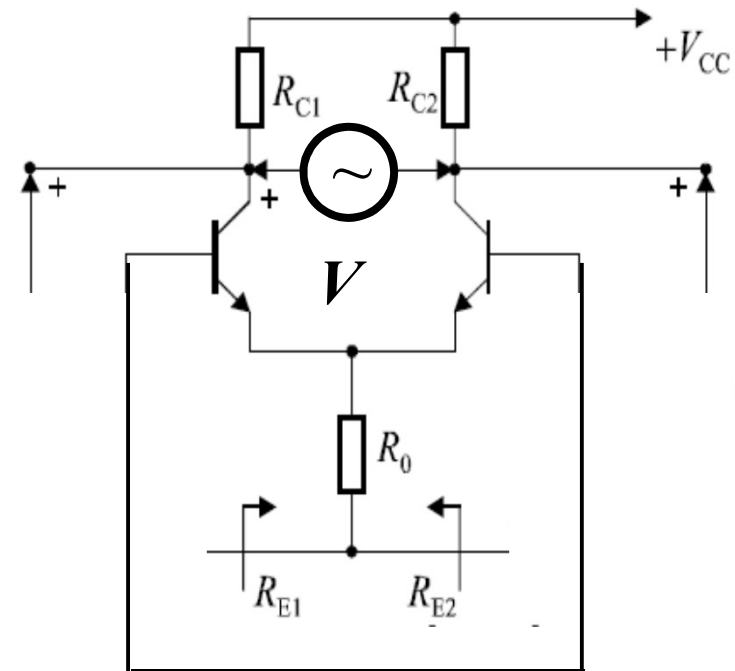
2x veća nego kod ZE

Izlazna otpornost

$$R_i = \frac{V}{I} = R_{C1} + R_{C2}$$

**Za $R_{C1}=R_{C2}$
2x veća nego kod ZE**

Za one koji žele
da nauče više

izacija sa MOS

Domaći 8.2 :

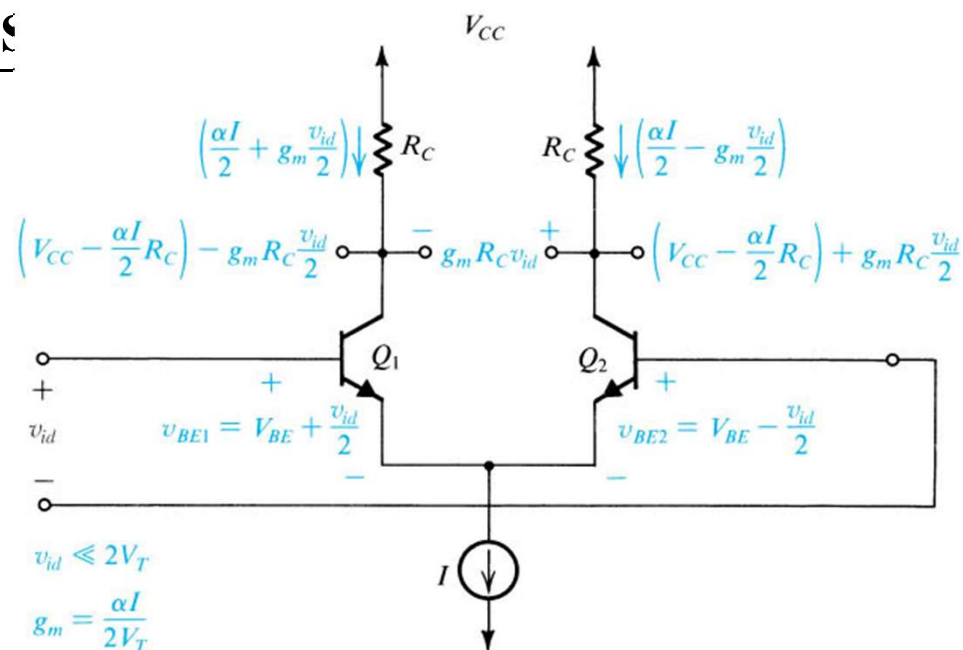
U kolu sa slike upotrebljen je

tranzistor sa $\alpha=1$, $V_{BE}=0.7\text{V}$.

Poznato je $I=1\text{mA}$, $V_{CC}=15\text{V}$ i

$R_C=10\text{k}\Omega$, $v_{BE1}=5+0.005\sin(\omega t)\text{V}$

$v_{BE2}=5-0.005\sin(\omega t)\text{V}$.

Odrediti

a) i_{C1} , i_{C2} , ($i_{C1}=0.5+0.1\sin(\omega t)\text{ mA}$, $i_{C2}=0.5-0.1\sin(\omega t)\text{ mA}$)

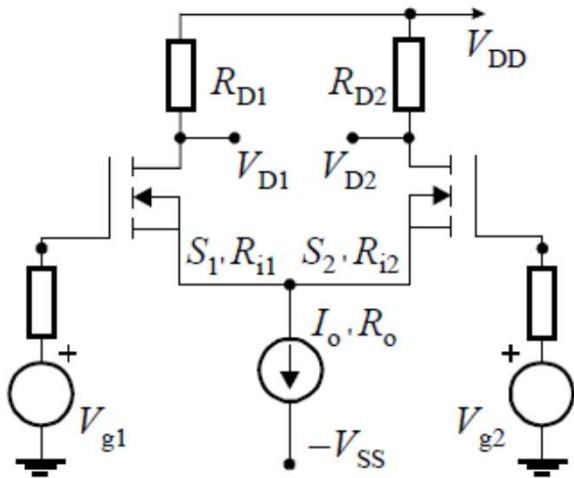
b) v_{C1} , v_{C2} . ($v_{C1}=10-1\sin(\omega t)\text{ V}$, $v_{C2}=10+1\sin(\omega t)\text{ V}$)

c) A_d . ($A_d=200\text{V/V}$)

Za one koji žele
da nauče više

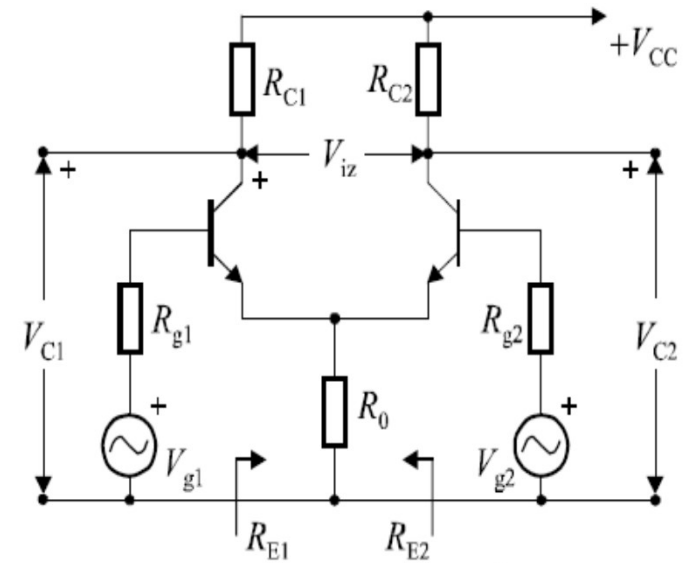
Realizacija sa BJT

MOS v.s. BJT

$$R_{uMOS} > R_{uBJT}$$

$$g_{mMOS} < g_{mBJT}$$

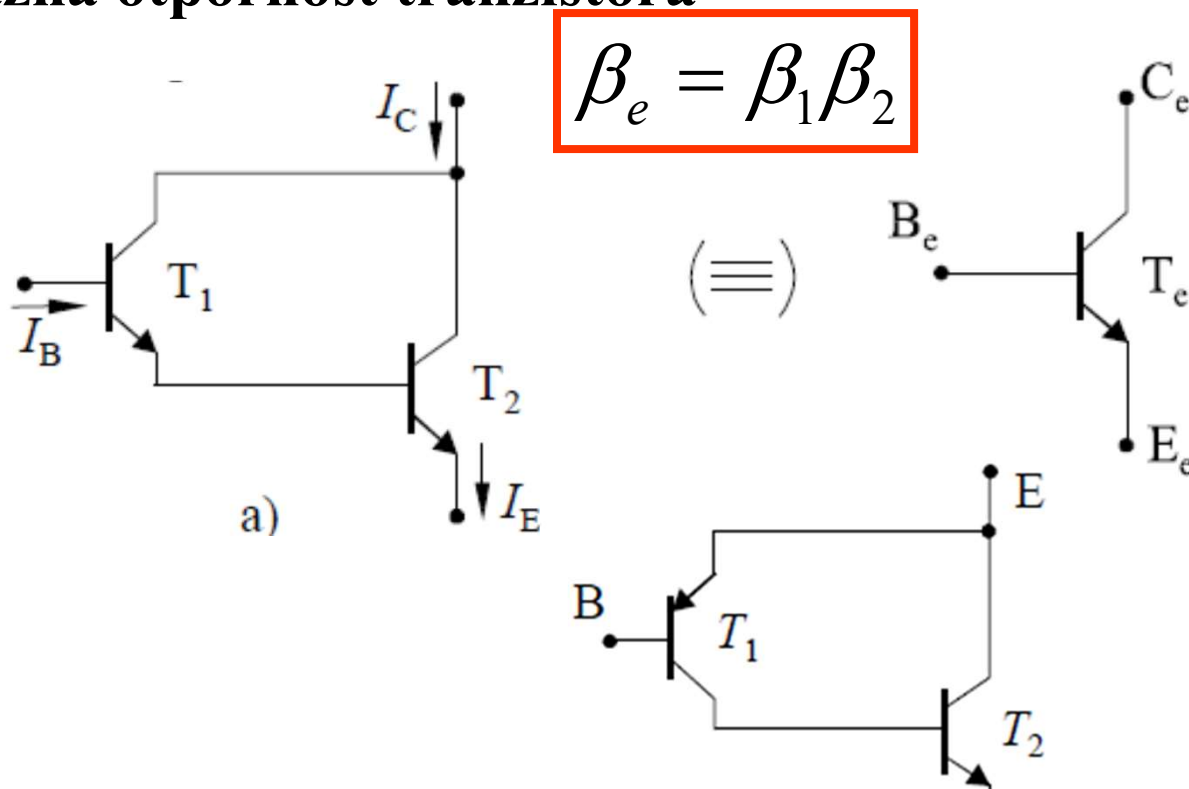

Višestepeni pojačavači

Direktna sprega

Poboljšanje karakteristika: *Darlingtonova sprega*

Direktnom spregom može da se se postigne veće β i veća ulazna otpornost tranzistora

“Kvazi” PNP

Prenosne karakteristike

zavisnost trenutne vrednosti izlazne veličine od trenutne vrednosti ulazne veličine.

Statička –

za spore signale – bez reaktivnih elemenata

Dinamička –

za VF – sa reaktivnim elementima

Statička prenosna karakteristika sa MOST

Počnimo analizu uz pretpostavku da je T1 zakočen a da T2 vodi

$V_{GS1} < V_t$ i počinje da raste:

V_{G1} malo, T1 zakočen, $I_{D1}=0$

$V_{DS1max} = V_{DD}$.

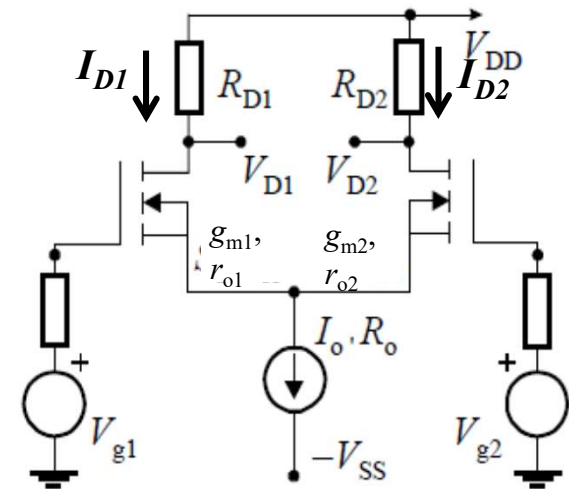
Za $V_{G2} > V_t$, T2 vodi, $I_{D2}=I_o$,

$V_{DS2min} = V_{DD} - I_o R_D$

V_{G1} raste, T1 provede:

$I_{D1} + I_{D2} = I_o = Const.$

$I_{D1} \uparrow$, $I_{D2} \downarrow$, $V_{DS1} \downarrow$, $V_{DS2} \uparrow$

$I_{D1max} = I_o$ za

$V_{GS1} - V_t = (I_o/A)^{1/2}$

$V_{DS1min} = V_{DD} - I_o R_D$

$V_{DS2max} = V_{DD}$

Statička prenosna karakteristika MOST

Raspon (dinamika) izlaznog signala

$$V_{izmax} = (V_{DS2max} - V_{DS1min}) = V_{DD} - (V_{DD} - I_o R_D)$$

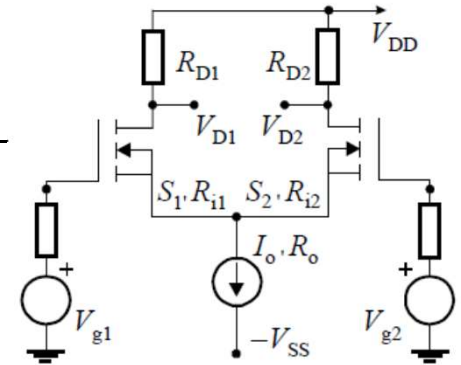
$$V_{izmax} = I_o R_D$$

$$V_{izmin} = (V_{DS2min} - V_{DS1max}) = (V_{DD} - I_o R_D) - V_{DD}$$

$$V_{izmin} = -I_o R_D$$

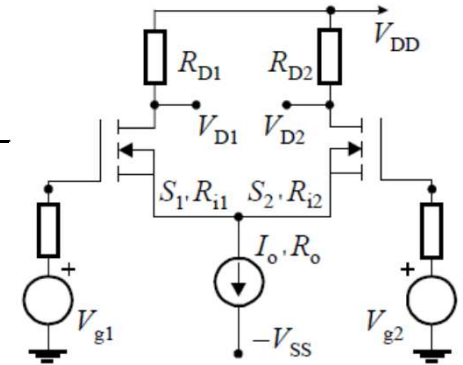
$$\Delta V_{iz} = (V_{izmax}) - (V_{izmin}) = 2R_D I_o$$

Raspon (dinamika) izlaznog signala proporcionalna sa R_D i I_o .

Statička prenosna karakteristika MOST

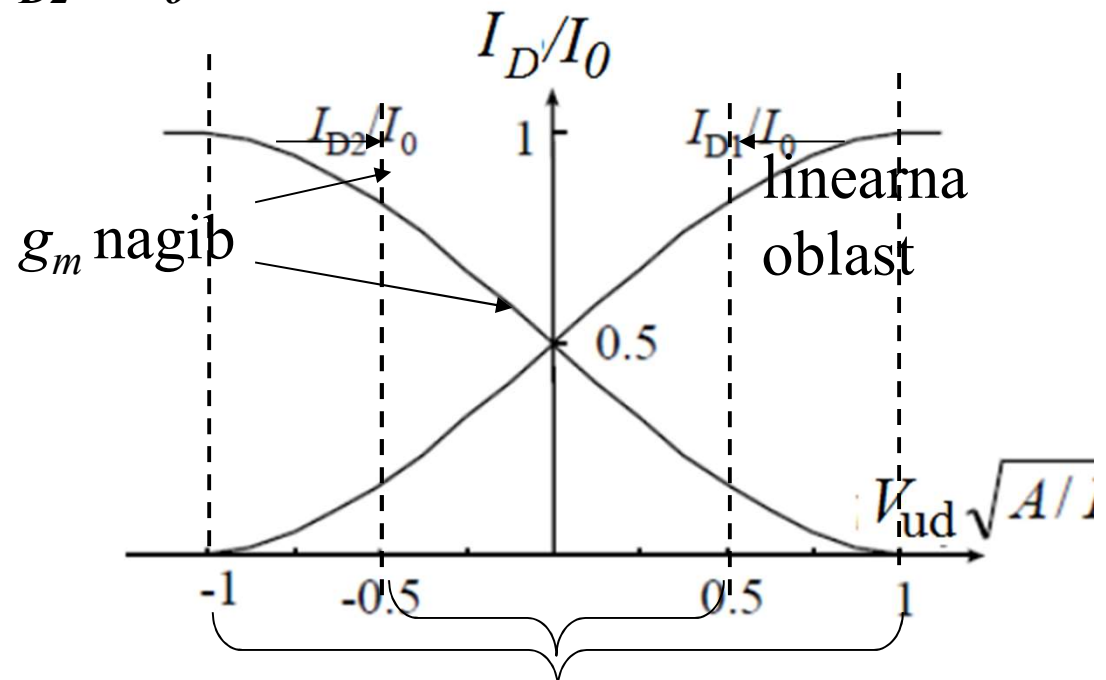

**Raspon (dinamika) ulaznog signala?
Ograničen oblašću rada oba MOST u
zasićenju**

$$\text{Za } V_{ud} = (I_o / A)^{1/2} \rightarrow I_{D1} = I_o, I_{D2} = 0$$

$$\text{Za } V_{ud} = -(I_o / A)^{1/2} \rightarrow I_{D1} = 0, I_{D2} = I_o$$

$$\Delta V_u = 2(I_o / A)^{1/2} \sim 0.5V$$

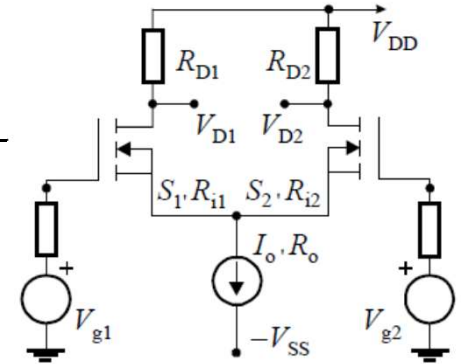
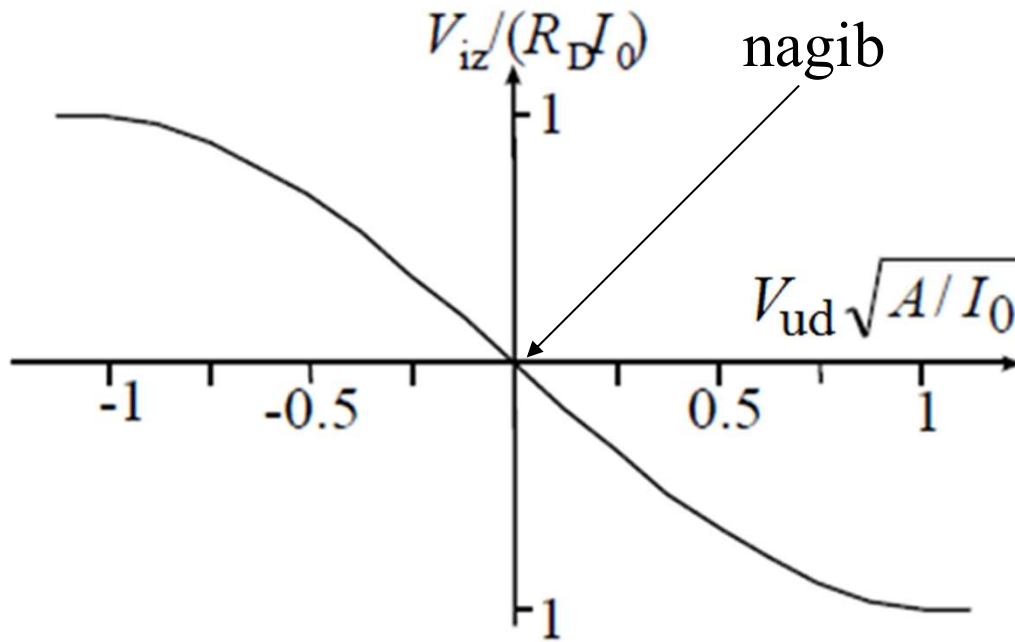

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavač $\Delta V_u = 2(I_o / A)^{1/2} \sim 0.5V$

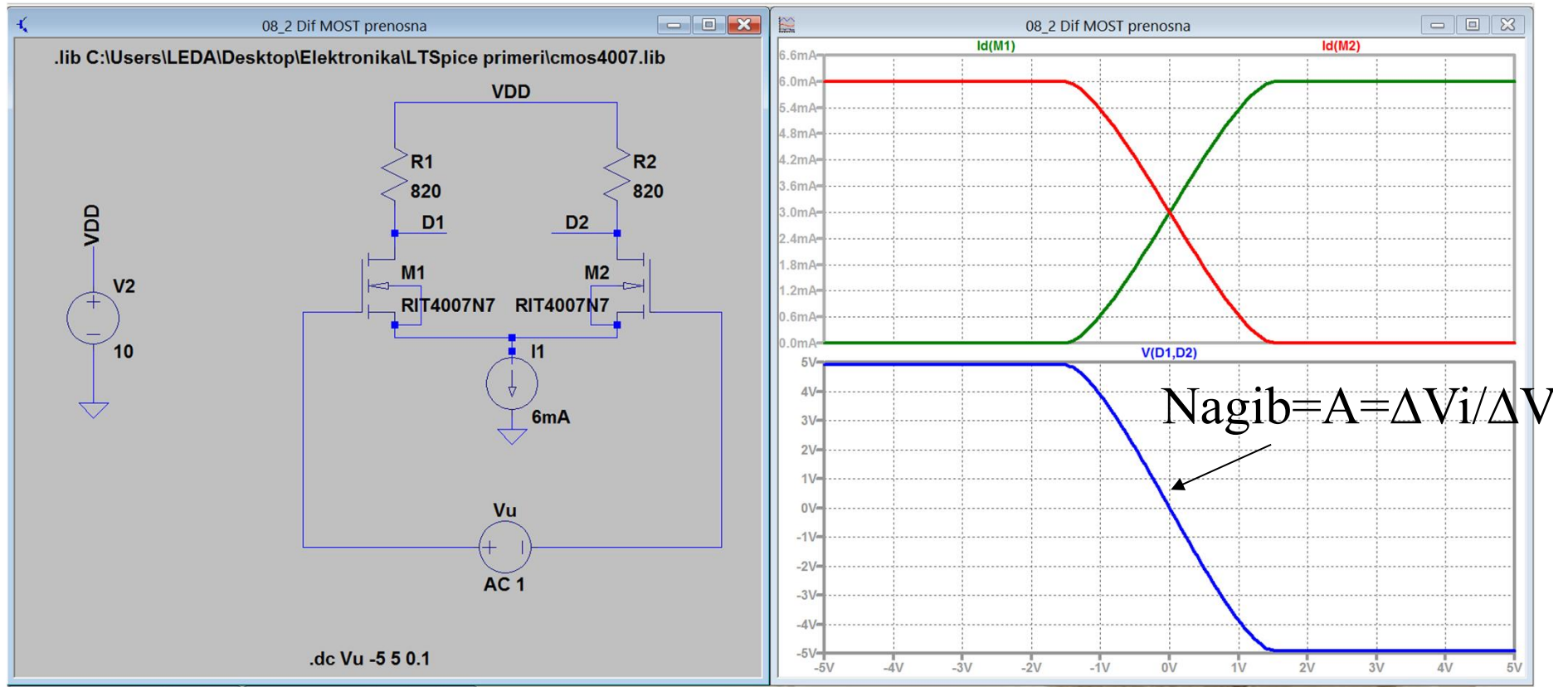
Statička prenosna karakteristika MOST

Naponska prenosna

Statička prenosna karakteristika MOST

Naponska prenosna

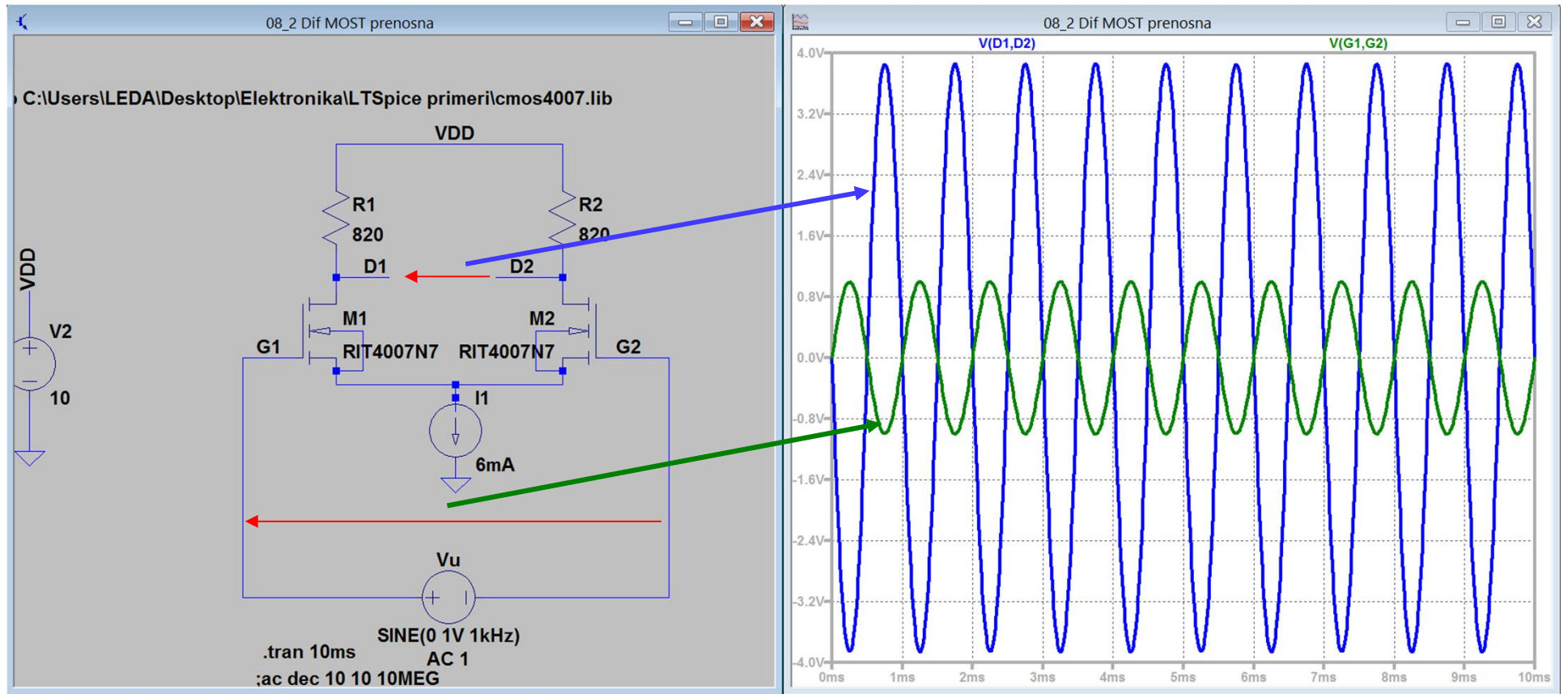

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Diferencijalni pojačavač sa MOST

Talasni oblici napona

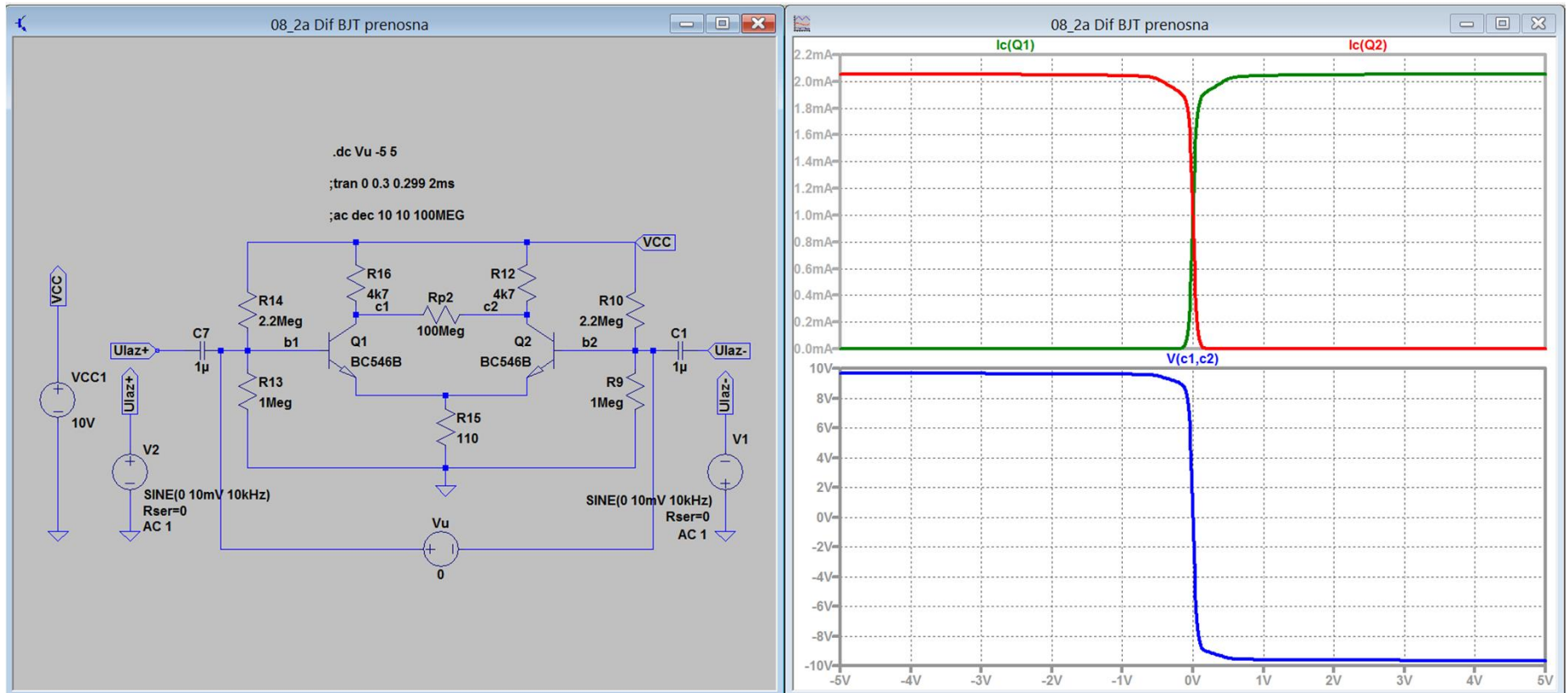

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Diferencijalni pojačavač sa BJT

Statička prenosna karakteristika

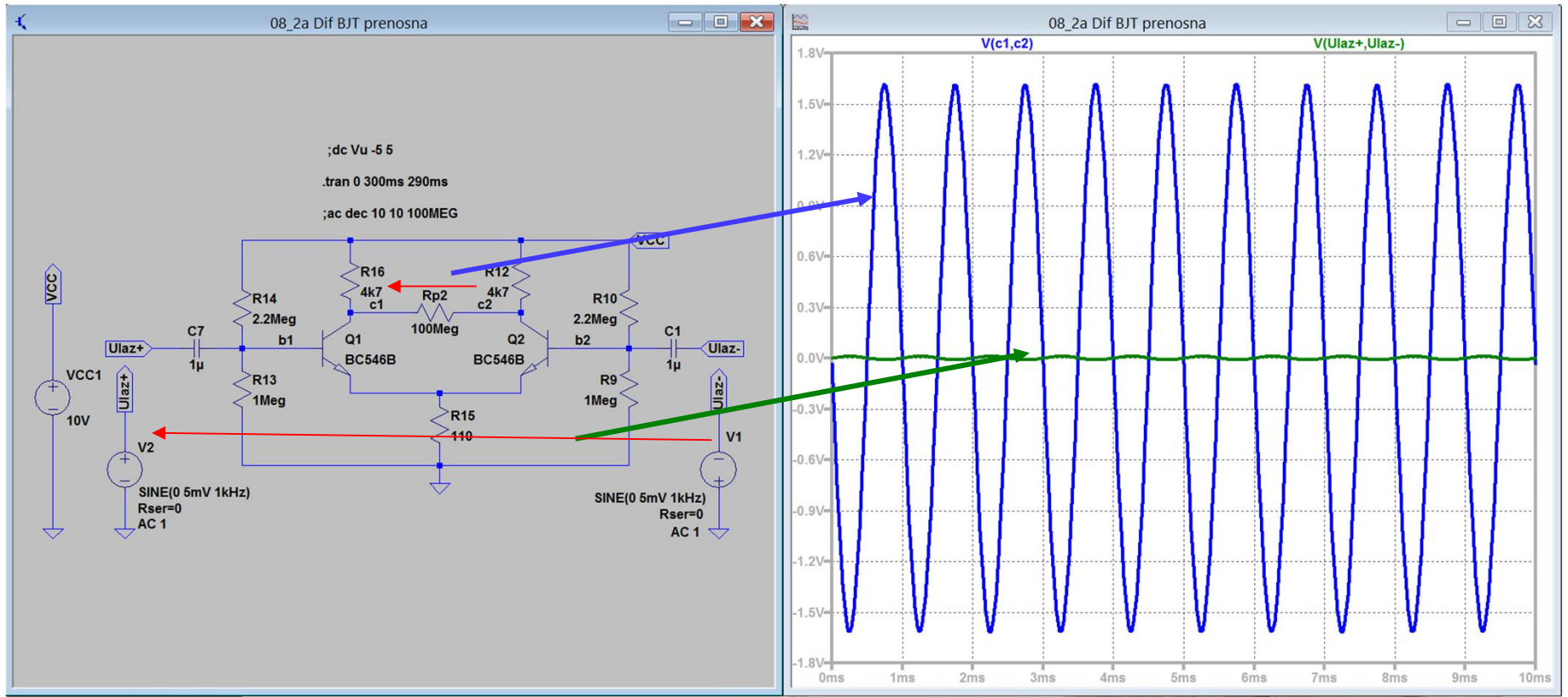

30. novembar

Višestepeni pojačavači

Diferencijalni pojačavač sa BJT

Talasnici napona

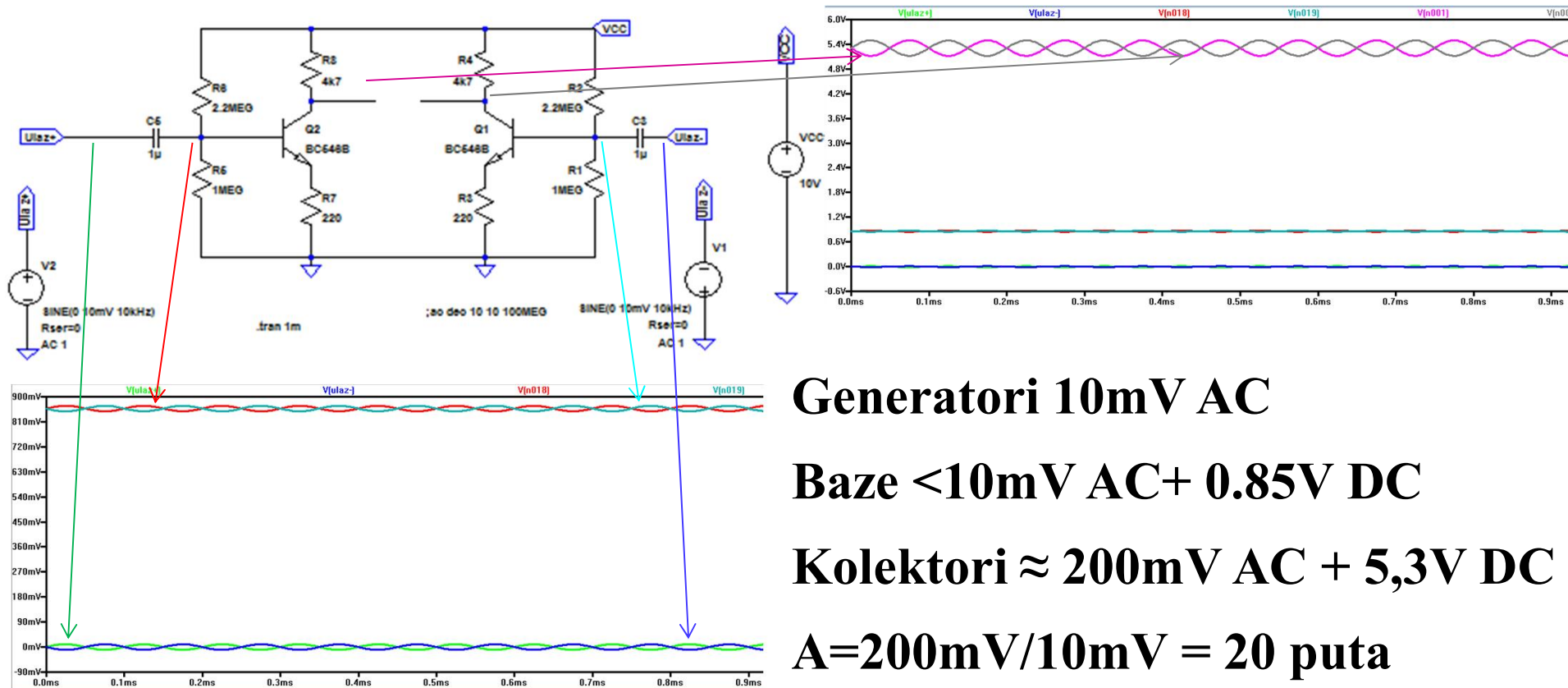

Za one koji žele
da nauče više

Uporedni pregled vremenski domen

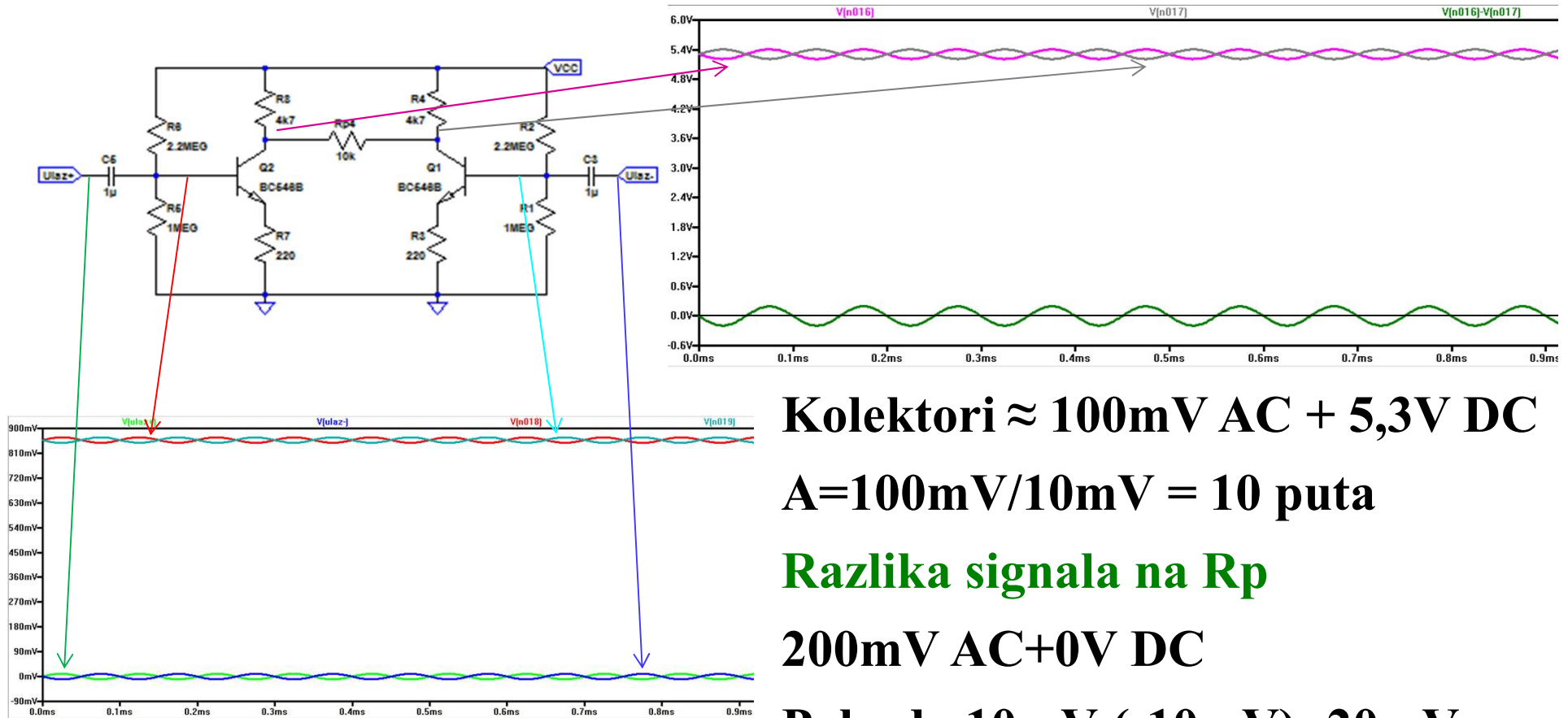
Dva nezavisna pojačavača sa ZE i RE

pobuđena signalima u protivfazi, amplitude 10mV

Uporedni pregled vremenski domen

Dva pojačavača sa ZE i RE sa $R_p=10k$ između kolektora
pobuđena signalima u protivfazi, amplitude 10mV

Kolektori $\approx 100mV$ AC + 5,3V DC

$A=100mV/10mV = 10$ puta

Razlika signala na R_p

200mV AC+0V DC

Pobuda $10mV - (-10mV) = 20mV$

$A_d = 200mV / 20mV = 10$ puta

Uporedni pregled vremenski domen

**Diferencijalni pojačavač sa $R_p = 10k$ između kolektora
pobuđen signalima u protivfazi, amplitude $10mV$**

Kolektori $\approx 850mV$ AC + $5,3V$ DC

$A=850mV/10mV = 85$ puta

Razlika signala na R_p

$1700mV$ AC+ $0V$ DC

Pobuda $10mV-(-10mV)=20mV$

Pojačanje $A_d=85$

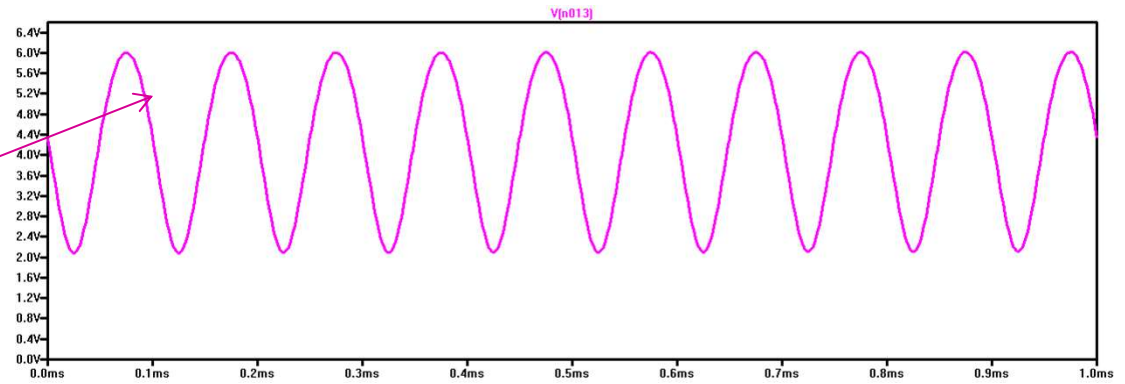
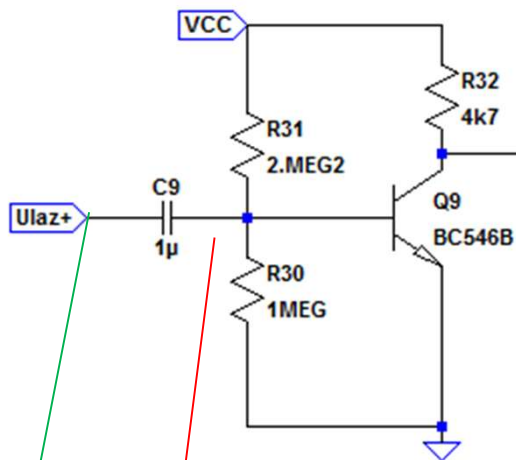
27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Uporedni pregled vremenski domen

Običan pojačavač sa ZS

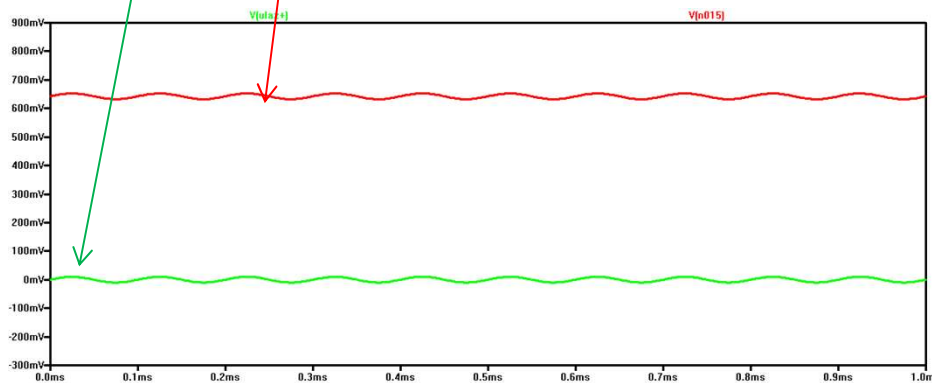
pobuđen signalom amplitude 10mV

Baza $\approx 10\text{mV AC} + 0,64\text{V DC}$

Kolektor $\approx 1,95\text{V AC} + 4,3\text{V DC}$

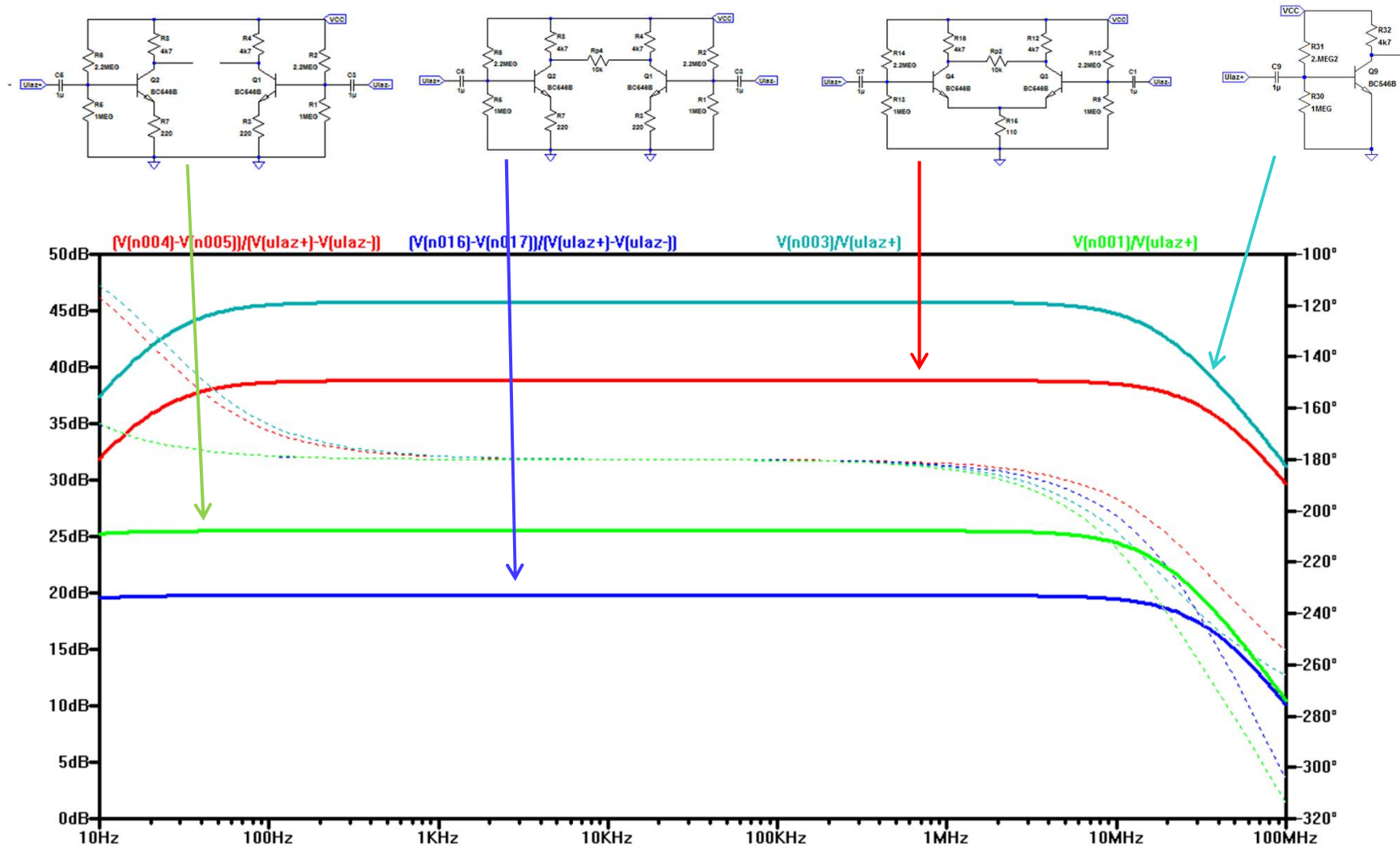
$A = 1950\text{mV} / 10\text{mV} = 195$ puta

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Uporedni pregled frerkvencijske karakteristike

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Parametri realnih diferencijalnih pojačavača

1. **Naponska razdešenost - ofset (*offset*)**
2. **Strujna razdešenost - ofset (*offset*)**
3. **Faktor potiskivanja napona napajanja
(*Power Supply Rejection Ratio - PSRR*).**

Diferencijalni pojačavači

1. Naponska razdešenost - ofset

Postoji napon na izlazu i kada je $V_{UD}=0$.

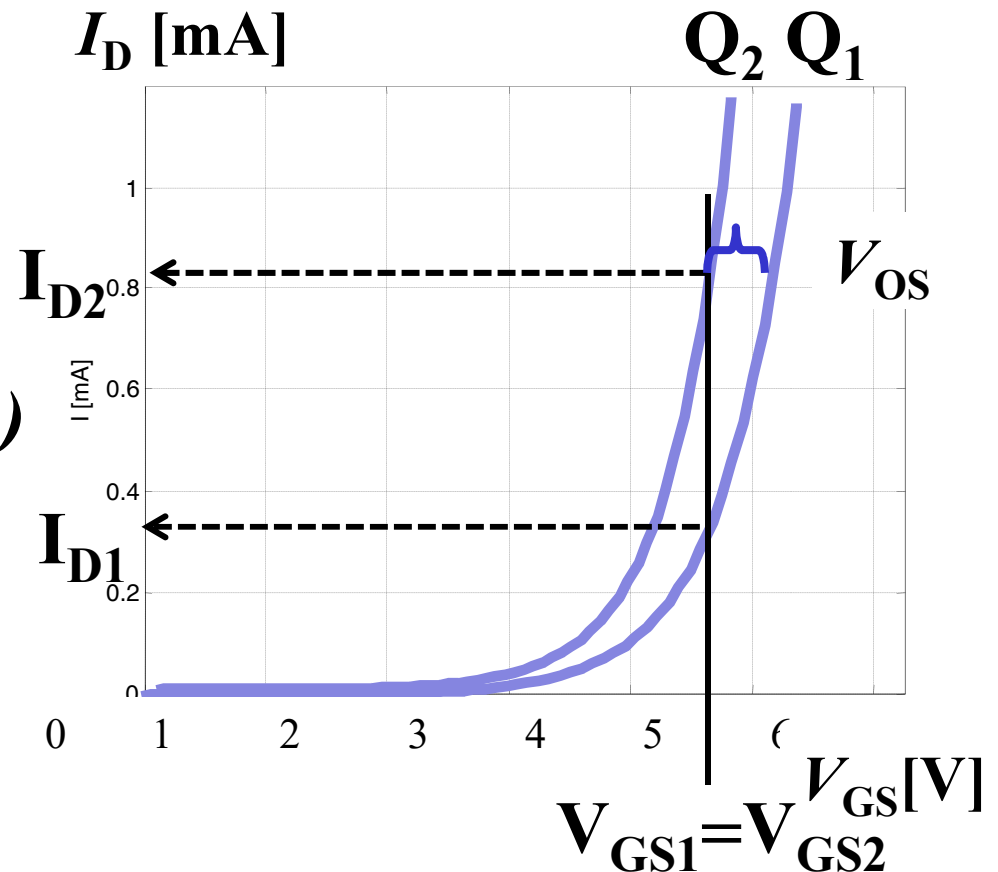
Zašto?

$$V_{IZ} = V_{D1} - V_{D2} = R_D(I_{D1} - I_{D2})$$

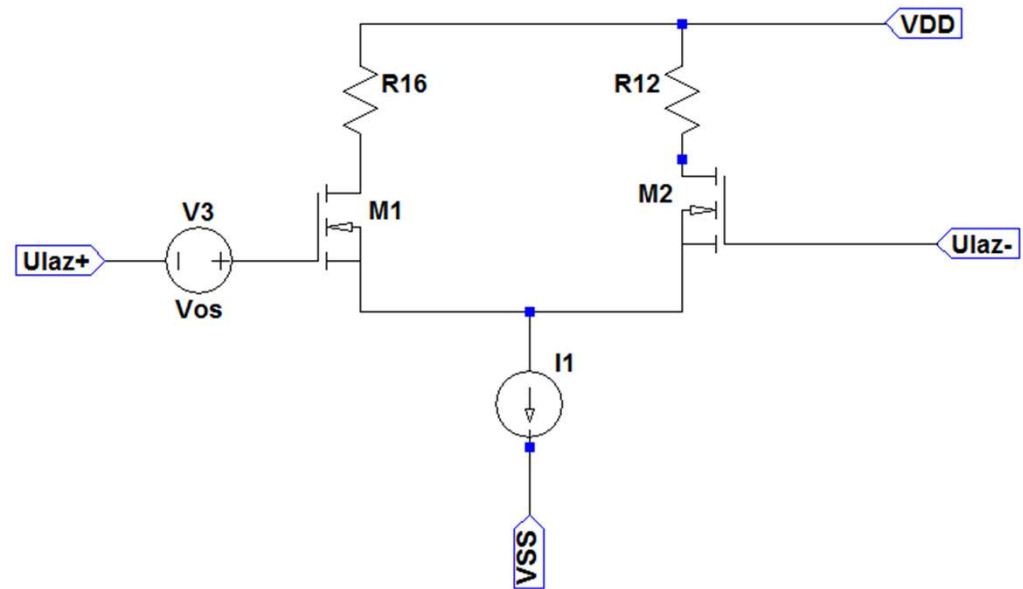
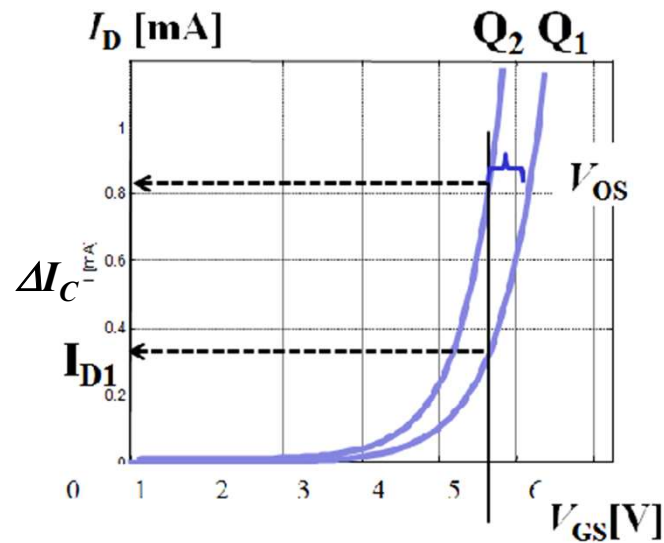
- Posledica različitih I_D

pri $V_{GS1} = V_{GS2}$

Naponska razdešenost - ofset

Da bi se izjednačile struje, na jedan ulaz treba dovesti napon V_{OS}

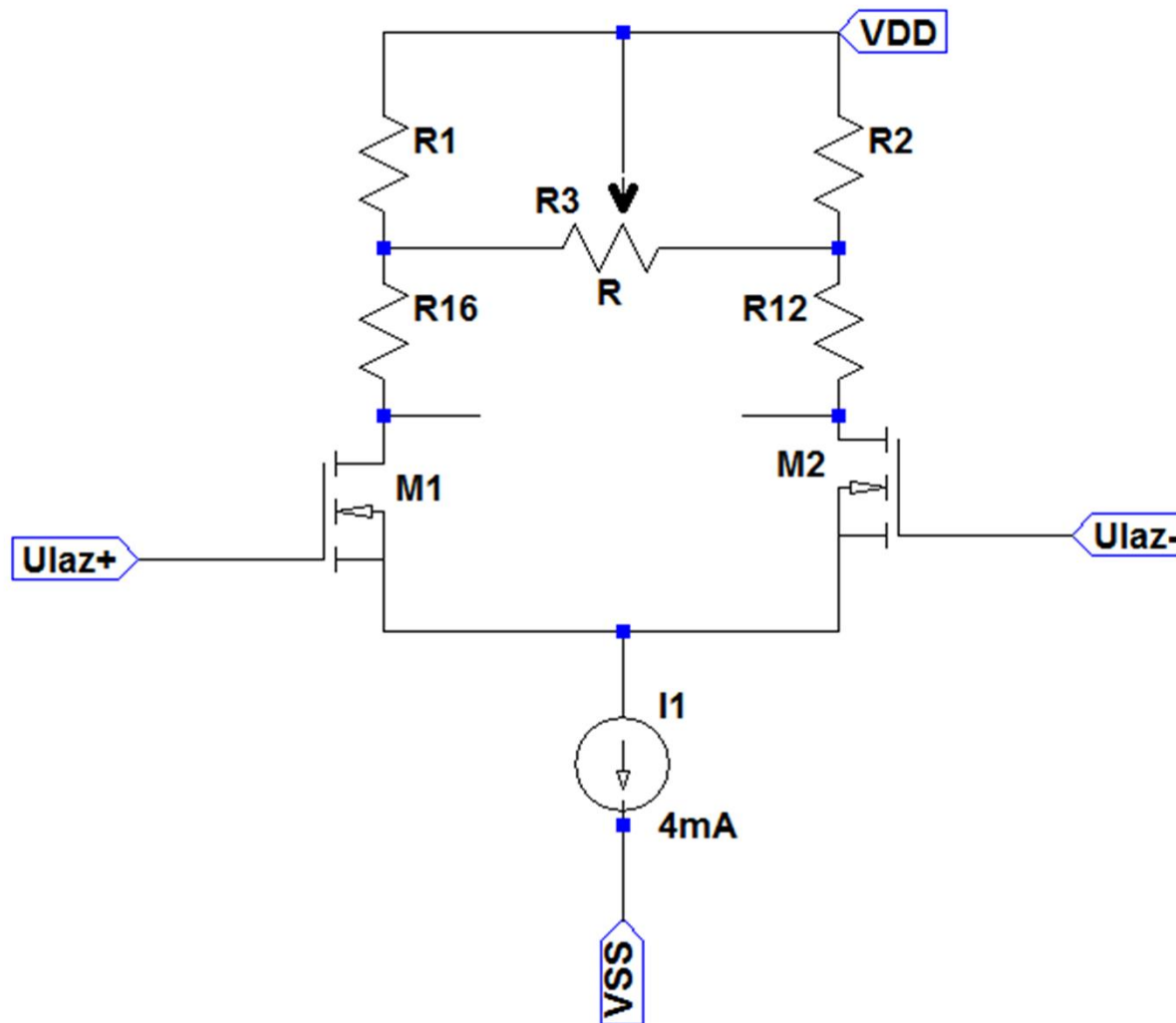
V_{GS} zavisi od temperature, tako da i *naponska razdešenost* zavisi od temperature - *drift ofset napona*

$$\Delta V_{OS}/\Delta T \text{ (x } \mu\text{V/K)}$$

Manji je kod MOS nego kod bipolarnih

Naponska razdešenost - ofset

Kompenzacija naponskog ofseta

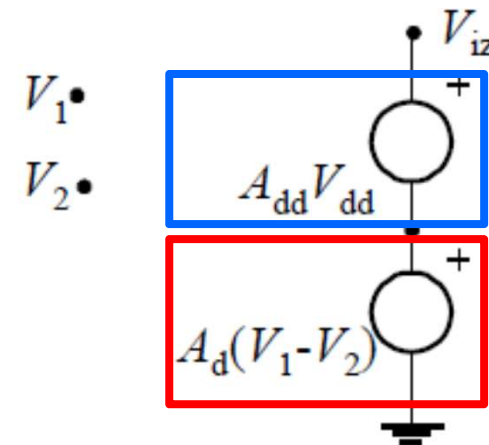
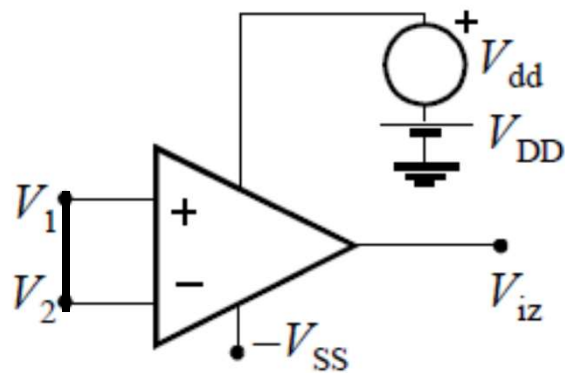
27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Diferencijalni pojačavač

Faktor potiskivanja napona napajanja (*Power Supply Rejection Ratio – PSSR*)

Koliko promene napona napajanja utiču na odziv?

$$A_{dd} = \frac{V_{iz}}{V_{dd}} \Big|_{V_{ul}=0}$$

$$V_{iz} = A_d (V_1 - V_2) + A_{dd} V_{dd}$$

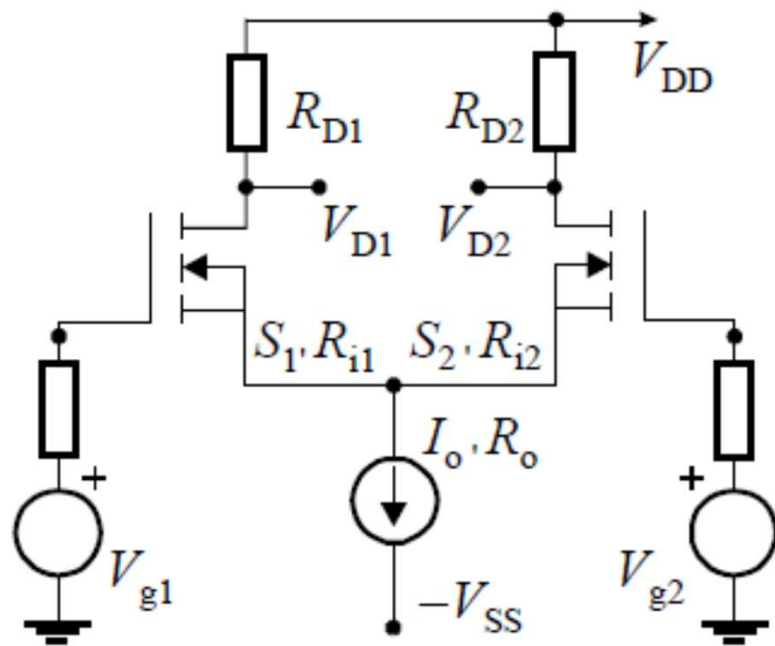
$$= A_d [(V_1 - V_2) + \frac{1}{PSRR_{dd}} V_{dd}]$$

$$PSRR = A_d / A_{dd}$$

Faktor potiskivanja napona napajanja

Faktor potiskivanja napona napajanja

$$PSRR \approx \frac{g_m R_D}{2}$$

Da bi se povećao faktor potiskivanja napona napajanja treba povećati A_d , odnosno treba povećati R_D .

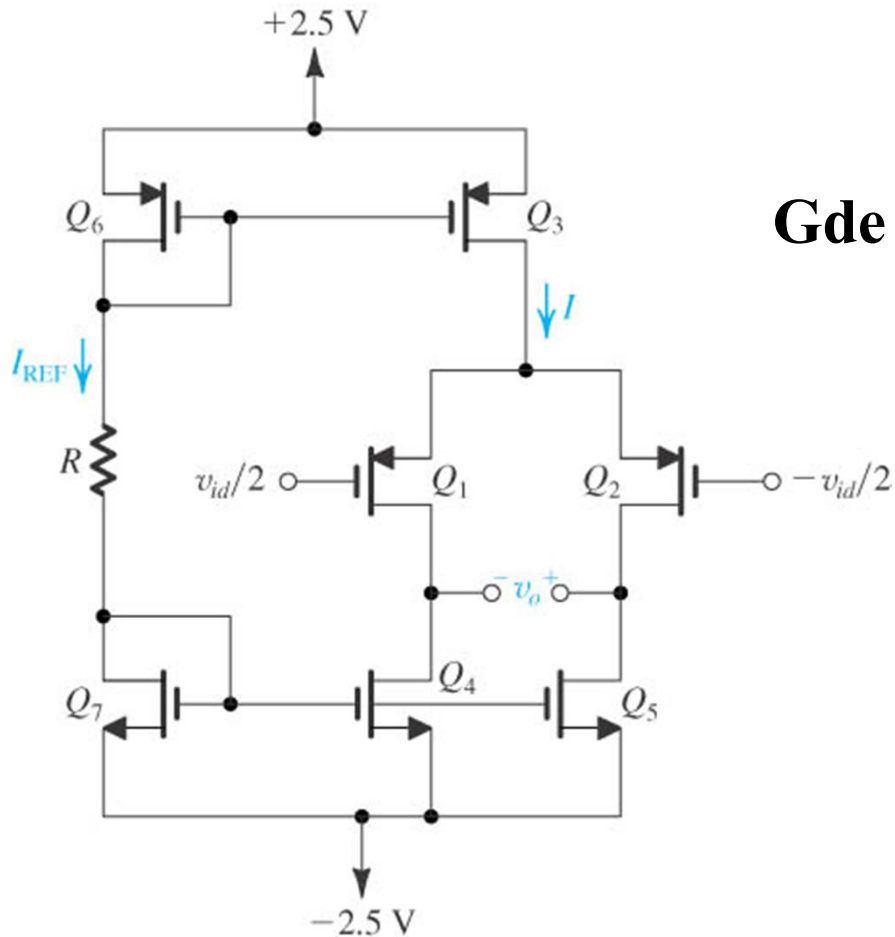
To je moguće uz ...

primenu aktivnog opterećenja u dreznu.

Faktor potiskivanja napona napajanja

Bolji $PSRR$, A_d i ρ uz primenu aktivnog opterećenja u drejnu

Gde je ovde ulaz? Izlaz?

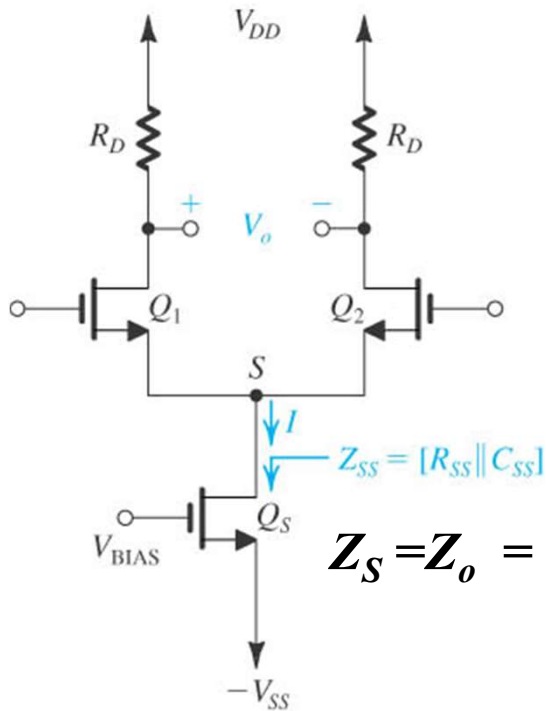
Diferencijalni pojačavač

Frekvencijska karakteristika

Definisana parazitnim kapacitivnostima

Za A_d ista kao kod pojačavača ZE (ZS)

Za A_c treba zameniti R_S sa Z_S ($R_S \parallel C_S$)

$$A_d = -\frac{g_m R_D}{1 + s / \omega_v} = -\frac{g_m R_D}{1 + j(f / f_v)}$$

$$A_c \approx -\frac{R_D}{2Z_S} = -\frac{R_D}{2R_S} (1 + sC_S R_S)$$

$$f_Z = \frac{1}{2\pi C_S R_S}$$

$$A_c = -\frac{R_D}{2R_S} (1 + j(f / f_Z))$$

$$Z_S = Z_o = (R_o \parallel C_o) = (R_S \parallel C_S)$$

Frekvencijska karakteristika

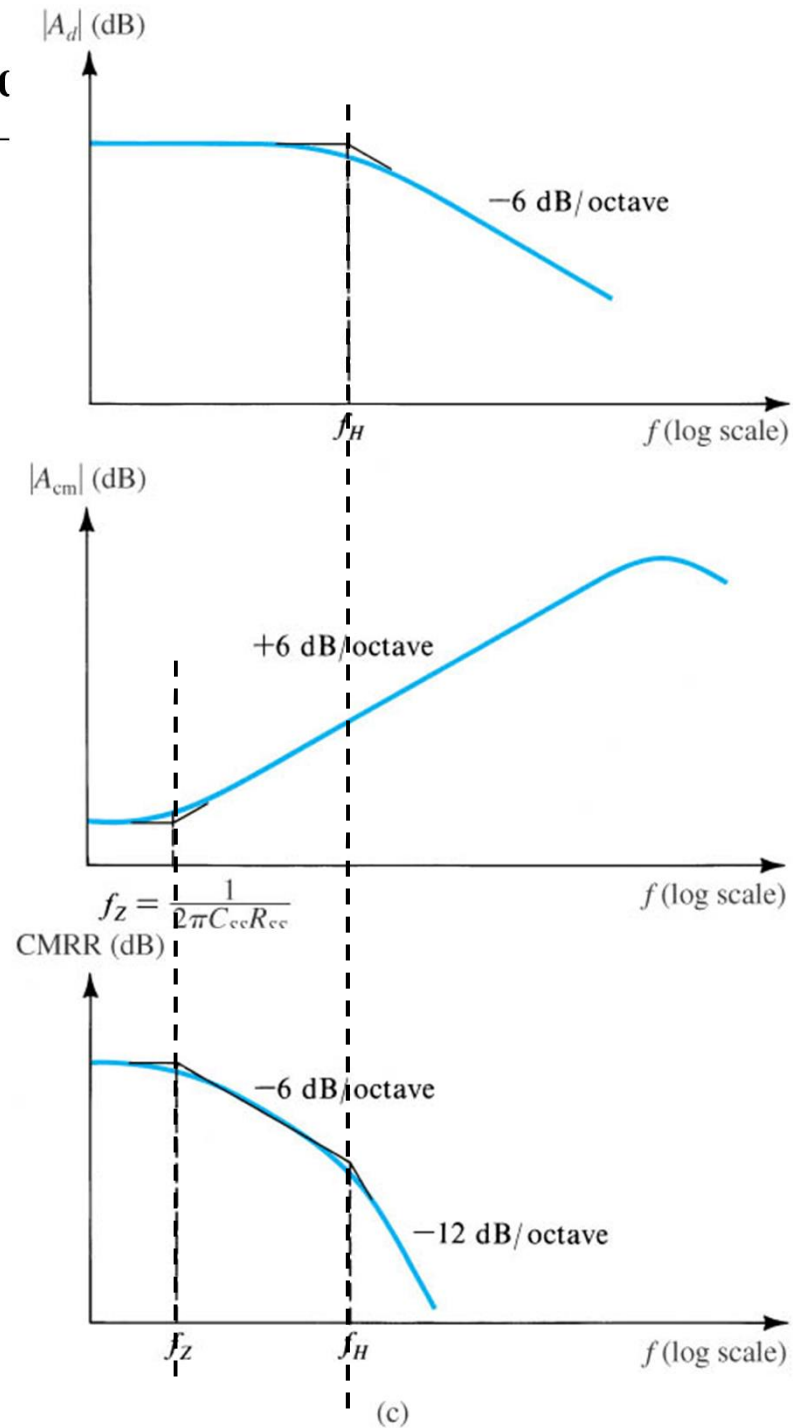
$$A_d = -\frac{g_m R_D}{1 + j(f / f_v)}$$

$$A_c = -\frac{R_D}{2R_S}(1 + j(f / f_Z))$$

$$\rho = \frac{2g_m R_S}{(1 + j(f / f_v))(1 + j(f / f_Z))}$$

27. novembar 2018.

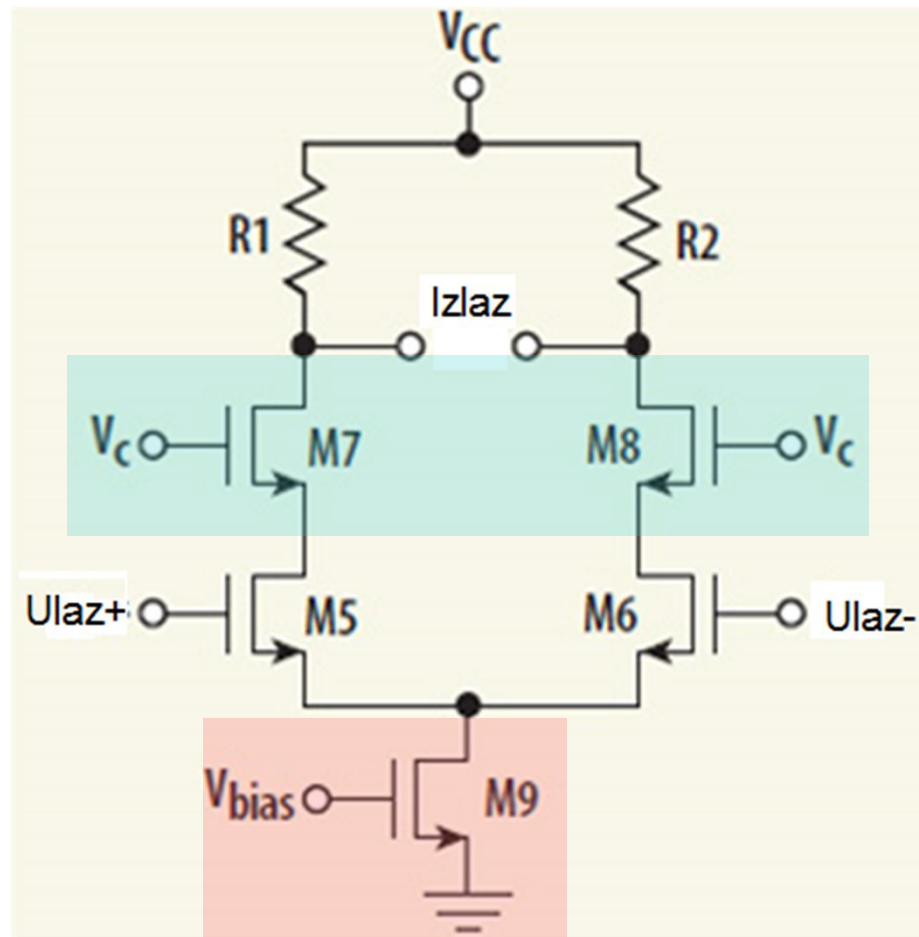
Višest

Poboljšanje performansi

Veće pojačanje – bolji osnovni pojačavači

Rešenje – kaskodna sprega

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Višestepeni pojačavači

Sadržaj

---

1. Zašto višestepeni?

- Da li smo do sada pominjali neke višestepene?

2. Kako se realizuju?

3. Osobine idealnih i realnih višestepenih pojačavača

- Pojačanje
- Frekvencijska karakteristika

Zašto višestepeni pojačavači?

Da bi se dobili BOLJI pojačavači.

Koji su bolji?

Sličniji idealnim:

veće pojačanje

optimalna ulazna otpornost

optimalna izlazna otpornost

bolje frekvencijske karakteristike (ALI...)

Za naponske pojačavače to znači:

- **Veće pojačanje napona**
- **Ulazna otpornost VEĆA**
- **Izlazna otpornost MANJA**

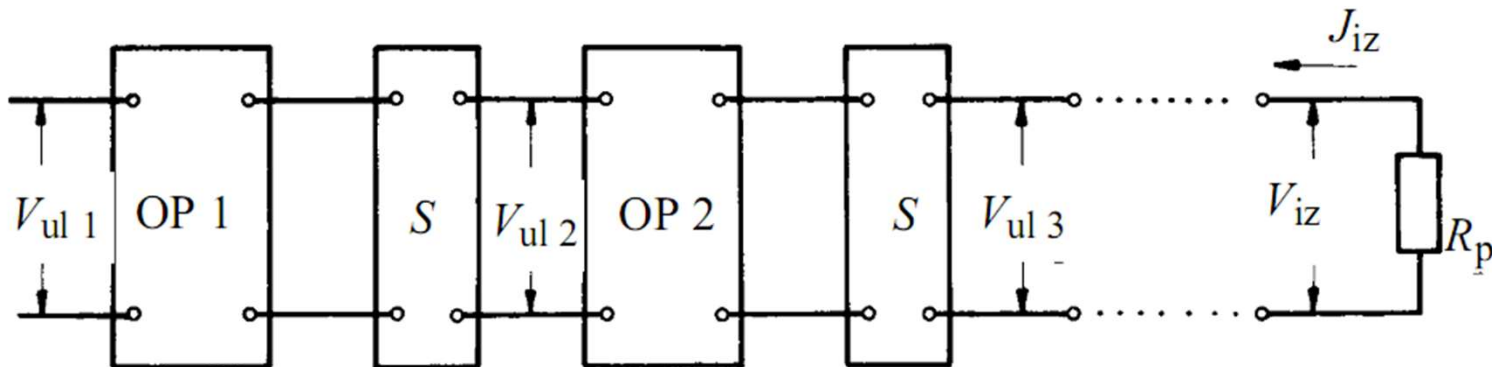
Zašto višestepeni pojačavači?

Jedan pojačavački stepen obično nije dovoljan da bi se postiglo željeno pojačanje

od generatora do potrošača.

Veće pojačanje može da se postigne spregom više osnovnih pojačavačkih stepena (OP).

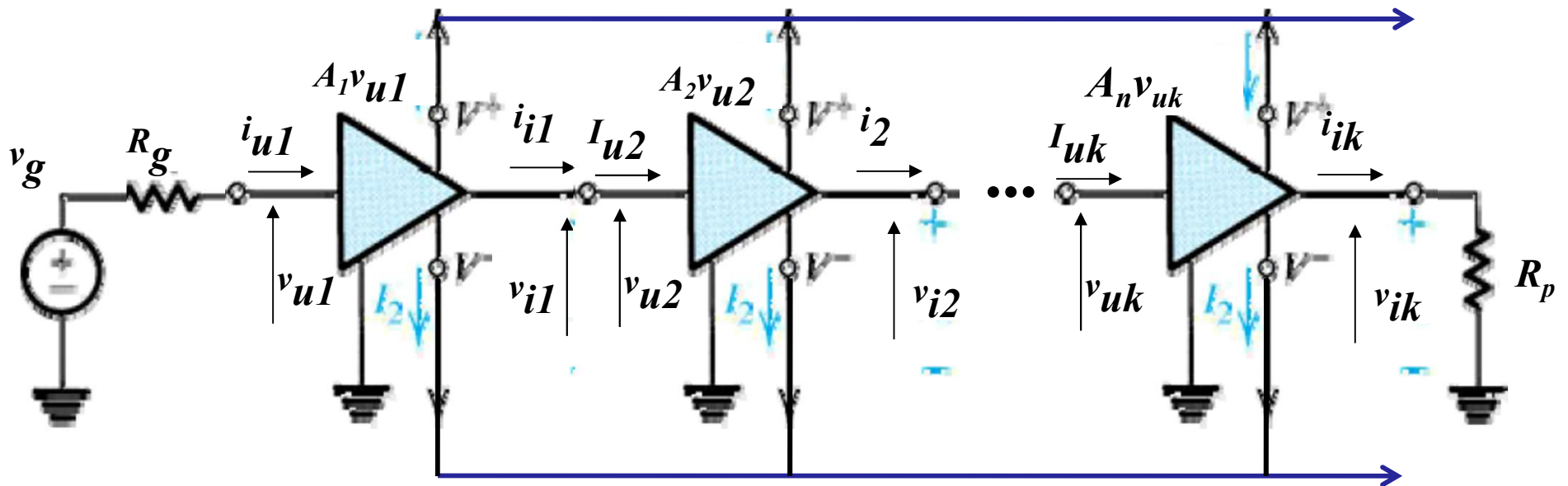
Kaskadna veza pojačavača

Princip povezivanja višestepenih pojačavača

Za prvi stepen vezuje se pobudni generator čija je unutrašnja otpornost R_g .

Za izlaz poslednjeg stepena vezuje se potrošač R_p .

Vezuju se za isti napon napajanja

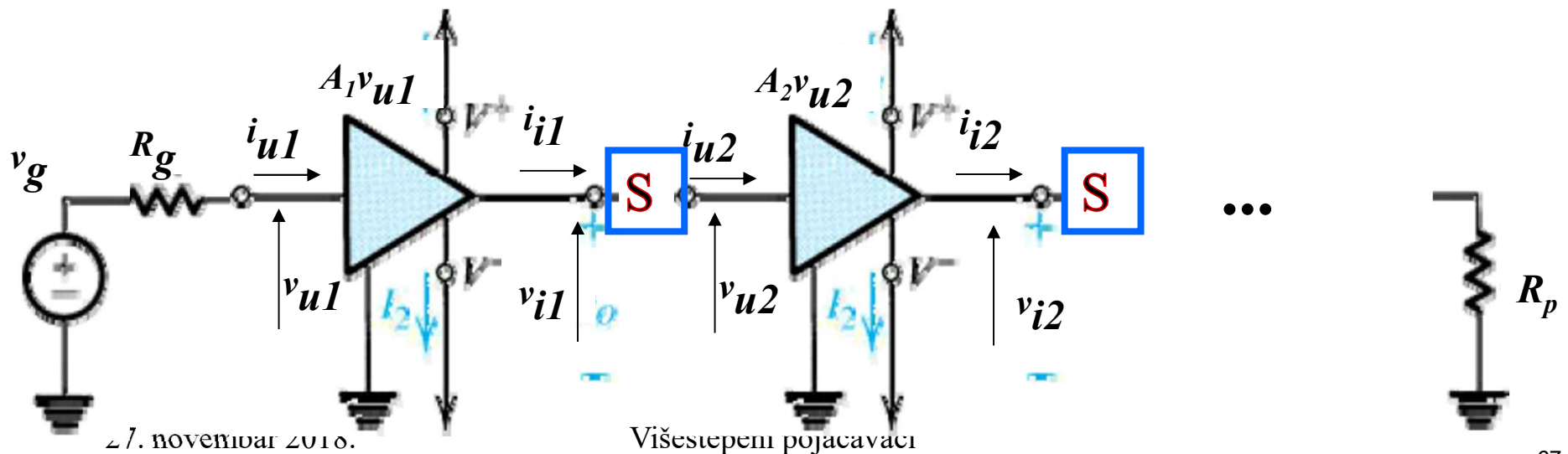
Princip povezivanja višestepenih pojačavača

Idealno: DC radna tačka svakog stepena postavlja se nezavisno za savaki stepen posebno.

Ovo implicira da su pojedini stepeni međusobno razdvojeni za jednosmerne signale (*Medutim ...*).

Mora da postoji sprega za naizmenične signale.

Kolo za spregu?

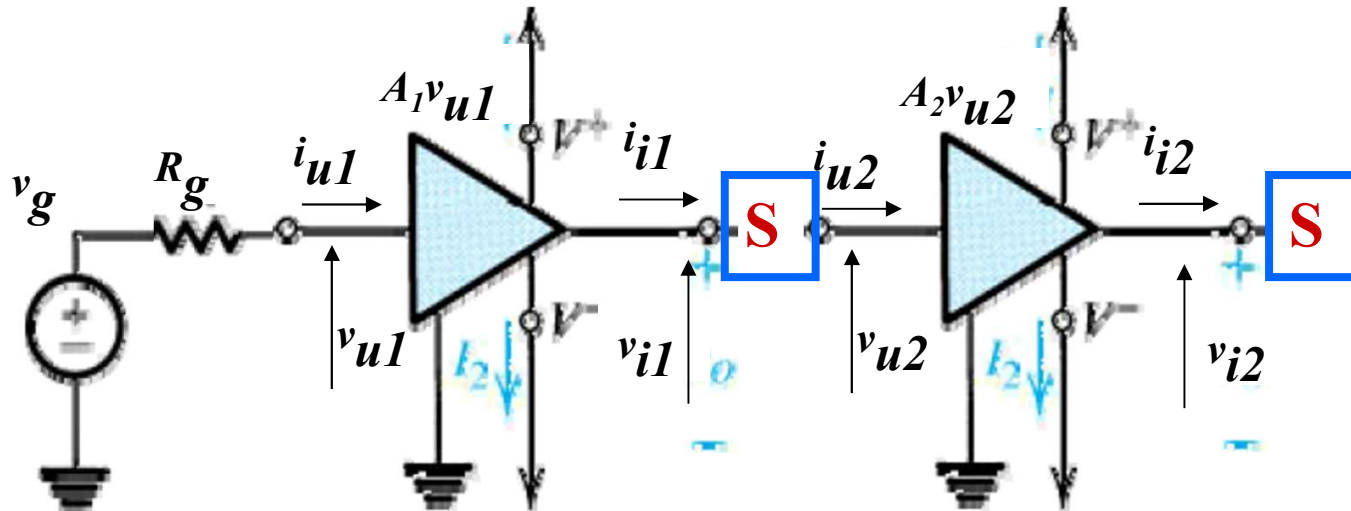

Kako se realizuju višestepeni pojačavači ??

Kako razdvojiti DC a ne oslabiti AC?

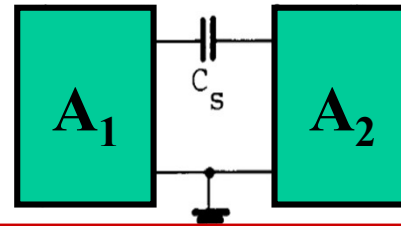
Šta čini kolo za spregu "S"?

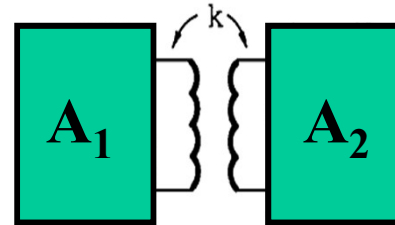
Kako se realizuju višestepeni pojačavači

Vrste sprege:

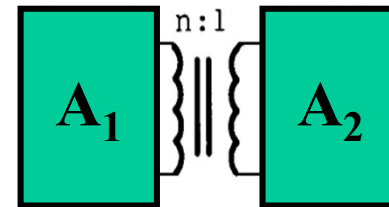
Kapacitivna

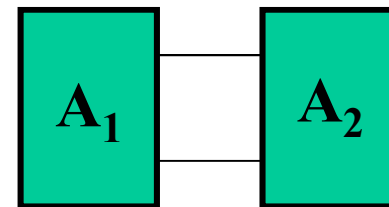
Induktivna

Transformatorska

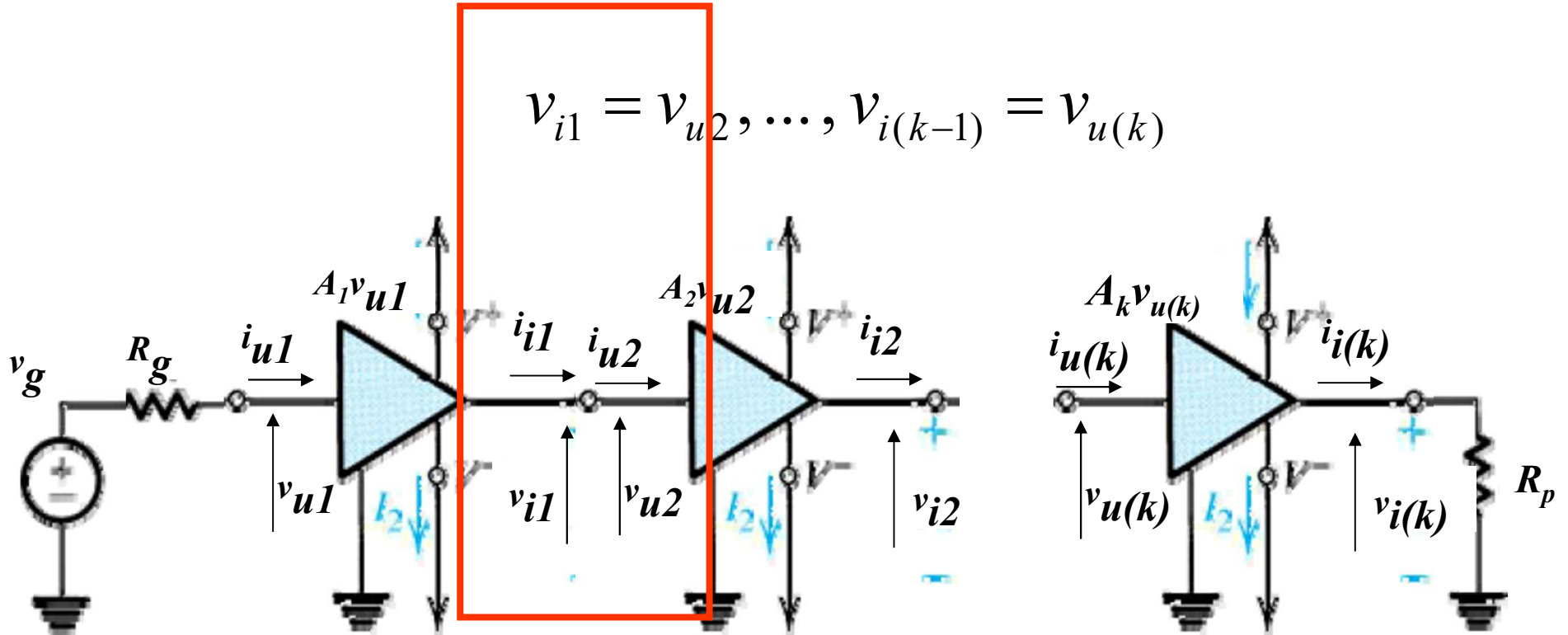
Direktna

Osobine višestepenih pojačavača

Idealno kolo za spregu ne slabi naizmenične, a blokira jednosmerne signale.

Tada za naizmenične signale važi:

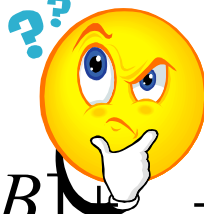

Osobine višestepenih pojačavača

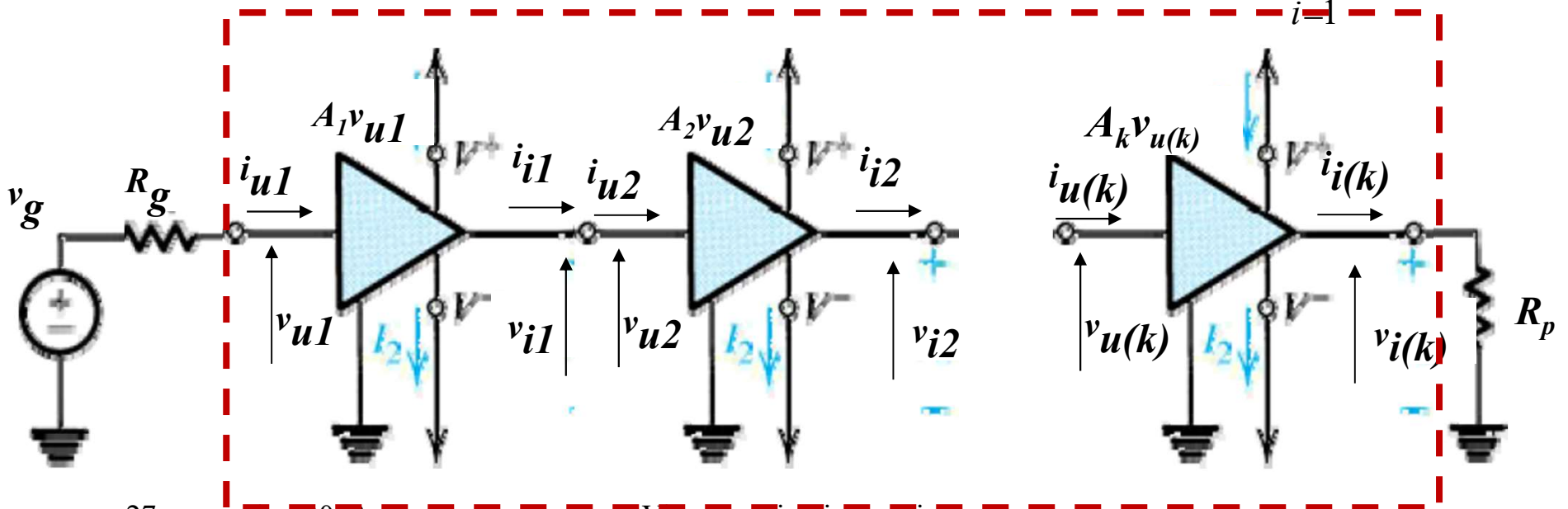
Pojačanje

$$A = \frac{v_{ik}}{v_{u1}} = \frac{v_{ik}}{v_{uk} = v_{i(k-1)}} \dots \frac{v_{i2}}{v_{i1}} \frac{v_{i1}}{v_{u1}} = A_k A_{k-1} \dots A_2 A_1 = \prod_{i=1}^k A_i$$

Pojačanje u dB?

$$a[dB] = a_k[dB] + a_{k-1}[dB] + \dots + a_2[dB] + a_1[dB] = \sum_{i=1}^k a_i[dB]$$

Osobine višestepenih pojačavača

Realni:

Pojačanje pojedinih stepena nije jednako pojačanju neopterećenih pojačavača!

Svaki prethodni stepen opterećen je ulaznom otpornošću narednog.

Svaki naredni stepen pobuđuje se preko izlazne otpornosti prethodnog.

**ZATO SU VAŽNE ULAZNE/IZLAZNE
OTPORNOSTI!**

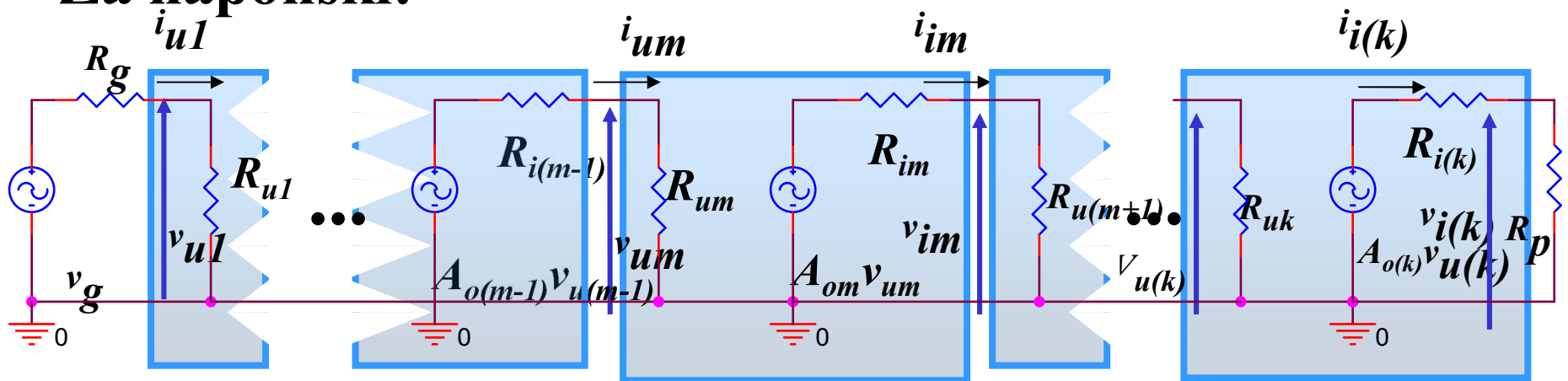

Realni:

Osobine višestepenih pojačavača

Za naizmenični signal, m -ti stepen u pojačavačkom lancu okarakterisan je pojačanjem A_{om} (naponskim/strujnim), ulaznom otpornošću R_{um} i izlaznom otpornošću R_{im} .

Za naponski:

$$A_m = \frac{v_{im}}{v_{um}} = A_{0m} \frac{R_{u(m+1)}}{R_{u(m+1)} + R_{im}}$$

Realni:

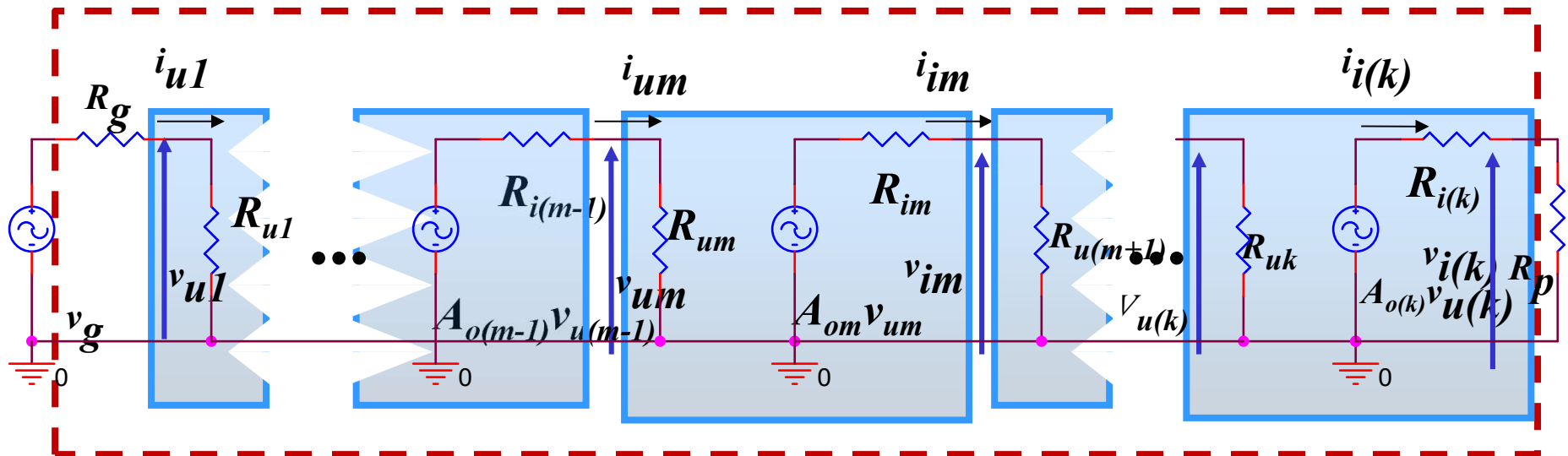
Osobine višestepenih pojačavača

Za one koji žele
da nauče više

Ukupno pojačanje $A_u = \frac{V_{i(k)}}{V_g} = \frac{V_{i(k)}}{V_{i(k-1)}} \dots \frac{V_{i2}}{V_{i1}} \frac{V_{i1}}{V_{u1}} \frac{V_{u1}}{V_g}$

$$A_u = \frac{V_{i(k)}}{V_{u(k)}} \dots \frac{V_{i2}}{V_{u2}} \frac{V_{i1}}{V_{u1}} \frac{V_{u1}}{V_g}$$

$$A_u = A_k A_{k-1} \dots A_2 A_1 \frac{R_{u1}}{R_{u1} + R_g}$$

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Realni:

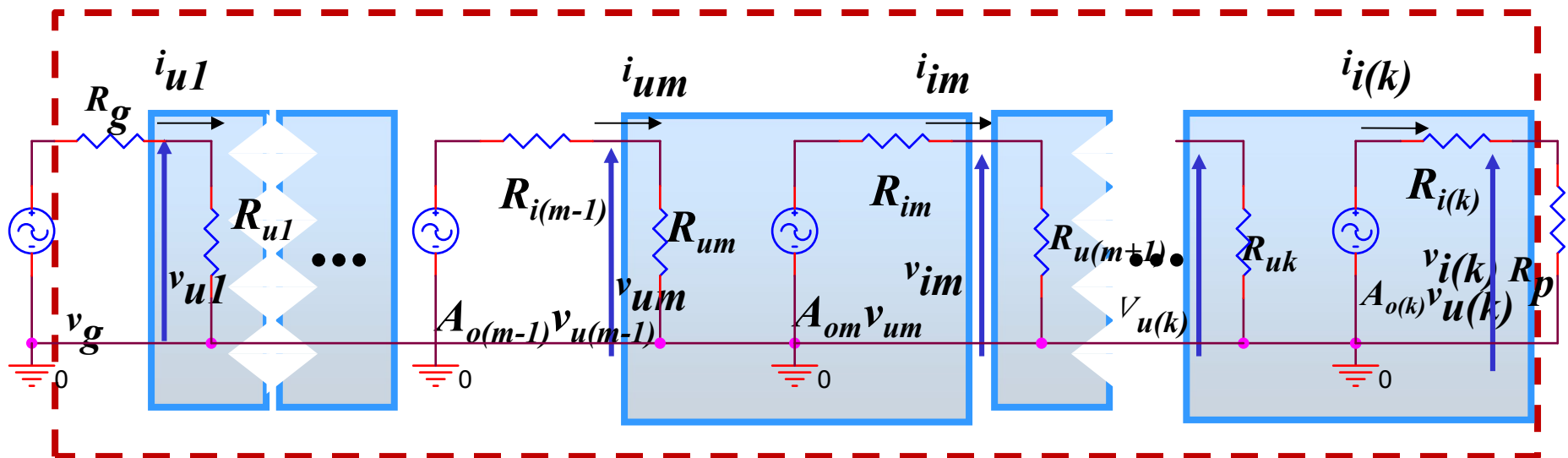
Osobine višestepenih pojačavača

Za one koji žele
da nauče više

Ukupno pojačanje

$$A_u = \frac{R_p}{R_p + R_{i(k)}} A_{o(k)} \frac{R_{u(k)}}{R_{u(k)} + R_{i(k-1)}} A_{o(k-1)} \cdots \frac{R_{u2}}{R_{u2} + R_{i1}} A_{o1} \frac{R_{u1}}{R_{u1} + R_g}$$

$$A_u = \frac{R_{u1}}{R_{u1} + R_g} \frac{R_p}{R_p + R_{i(k)}} \left(\prod_{i=1}^k A_{oi} \right) \left(\prod_{i=2}^k \frac{R_{u(i)}}{R_{u(i)} + R_{i(i-1)}} \right)$$

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

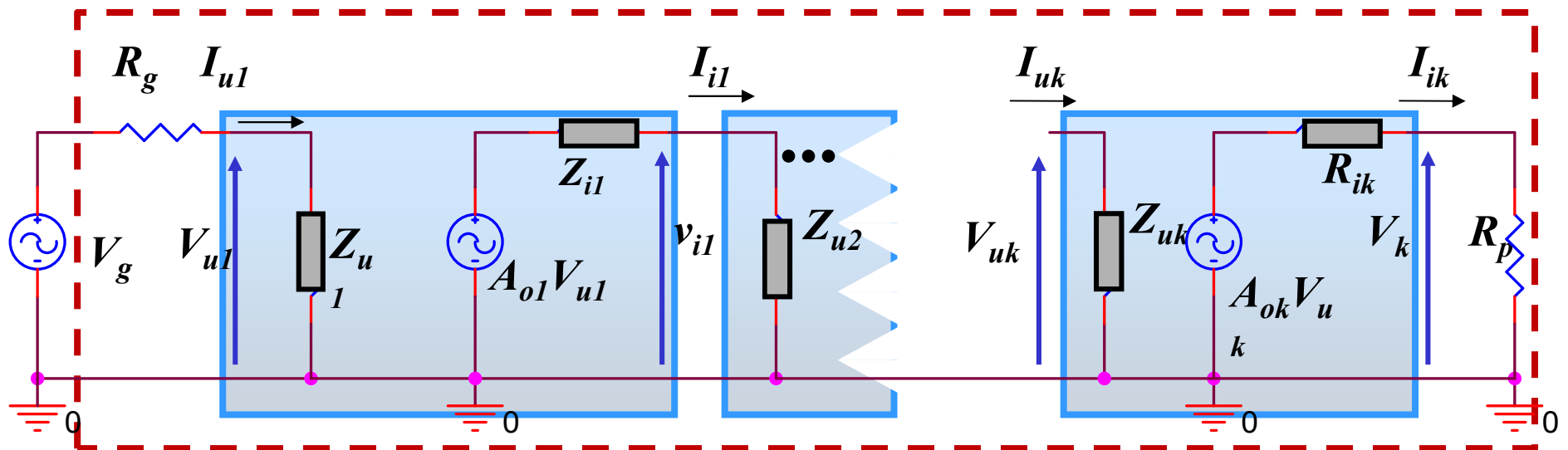
Realni:

Osobine višestepnih pojačavača

Za one koji žele
da nauče više

Ukupno pojačanje pri VF

$$A_{uv}(s) = \frac{Z_{u1}}{Z_{u1} + R_g} \frac{R_p}{R_p + Z_{i(k)}} \left(\prod_{i=1}^k A_{ov(i)}(s) \right) \left(\prod_{i=2}^k \frac{Z_{u(i)}}{Z_{u(i)} + Z_{i(i-1)}} \right)$$

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Realni:

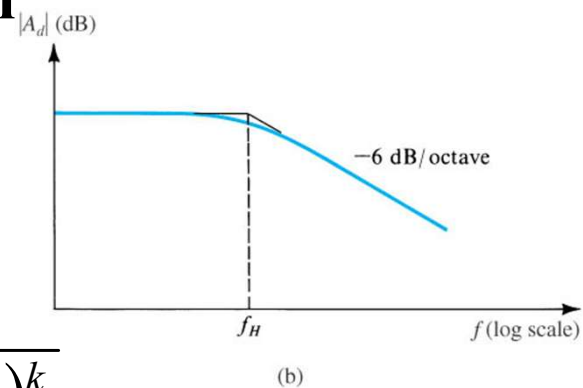
Osobine višestepenih pojačavača

Ukupno pojačanje pri VF, opterećen sa R_p i pobuđen realnim generatorom sa R_g

Neka su svi pojačavački stepeni identični (isto A_0 , ω_v) sa realnim ulaznim (R_u) i izlaznim otpornostima (R_i) i

$$A_{ov(i)}(s) = \frac{A_{0(i)}}{1 + j\omega / \omega_{v(i)}} = \frac{A_0}{1 + j\omega / \omega_v}$$

$$A_{uv}(s) = K \left(\frac{A_0}{1 + j\omega / \omega_v} \right)^k = K \frac{A_0^k}{(1 + j\omega / \omega_v)^k}$$

gde je

$$K = \frac{R_u}{R_u + R_g} \frac{R_p}{R_p + R_i} \left(\frac{R_u}{R_u + R_i} \right)^{k-2}$$

Realni:

Osobine višestepenh pojačavača

Ukupno pojačanje pri VF

gornja granična frekvencija definisana je sa

$$A_{uv}(\omega_{uv}) = K \frac{A_0^k}{(1 + j\omega_{uv} / \omega_v)^k} = \frac{KA_0^k}{\sqrt{2}}$$

$$\omega_{uv} = \omega_v \sqrt{\sqrt[k]{2} - 1} < \omega_v$$

Ukupno **pojačanje raste** sa k-tim stepenom!

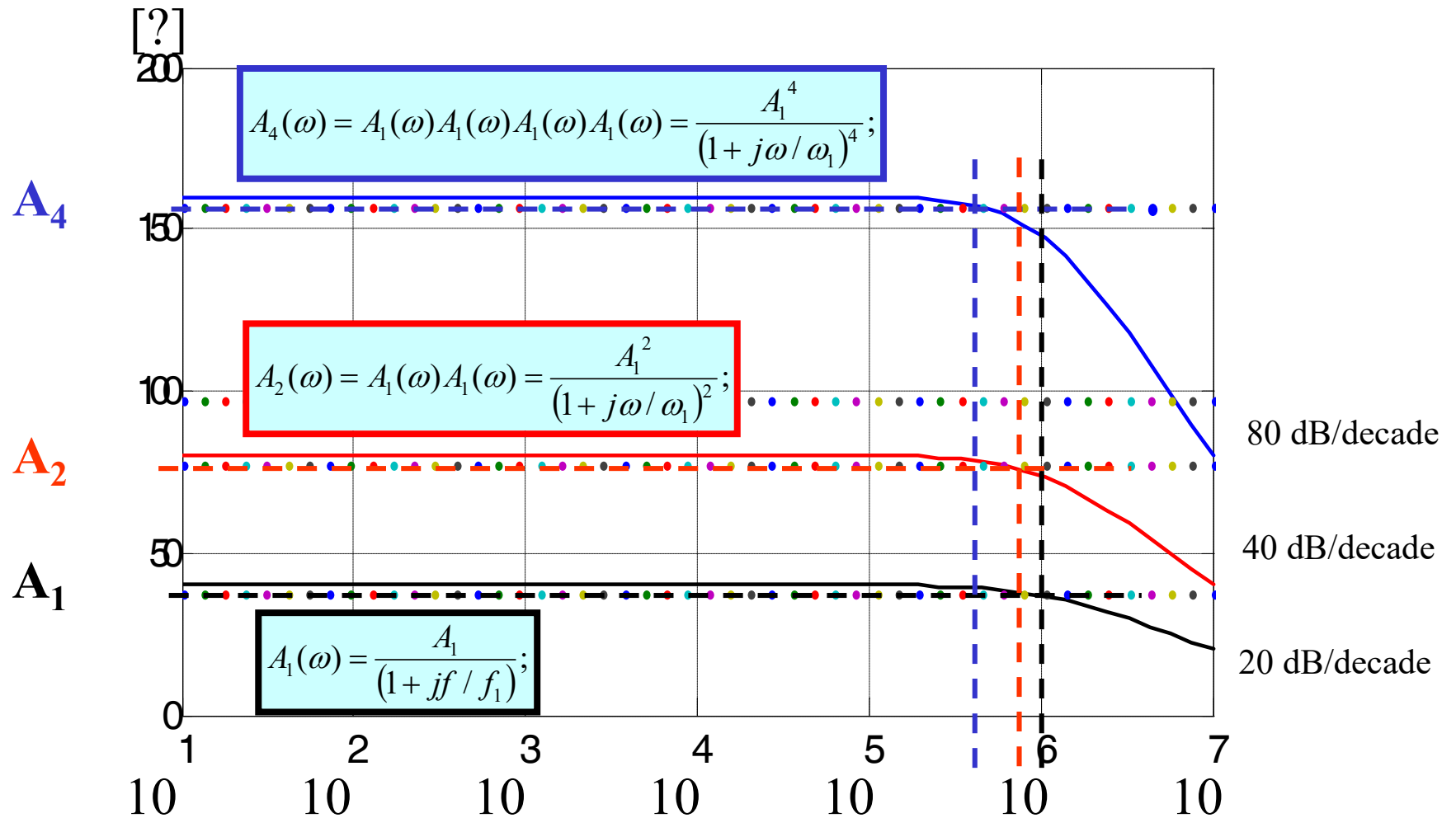
Ukupni **propusni opseg se sužava - smanjuje!**

Ukupni propusni opseg manji je od najužeg
propusnog opsega pojedinačnog pojačavača

Realni:

Osobine višestepenh pojačavača

Ukupno pojačanje pri VF za 1, 2 i 4 stepena

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

f_4 f_2 f_1

Realni:

Osobine višestepenih pojačavača

Pojedini pojačavački stepeni mogu biti upotrebljeni za prilagodjenje (naponsko ili strujno) sa generatorom i/ili potrošačem izmedju kojih treba da se nadje osnovni pojačavač čija je glavna namena pojačanje napona.

Stepen sa zajedničkim emitorom/sorsom ima zadatak da obezbedi potrebno naponsko pojačanje, dok se stepen ZB/ZG koristi za strujno a ZC/ZD za naponsko prilagođenje.

Kolike su vrednosti ulazne/izlazne otpornosti ZB/ZG i ZC/ZD?

Videti petu i šestu nedelju predavanja

Višestepeni pojačavači

27. novembar 2018.

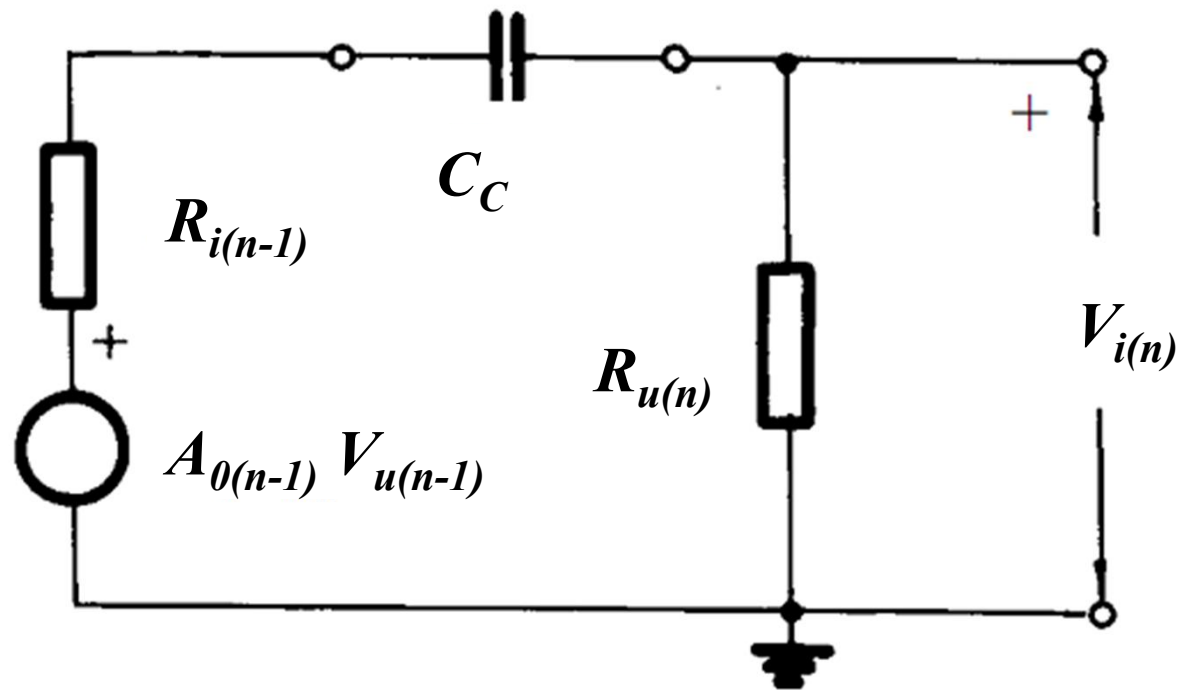

Realni:

Osobine višestepenih pojačavača

Kapacitivna sprega: povezuje $R_{i(n-1)}$ i $R_{u(n)}$ preko C zato se zove i RC sprega

Realni:

RC sprega

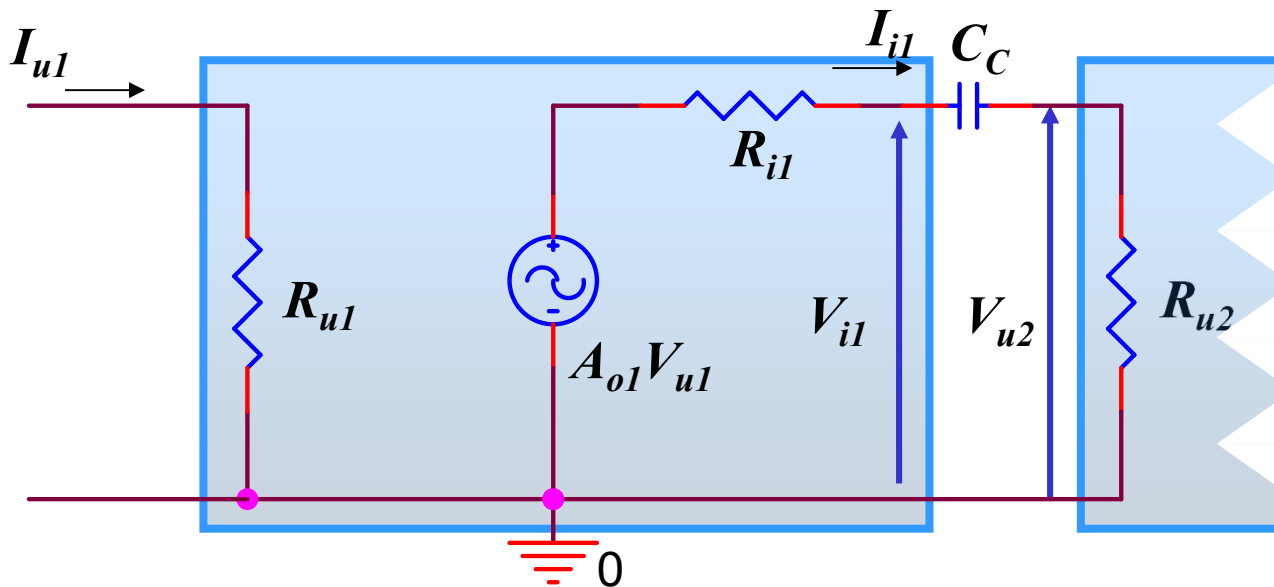

Uticaj elemenata za spregu na amplitudsku karakteristiku

Razmotrimo spregu između 1. i 2. stepena.

Pri NF reaktansa kondenzatora nije zanemariva.

Za $f=0$, $X_{Cs} \rightarrow \infty$; prekid za DC

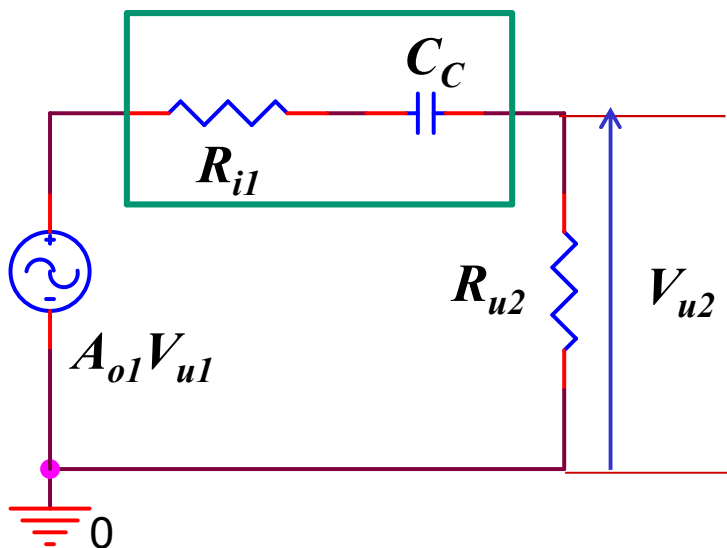

Realni:

RC sprega

Za one koji žele
da nauče više

Uticaj elemenata za spregu na amplitudsku
karakteristiku pri NF

$$A_n = \frac{V_{u2}}{V_{u1}} = A_{o1} \frac{R_{u2}}{R_{i1} + \frac{1}{j\omega C_C} + R_{u2}}$$

$$A_n = A_{o1} \frac{j\omega C_C R_{u2}}{1 + j\omega C_C (R_{i1} + R_{u2})}$$

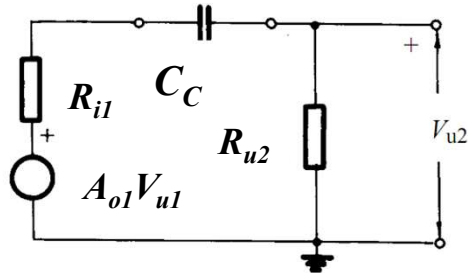
$$A_n = A_{o1} \frac{R_{u2}}{(R_{i1} + R_{u2})} \frac{j\omega C_C (R_{i1} + R_{u2})}{1 + j\omega C_C (R_{i1} + R_{u2})}$$

$$A_n = A_0 \frac{j\omega \tau_C}{1 + j\omega \tau_C}$$

$$A_n = A_0 \frac{j\omega / \omega_n}{1 + j\omega / \omega_n}$$

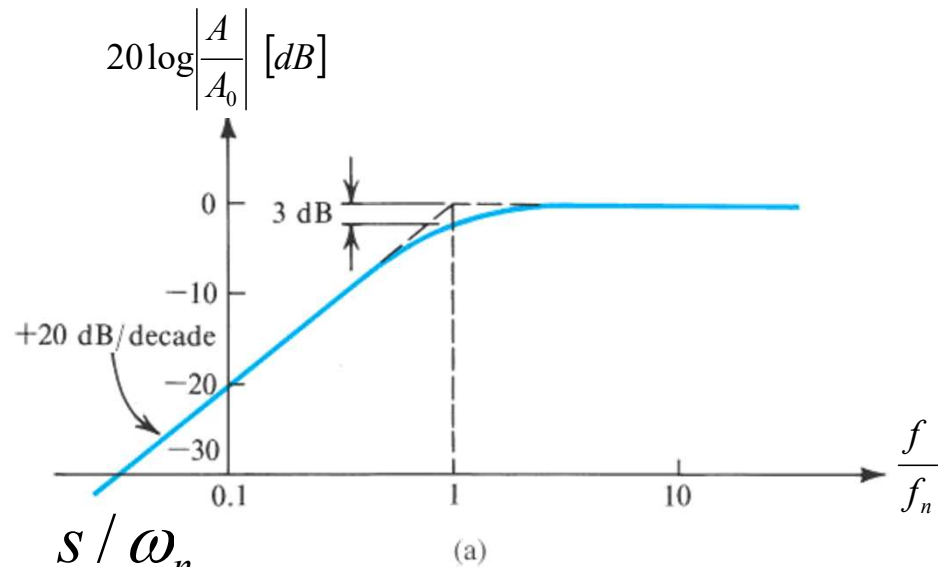
Realni:

RC sprega

$$\omega_n = \frac{1}{C_C (R_{i1} + R_{u2})}$$

$$A(f) = A_0 \frac{j \frac{f}{f_n}}{1 + j \frac{f}{f_n}}$$

$$A(s) = A_0 \frac{j\omega / \omega_n}{1 + j\omega / \omega_n} = A_0 \frac{s / \omega_n}{1 + s / \omega_n}$$

Doprinos kondenzatora za spregu odgovara doprinosu filtra propusnika visokih frekvencija.

Realni:

RC sprega

Uticaj elemenata za spregu na amplitudsku karakteristiku pri NF

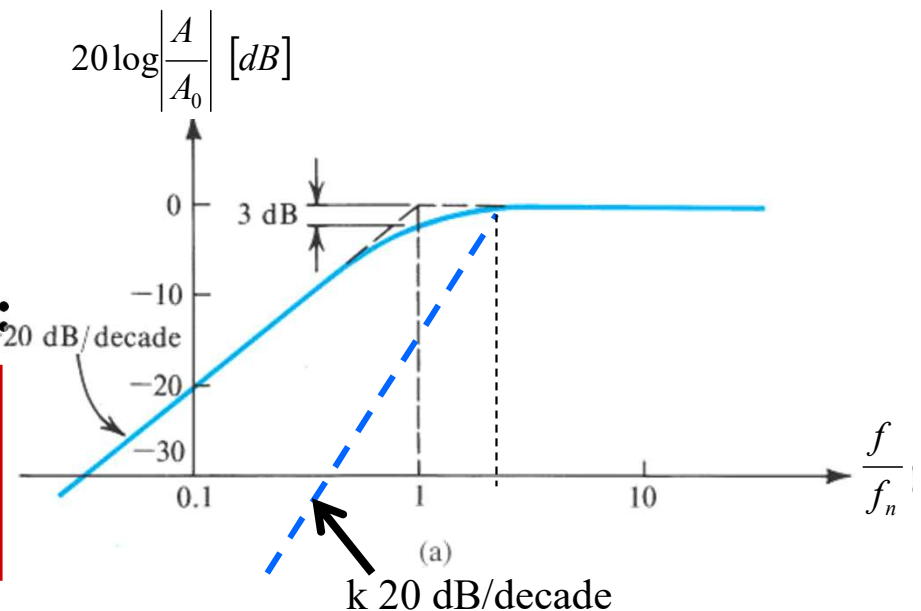
Pretpostavimo da je k pojačavača vezano kaskadno i da su pojačavači identični tako da je:

$$\omega_{n1} = \omega_{n2} = \dots = \omega_{nk} = \omega_n$$

$$A_{un} = \left(A_0 \frac{j\omega / \omega_n}{1 + j\omega / \omega_n} \right)^k$$

Tada će granična frekvencija biti:

$$\omega_{un} = \frac{\omega_n}{\sqrt{k\sqrt{2}-1}} > \omega_n$$

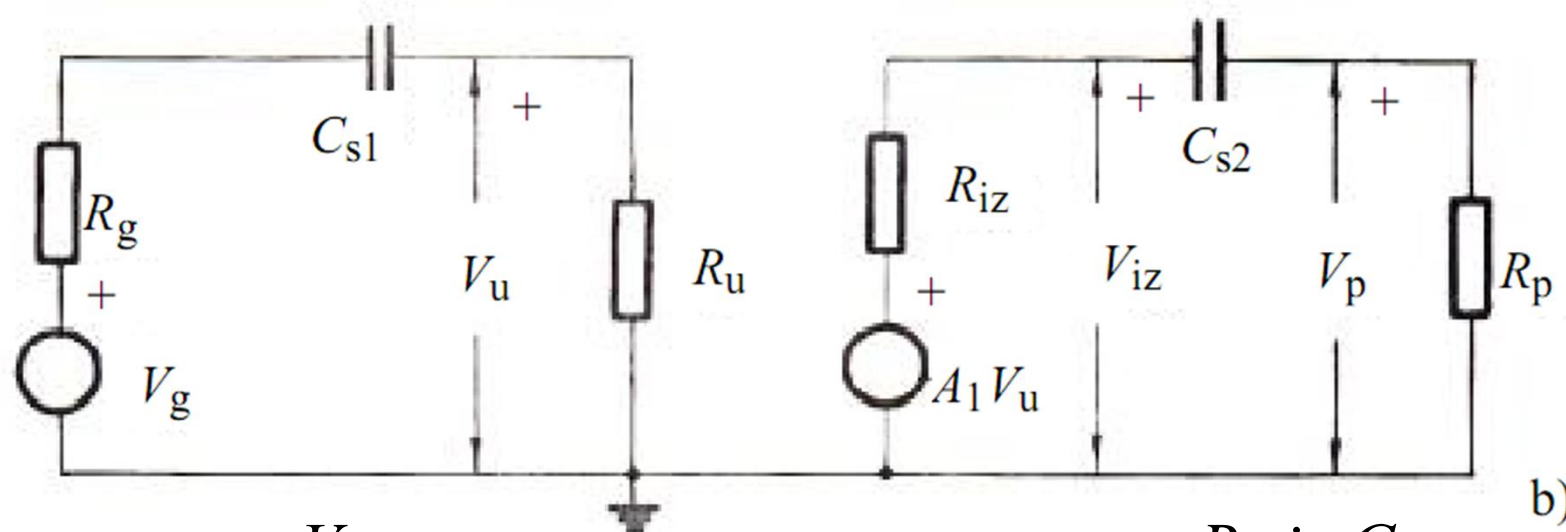

Realni:

RC sprega

Za one koji žele
da nauče više

Potrošač priključen za pojačavač preko C_{S2}

$$A_{vn} = \frac{V_p}{V_g} = A_1 \frac{R_u j\omega C_{C1}}{1 + j\omega C_{C1}(R_u + R_g)} \frac{R_p j\omega C_{C2}}{1 + j\omega C_{C2}(R_p + R_i)}$$

$$\tau_{C1} = C_{C1}(R_g + R_u)$$

$$\tau_{C2} = C_{C2}(R_i + R_p)$$

$$A_n = A_1 \frac{j\omega\tau_{C1}}{1 + j\omega\tau_{C1}} \frac{j\omega\tau_{C2}}{1 + j\omega\tau_{C2}}$$

Realni:

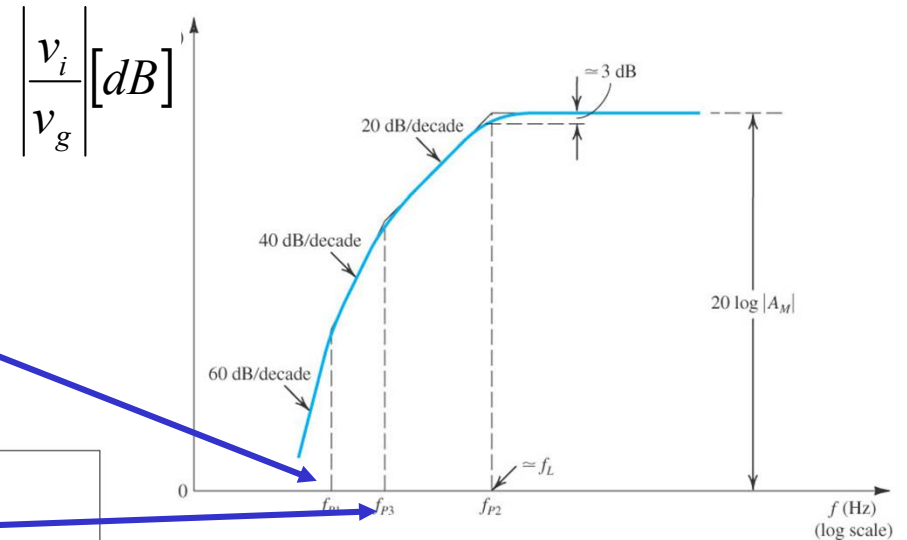
RC sprega

Za one koji žele
da nauče više

Pojačavač sa **C** u sorsu/emitoru (C_S ili C_E)
na NF

Ima tri pola, dominantni uz
 C_S (C_E)

$$\tau_{C1} = C_{C1}(R_g + R_u)$$

$$\tau_{p2} = C_S / g_m \quad \text{MOSFET}$$

$$\tau_{p2} = C_E (r_e + R_B / (\beta + 1)) \approx C_E r_e \quad \text{BJT}$$

Višestepeni pojačavači

27. novembar 2018.

Realni:

RC sprega

Uticaj elemenata za spregu na amplitudsku karakteristiku pri VF može da se zanemari.

Na VF utiču parazitne kapacitivnosti (Milerov efekat).

Dolazi do izražaja kompleksni oblik Z_u i Z_i .

Tranzistori se **ne ponačaju unilaterarno**.- deo signala sa izlaza vraća se ka ulazu

Na Z_u narednog stepena utiče opterećenje sa izlaza.

Na Z_i prethodnog stepena utiče Z iz pobude.

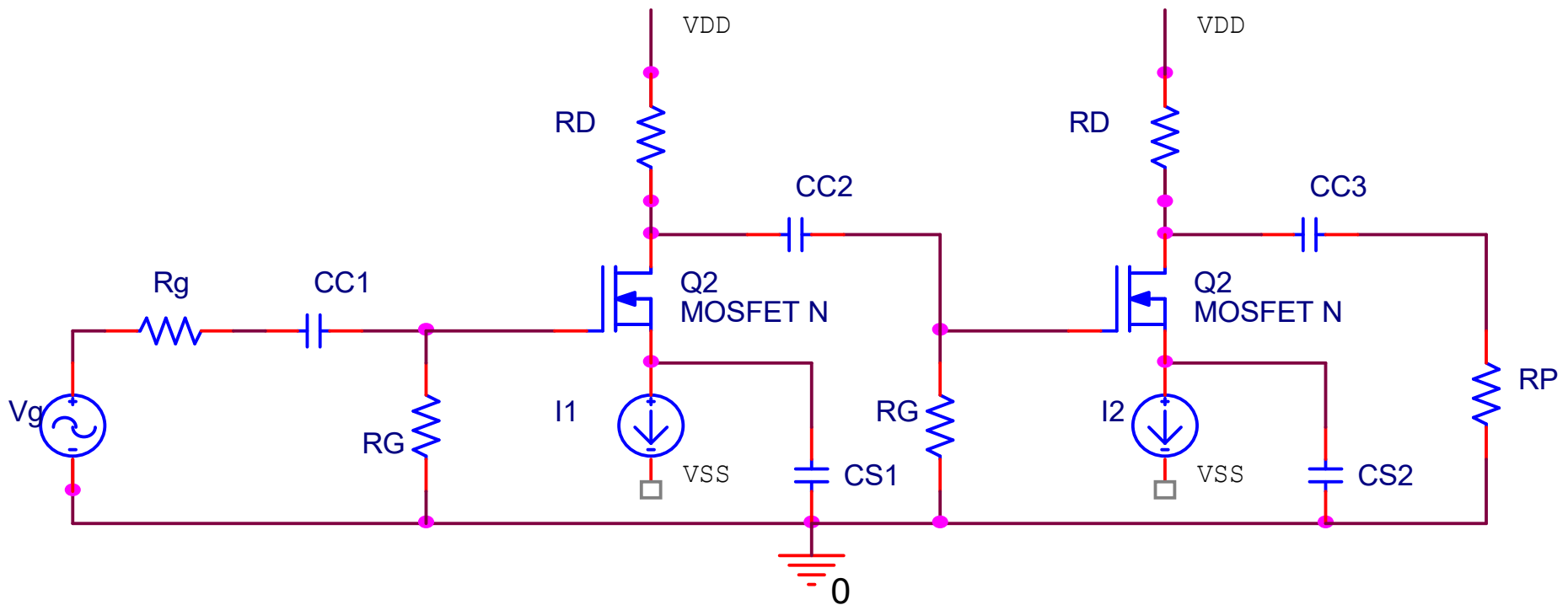
Zato je analiza veoma složena i obavlja se uz pomoć računara.

RC sprega

Primer:

Dvostepeni MOSFET pojačavač

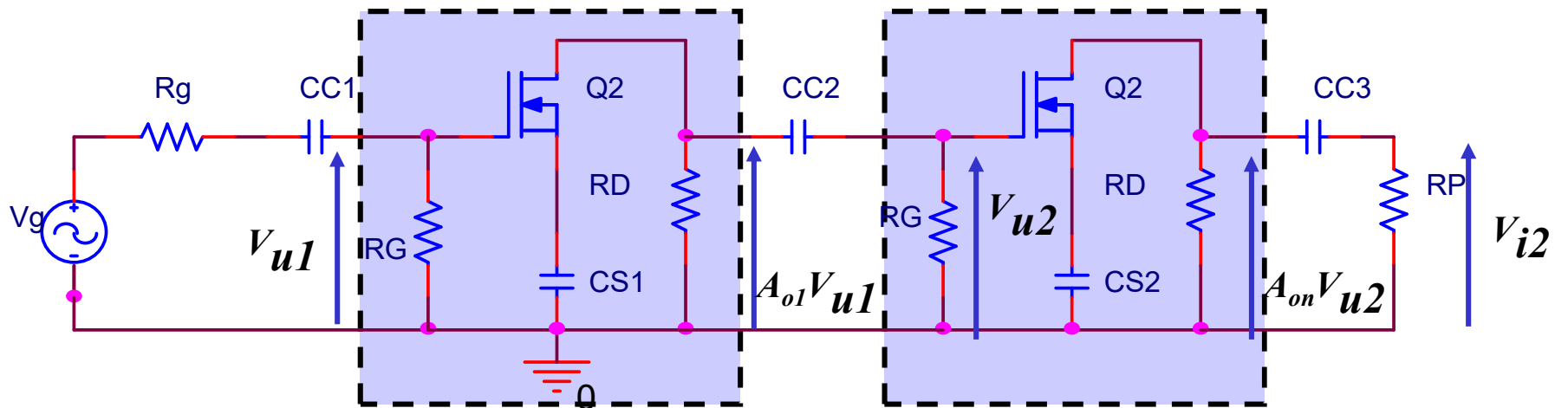

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

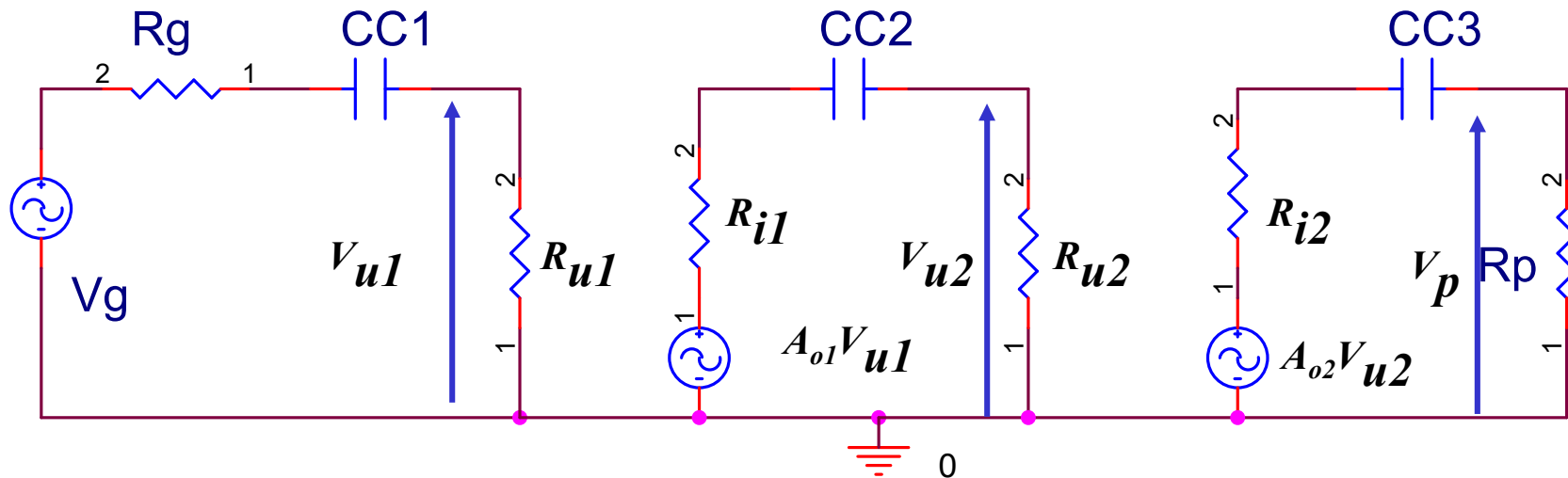
RC sprega

Dvostepeni MOSFET pojačavač

RC sprega

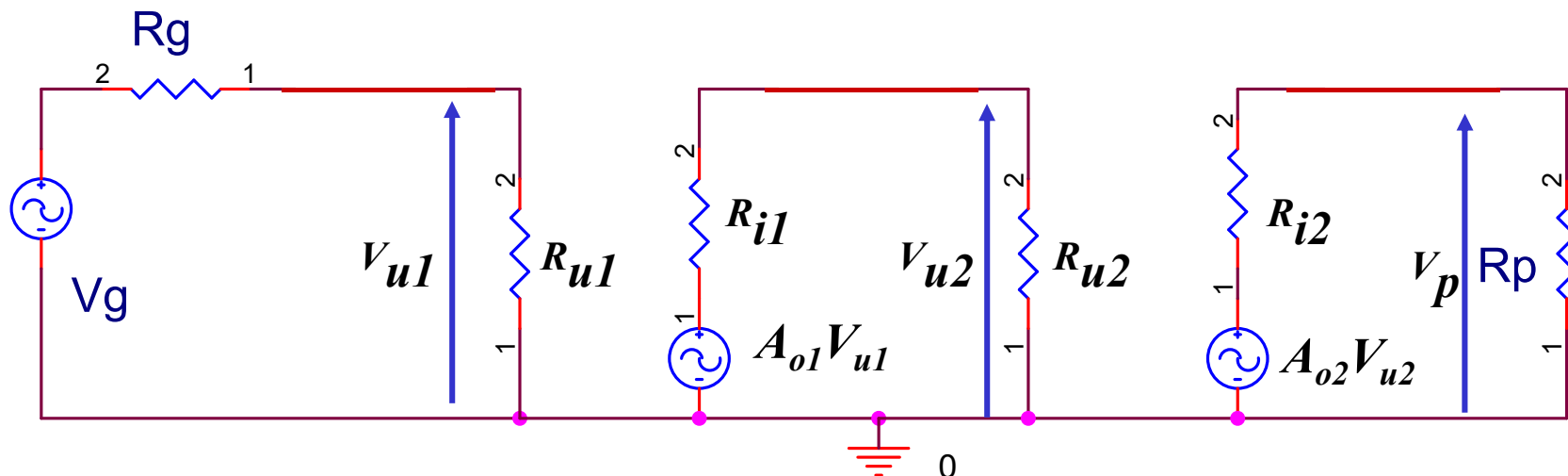
Dvostepeni MOSFET pojačavač

RC sprega

Dvostepeni MOSFET pojačavač

SF

$$A_u = \frac{V_p}{V_g} = \frac{V_p}{V_{u2}} \frac{V_{u2}}{V_{u1}} \frac{V_{u1}}{V_g}$$

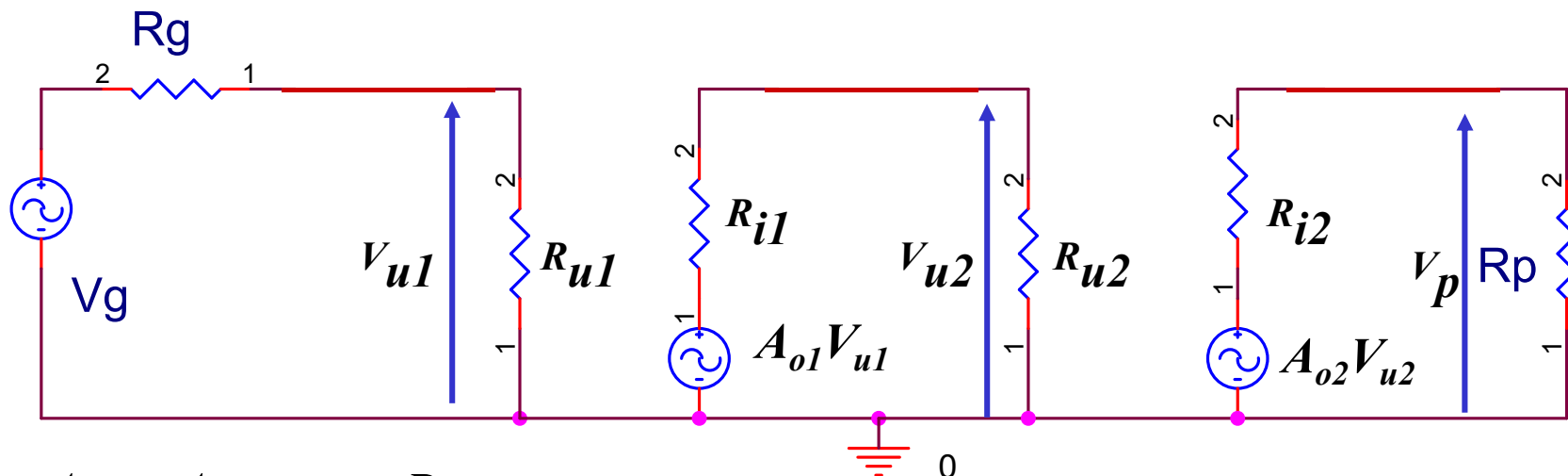
$$A_u = \frac{R_p}{R_p + R_{i2}} A_{o2} \frac{R_{u2}}{R_{u2} + R_{i1}} A_{o1} \frac{R_{u1}}{R_{u1} + R_g} = A_{o1} A_{o2} \frac{R_{u1}}{R_{u1} + R_g} \frac{R_{u2}}{R_{u2} + R_{i1}} \frac{R_p}{R_p + R_{i2}}$$

27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

Dvostepeni MOSFET pojačavač

SF

$$A_{o1} = A_{o2} = -g_m R_D$$

$$R_{u1} = R_{u2} = R_G$$

$$R_{i1} = R_{i2} = R_D \parallel r_o \approx R_D$$

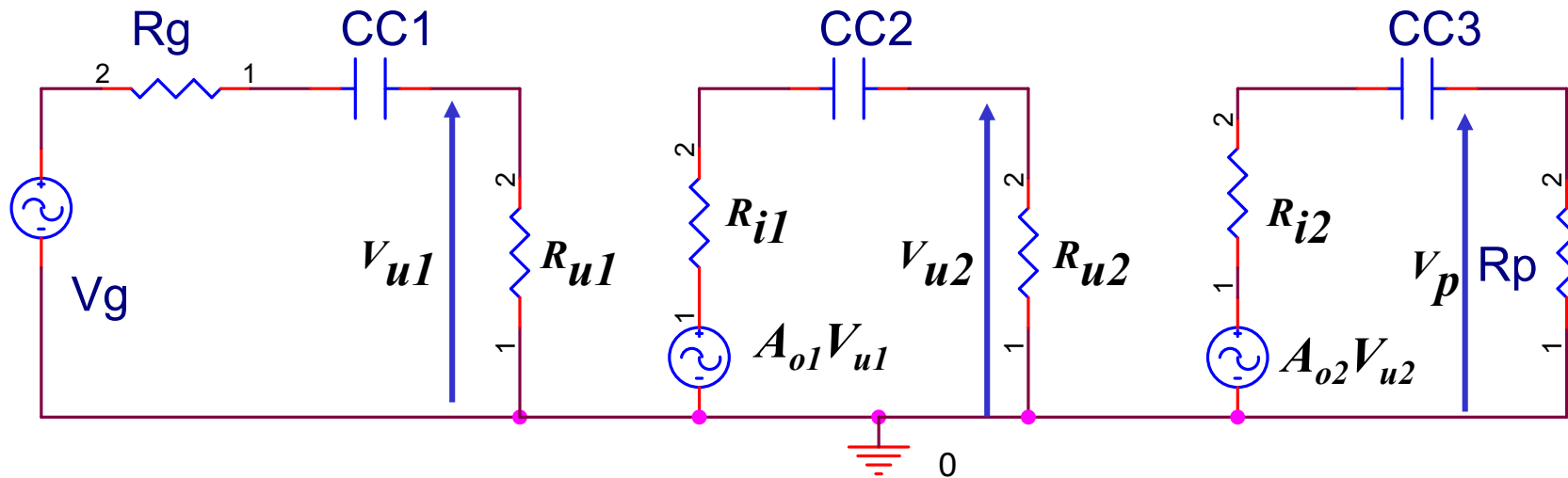
$$A_u = (g_m R_D)^2 \frac{R_G}{R_G + R_g} \frac{R_G}{R_G + R_D} \frac{R_p}{R_p + R_D} \approx (g_m R_D)^2 \quad \text{Za } R_G \gg R_g, R_D$$

$$R_p \gg R_D$$

RC sprega

Dvostepeni MOSFET pojačavač

NF

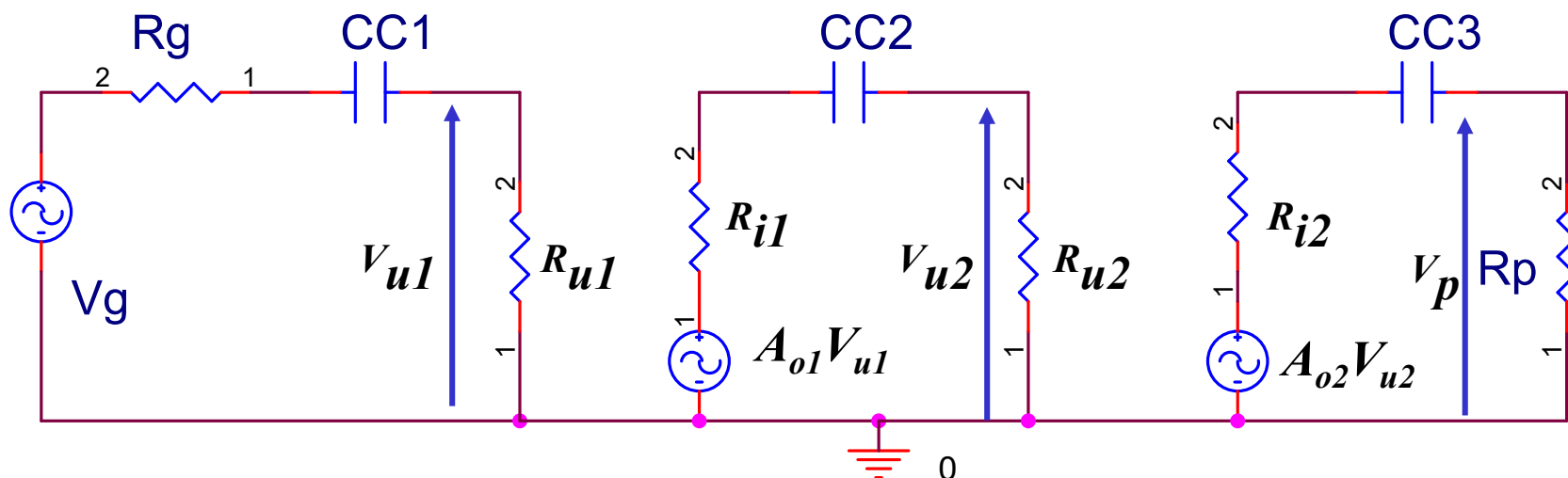
$$A_u = \frac{V_p}{V_g} = \frac{V_p}{V_{u2}} \frac{V_{u2}}{V_{u1}} \frac{V_{u1}}{V_g}$$

$$A_u = \frac{R_{u1}}{R_{u1} + R_g + 1/j\omega C_{c1}} \frac{R_{u2}}{R_{u2} + R_{i1} + 1/j\omega C_{c2}} A_{o1} \frac{R_p}{R_p + R_{i2} + 1/j\omega C_{c3}} A_{o2}$$

RC sprega

Dvostepeni MOSFET pojačavač

NF

$$A_u = A_{o1}A_{o2} \frac{j\omega C_{C1}R_{u1}}{1 + j\omega C_{C1}(R_{u1} + R_g)} \frac{j\omega C_{C2}R_{u2}}{1 + j\omega C_{C2}(R_{u2} + R_{i1})} \frac{j\omega C_{C3}R_p}{1 + j\omega C_{C3}(R_p + R_{i2})}$$

$$A_u = A_{o1}A_{o2} \frac{j\omega C_{C1}R_G}{1 + j\omega C_{C1}(R_G + R_g)} \frac{j\omega C_{C2}R_G}{1 + j\omega C_{C2}(R_G + R_D)} \frac{j\omega C_{C3}R_p}{1 + j\omega C_{C3}(R_p + R_D)}$$

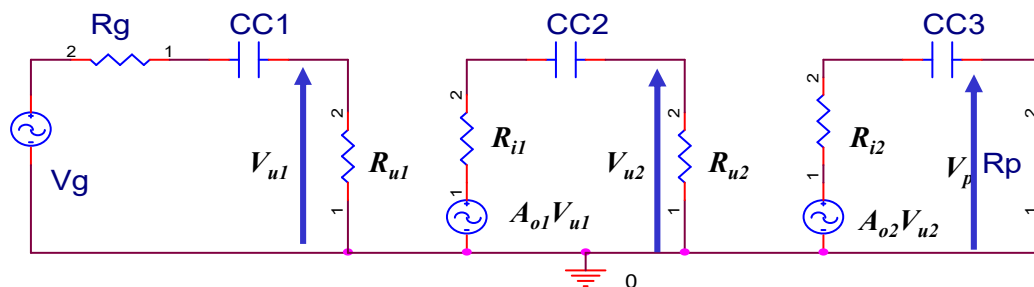
27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači

RC sprega

Dvostepeni MOSFET pojačavač

NF

$$A_{o1}(j\omega) = A_{o2}(j\omega) \approx -g_m R_D \frac{j(\omega / \omega_{p2})}{1 + j(\omega / \omega_{p2})}; \quad \omega_{p2} = g_m / C_S;$$

$$C_{C1} = C_{C2} = C_{C3} = C_C$$

$$A_u \approx (g_m R_D)^2 \frac{(j\omega C_C)^3 R_G^2 R_p}{(1 + j\omega C_C R_G)^2} \frac{1}{1 + j\omega C_C (R_p + R_D)} \left(\frac{j(\omega / \omega_{p2})}{1 + j(\omega / \omega_{p2})} \right)^2$$

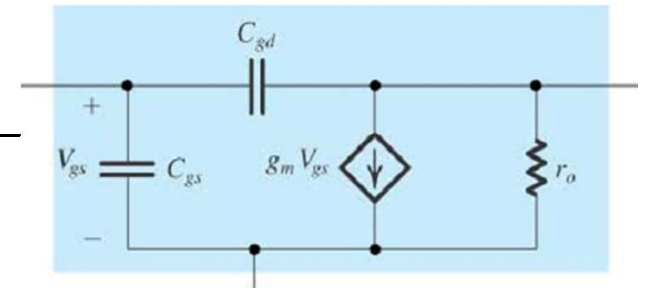
$$A_u = A_{o1} A_{o2} \frac{j\omega C_{C1} R_G}{1 + j\omega C_{C1} (R_G + R_g)} \frac{j\omega C_{C2} R_G}{1 + j\omega C_{C2} (R_G + R_D)} \frac{j\omega C_{C3} R_p}{1 + j\omega C_{C3} (R_p + R_D)}$$

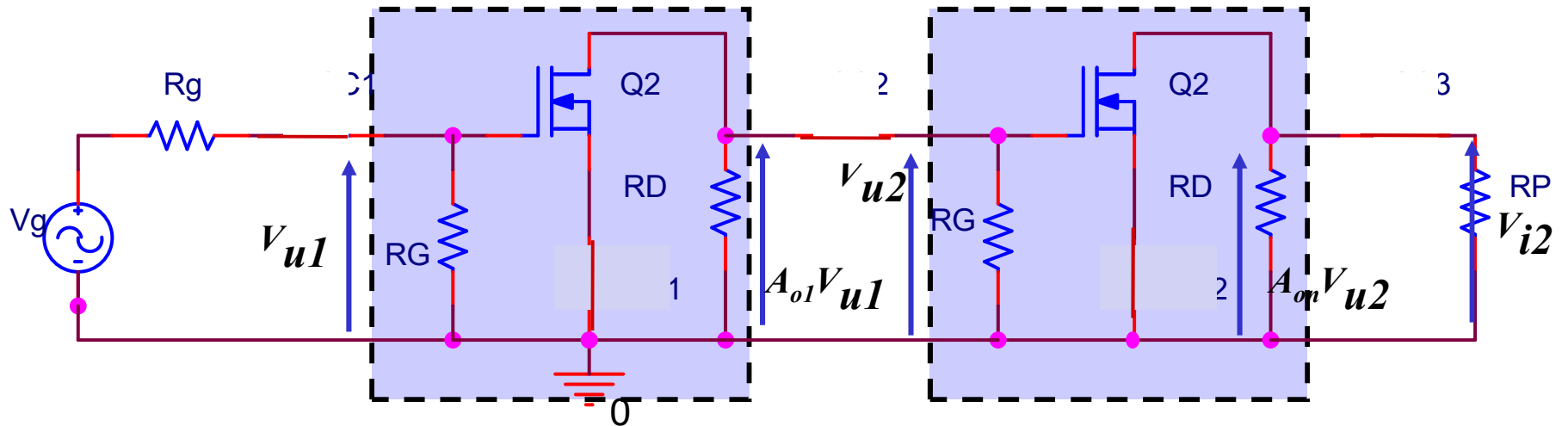
RC sprega

Dvostepeni MOSFET pojačavač

VF

Kapacitivnosti za spregu C_{C1} i C_{C2} i C_S predstavljaju kratak spoj na VF.

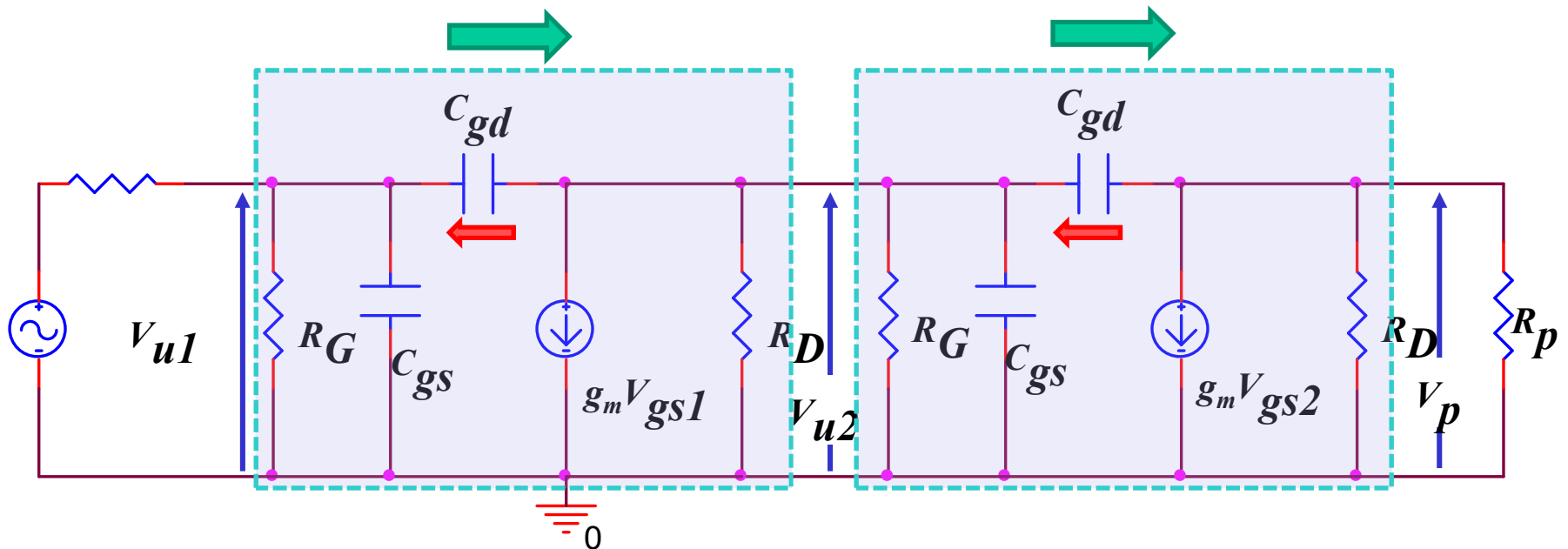
Dominiraju parazitne kapacitivnosti tranzistora.

RC sprega

Dvostepeni MOSFET pojačavač

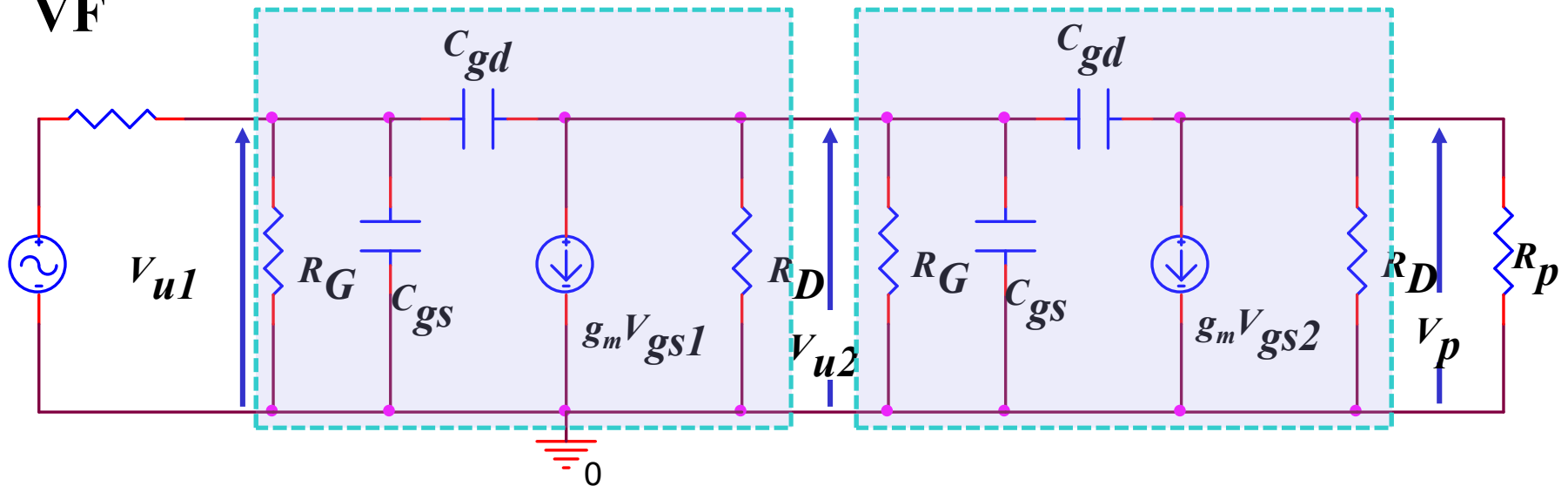
VF

Tranzistor nije unilateralan usled C_{gd}

Dvostepeni MOSFET pojačavač

VF

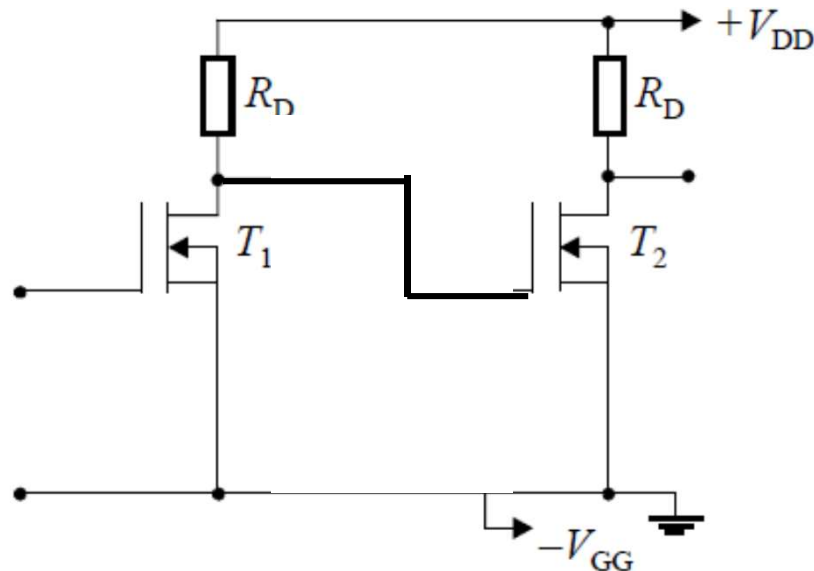

Analiza na VF je složena jer tranzistori nisu unilateralni, tako da Z_u zavisi od opterećenja na izlazu, a Z_i od opterećenja na ulazu.

Direktna sprega - primena u IC**Problemi – izazovi**

- polarizacija aktivne komponente u narednom stepenu (radna tačka u aktivnoj oblasti, a jednosmerni signal na ulazu je veliki jer je definisan radnom tačkom na izlazu prethodnog stepena).

Direktna sprega - primena u IC

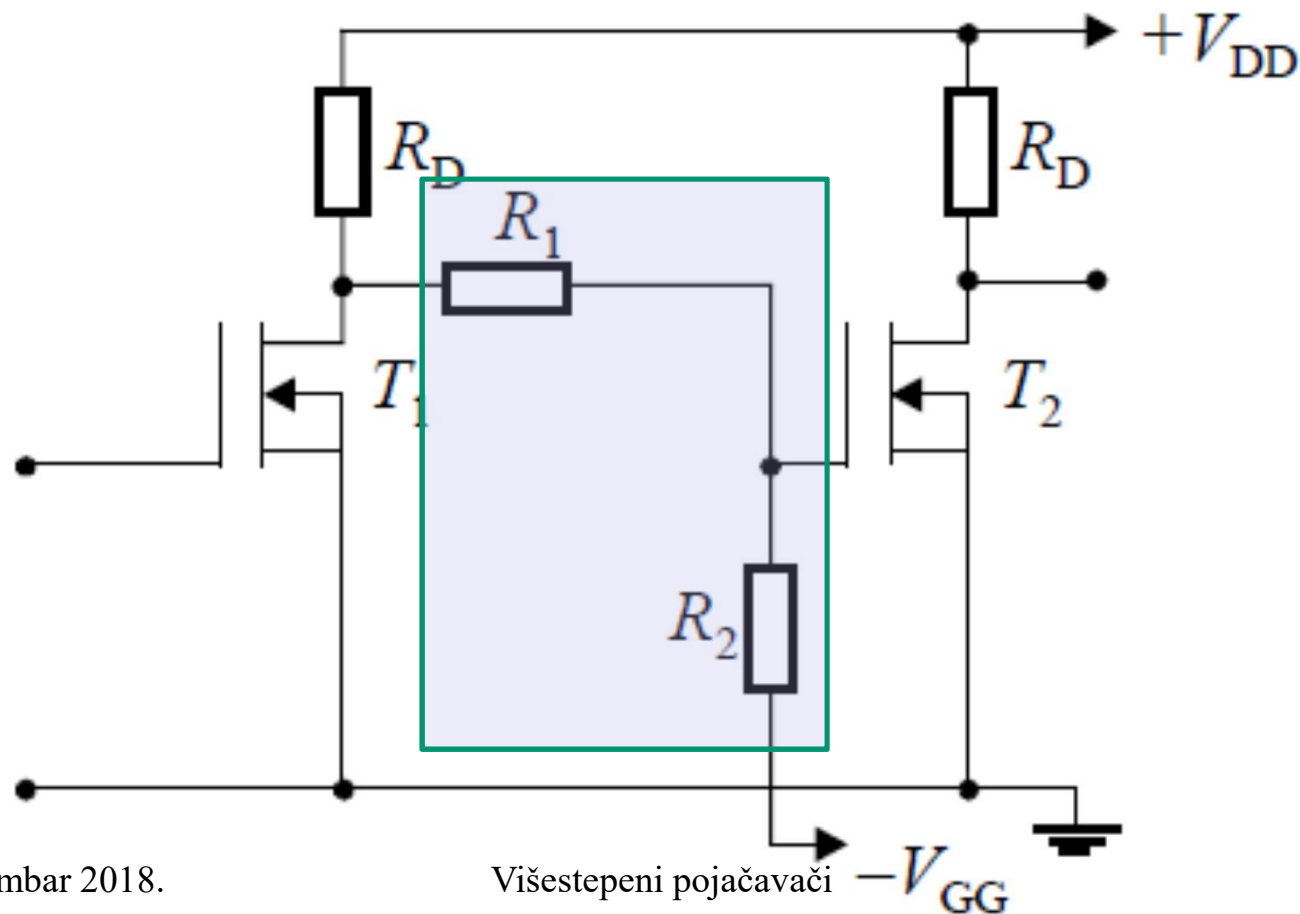
Problemi – izazovi

- nestabilnost jednosmernih nivoa na izlazu usled međusobne zavisnosti DC nivoa (svi su u vezi sa svima).

Ključno je stabilizovati prvi stepen jer ga ostali “prate” i pojačavaju efekte

Dvostepeni ZS

Velika razlika između napona na drejnu prvog i gejtu drugog “skida” se preko razdelnika napona

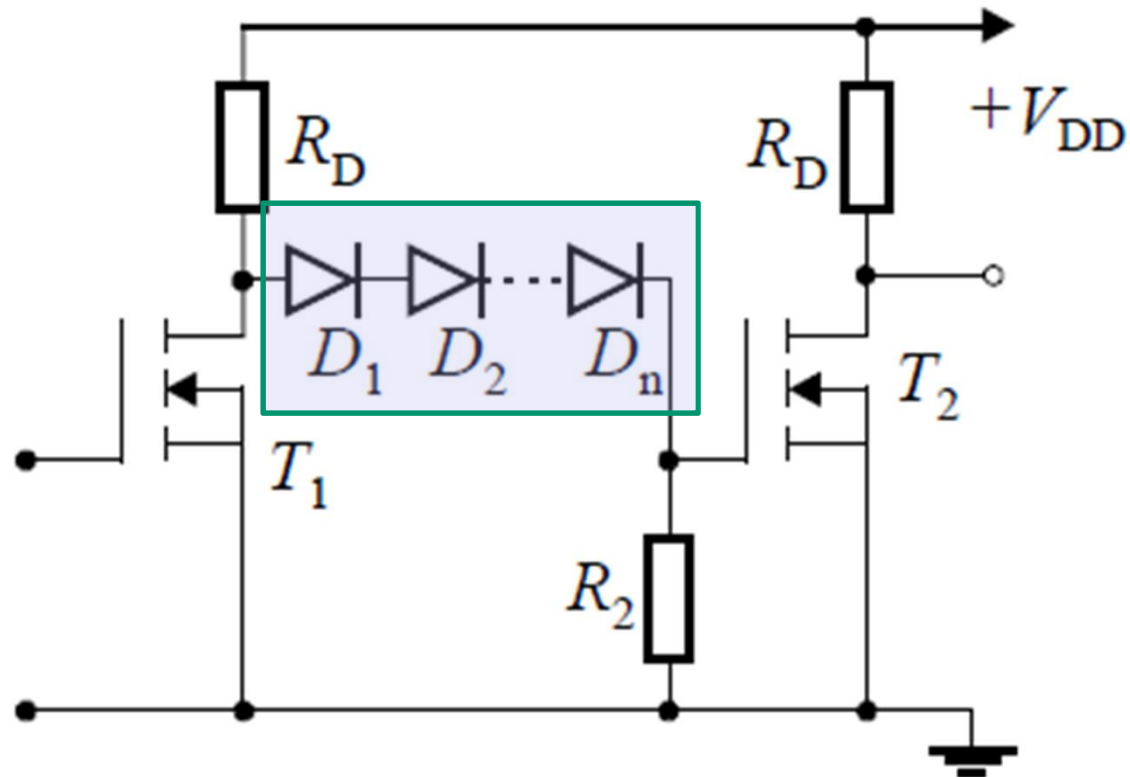
27. novembar 2018.

Višestepeni pojačavači $-V_{GG}$

Direktna sprega

Dvostepeni ZS

Velika razlika između napona na drejnu prvog i gejtu drugog “skida” se ubacivanjem rednih dioda

Uobičajeno je da se koristi dinamička otpornost MOS tranzistora umesto R.

U CMOS IC, RT svakog stepena (grane) podešava se preko izvora referentnih napona i struja.

Izvore konstantne struje smo pominjali.

Pojedinim granama podešava se RT korišćenjem složenijih *strujnih ogledala*.

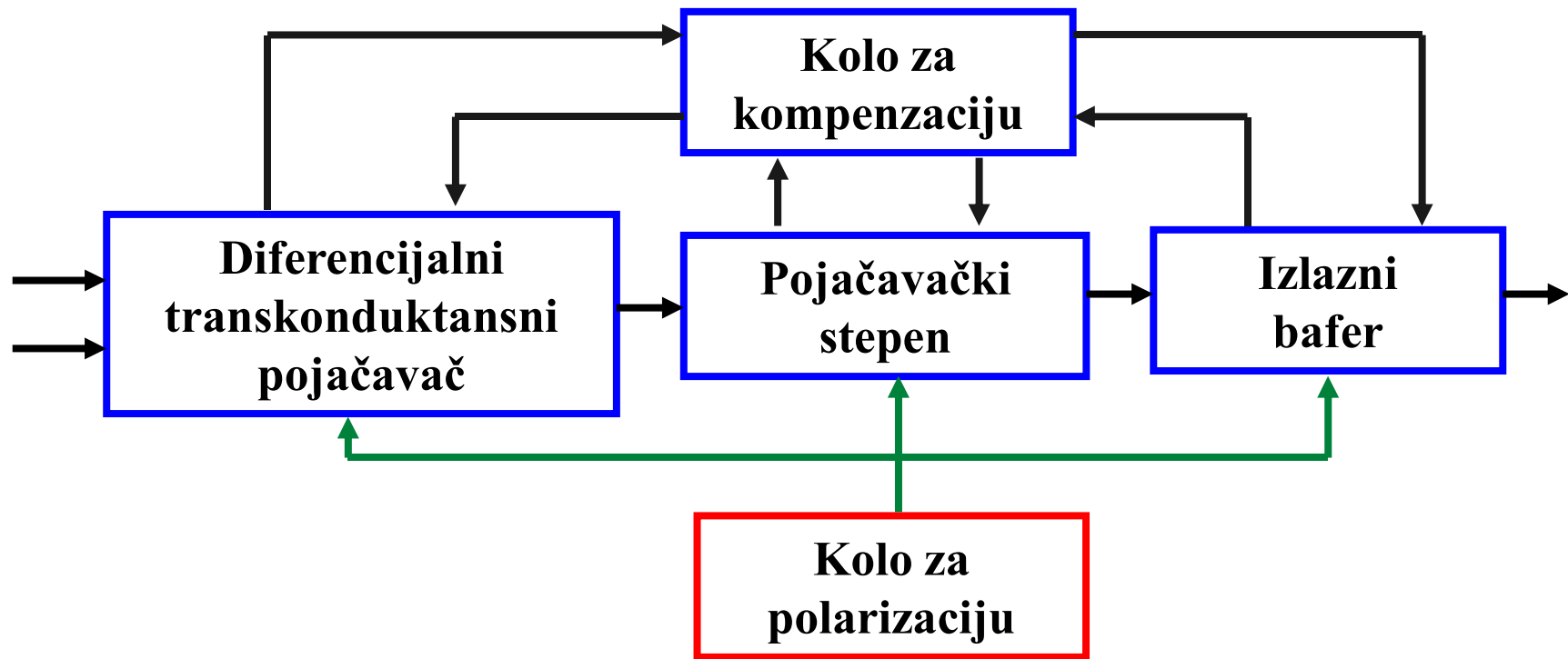
Za definisanje referentne struje i RT^* neophodno je obezbediti polarizaciju preko izvora referentnog napona.

(* Npr. za ZG kod kaskodnih pojačavača)

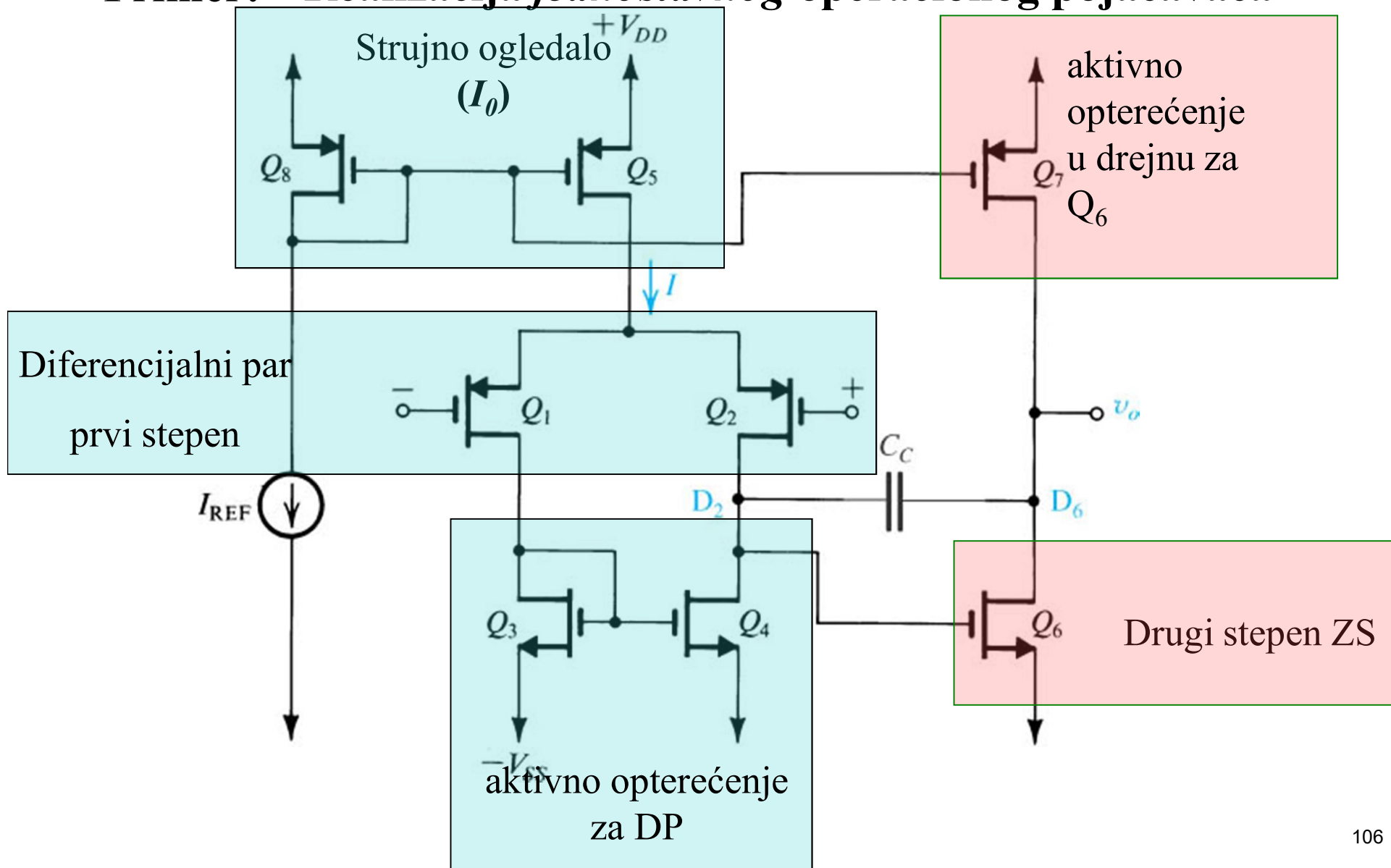
Direktna sprega

Blok šema operacionog pojačavača

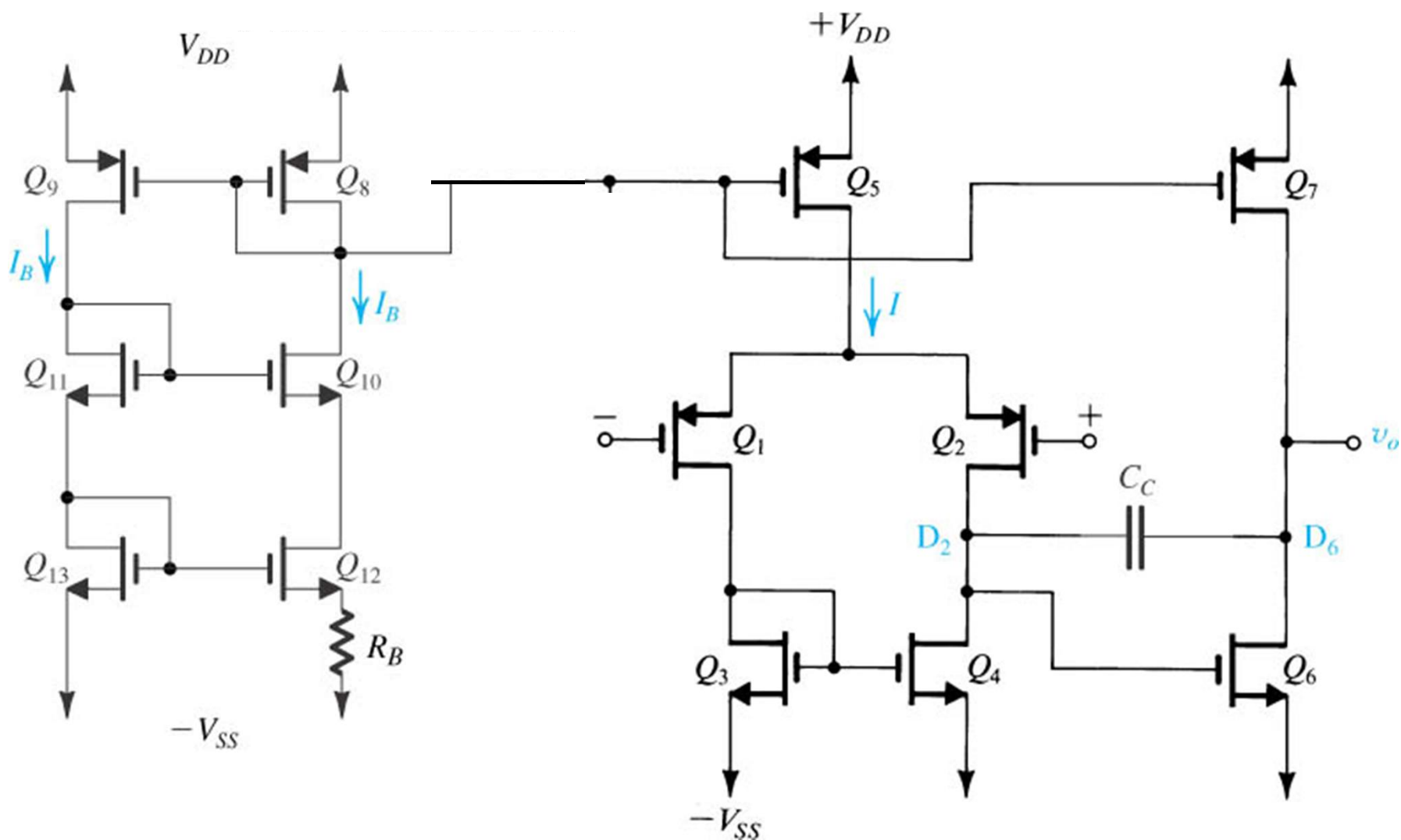
Direktna sprega

Primer: Realizacija jednostavnog operacionog pojačavača

Direktna sprega

Primer realizacije operacionog pojačavača

27. novembar 2018.

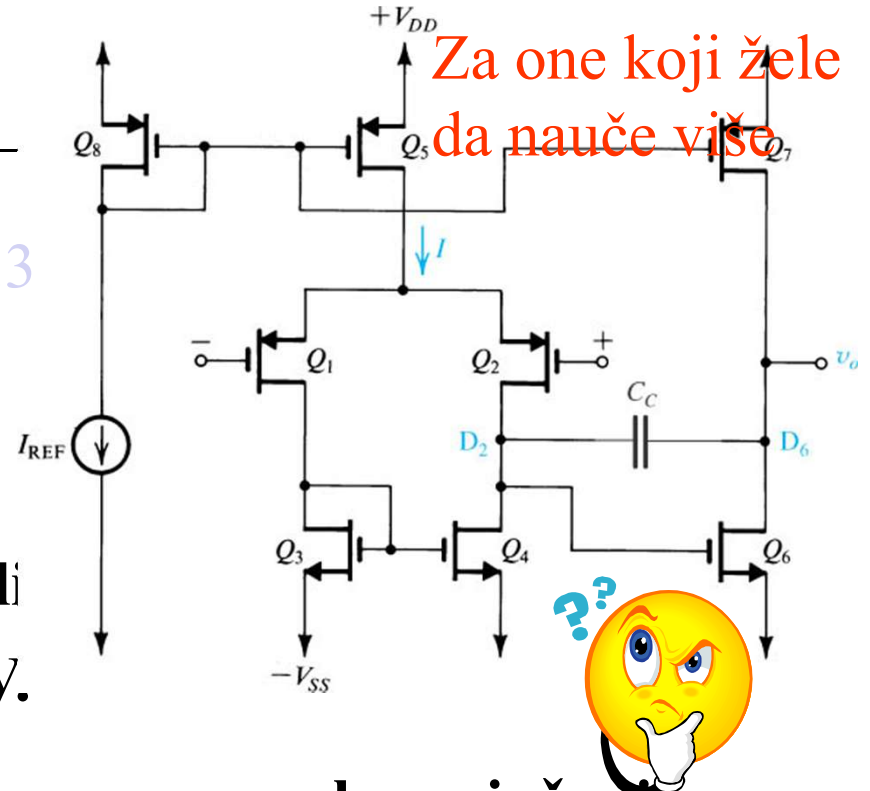
Višestepeni pojačavači

Domaći 8.3: Realizacija sa MOST

- U kolu sa slike upotrebljeni su tranzistori sa $\mu_n C_{ox} = 160 \mu\text{A}/\text{V}^2$, $V_{tn} = 0.7\text{V}$, $\mu_p C_{ox} = 40 \mu\text{A}/\text{V}^2$, $V_{tp} = -0.8\text{V}$, $V_{An} = -V_{Ap} = -10\text{V}$.

Dimenzije tranzistora date su u tabeli
 Poznato je $I_{REF} = 90 \mu\text{A}$, $V_{DD} = V_{SS} = 2.5\text{V}$.

E7.3

Dopuniti podatke u Tabeli i naći ukupno naponsko pojačanje.

Sugestija: Najpre odrediti pojačanje svakog stepena posebno.

	Q ₁	Q ₁	Q ₃	Q ₄	Q ₅	Q ₆	Q ₇	Q ₈
W/L	20/0.8	20/0.8	5/0.8	5/0.8	40/0.8	10/0.8	40/0.8	40/0.8
I _D (μA)								
V _{GS} (V)								
g _m (mA/V)								
r _o (k Ω)								

Šta smo naučili?

- **Zašto se koriste višestepeni pojačavači?**
  - Električna šema, princip rada i osobine diferencijalnog pojačavača (MOS ili BJT).
  - Višestepeni pojačavač napona: blok šema, ukupno pojačanje opterećenog pojačavača pobuđenog iz realnog izvora.
  - Frekvencijske karakteristike višestepenih pojačavača sa RC spregom.

Na web adresi <http://leda.elfak.ni.ac.rs>

> EDUCATION > ELEKTRONIKA

slajdovi u pdf formatu

Diferencijalni i višestepeni pojačavači

Ispitna pitanja?

- 1. Varijante realizacije diferencijalnih pojačavača (ulazno izlazni priključci, polarizacija i dinamičko opterećenje)**
- 2. Diferencijalno pojačanje ulaznih signala diferencijalnih pojačavača (MOS ili BJT).**
- 3. Pojačanje srednje vrednosti ulaznih signala diferencijalnih pojačavača (MOS ili BJT).**
- 4. Parametri diferencijalnih pojačavača (CMRR, naponski ofset, PSRR, uzroci efekti i korekcija)**
- 5. Naponsko pojačanje m-tog pojačavača u kaskadnoj vezi.**
- 6. Načini realizacije kola za spregu pojačavača.**
- 7. Ukupno naponsko pojačanje opterećenog dvostepenog pojačavača sa zajedničkim sorsom povezanih preko kondenzatora za spregu, pobuđen iz realnog izvora.**
- 8. Frekvencijske karakteristike dvostepenog pojačavača sa zajedničkim sorsom povezanih preko kondenzatora za spregu.**

Višestepeni pojačavači

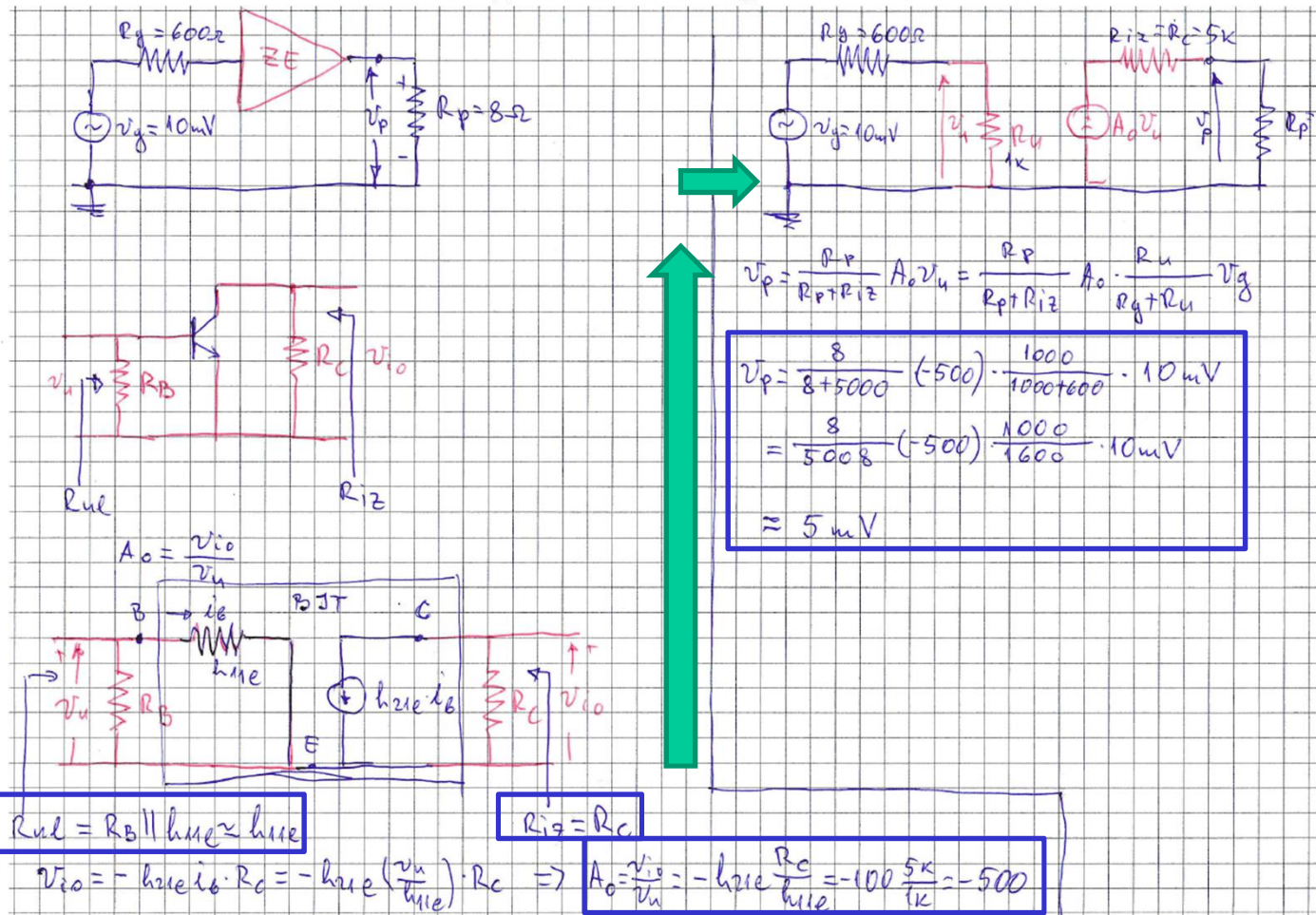
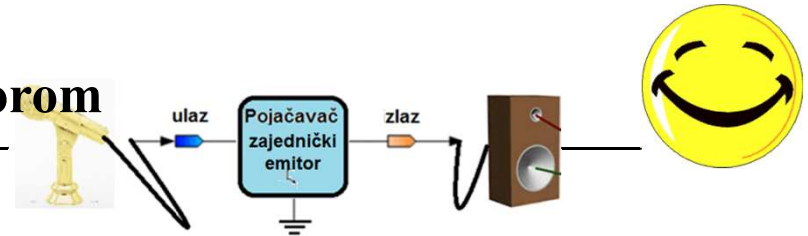
Sledećeg časa

Pojačavači sa negativnom povratnom spregom

2. Pojačavač sa zajedničkim emitorom

Rešenje Domaći 7.1:

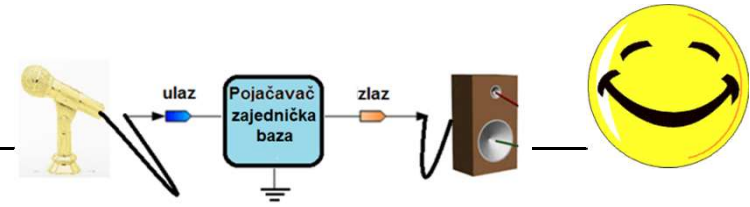
Izračunati napon na potrošaču od $R_p=8\Omega$ pojačavača sa zajedničkim emitorom čiji su parametri: $R_C=5k$, $R_B=100k$, $h_{11E}=1k$, $h_{12E}=0$, $h_{21E}=100$, $h_{22E}=0$, ako je pobuđen iz generatora $V_g=10mV$ i $R_g=600\Omega$.

21

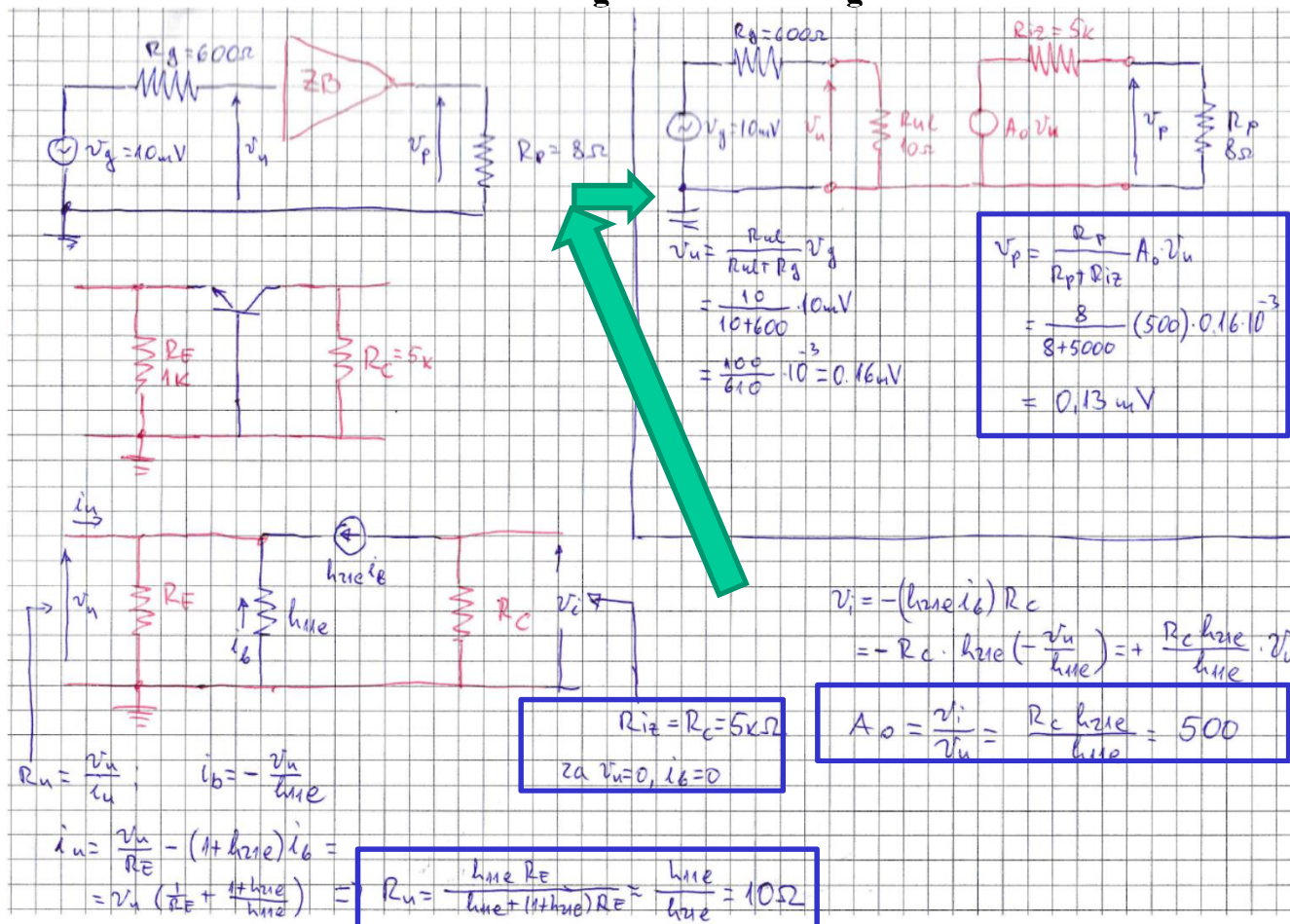

3. Pojačavač sa zajedničkom bazom

Rešenje Domaći 7.2:

Izračunati napon na potrošaču od $R_p=8\Omega$ pojačavača sa zajedničkim emitorom čiji su parametri: $R_C=5k$, $R_B=1k$, $h_{11E}=1k$, $h_{12E}=0$, $h_{21E}=100$, $h_{22E}=0$, ako je pobuđen iz generatora $V_g=10mV$ i $R_g=600\Omega$.

4. Pojačavač sa zajedničkim kolektorom

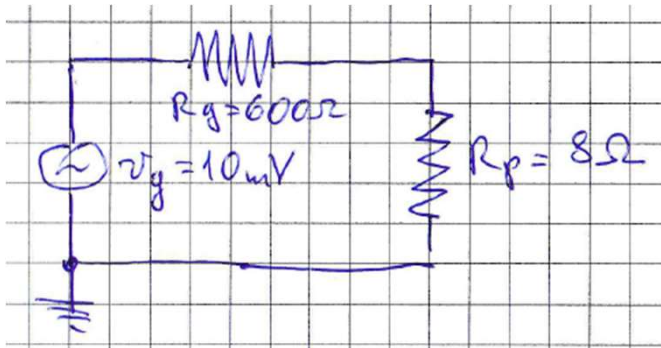
Rešenje domaći 7.3:

Izračunati napon na potrošaču od $R_p=8\Omega$ ako je pobuđen iz generatora

$V_g=10\text{mV}$ i $R_g=600\Omega$ u slučaju da je povezan:

a) Direktno;

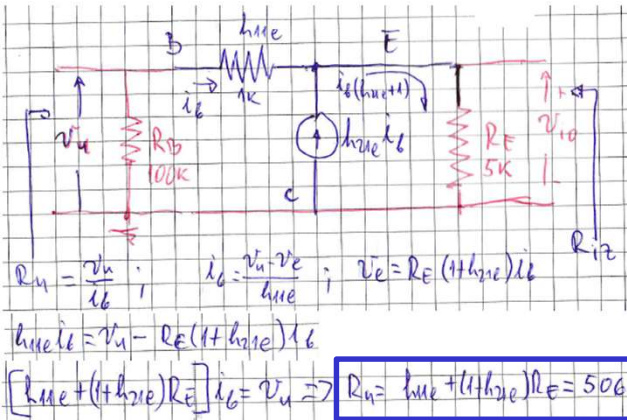
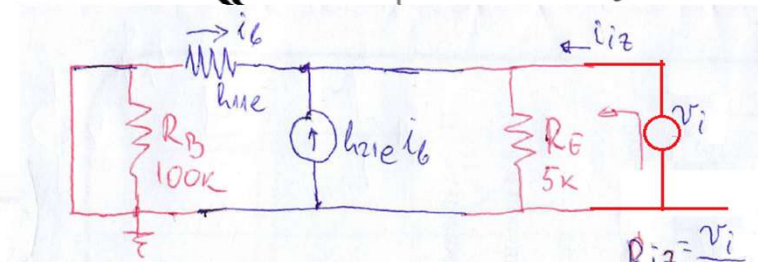
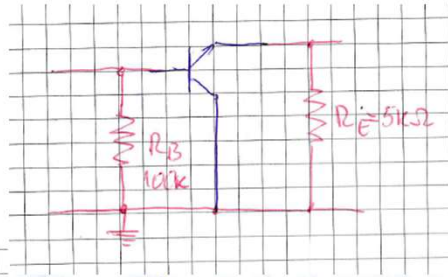
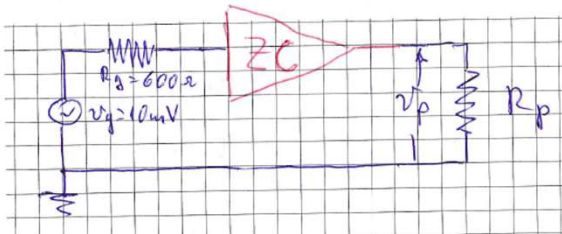
$$v_p = \frac{R_p}{R_p + R_g} v_g = \frac{8}{8 + 600} \cdot 10 \text{ mV}$$
$$v_p = \frac{8}{608} \cdot 10 \text{ mV} = 0,13 \text{ mV}$$

4. Pojačavač sa zajedničkim kolektorom

Rešenje domaći 7.3: Izračunati napon na potrošaču od $R_p=8\Omega$ ako je pobuđen iz generatora $V_g=10\text{mV}$ i $R_g=600\Omega$ u slučaju da je povezan:

- b) preko pojačavača sa zajedničkim kolektorom čiji su parametri: $R_E=5\text{k}$, $R_B=100\text{k}$, $h_{11E}=1\text{k}$, $h_{12E}=0$, $h_{21E}=100$, $h_{22E}=0$;

$$A_o = \frac{v_{io}}{v_u}$$

$$v_{io} = (h_{21E} + 1) i_b \cdot R_E$$

$$v_{io} = (h_{21E} + 1) \frac{v_u - v_{io}}{h_{11E}} R_E$$

$$h_{11E} v_{io} = (h_{21E} + 1) R_E v_u - (h_{21E} + 1) R_E v_{io}$$

$$v_{io} [h_{11E} + (h_{21E} + 1) R_E] = (h_{21E} + 1) R_E v_u$$

$$i_{iz} = \frac{v_i}{R_E} - (1 + h_{21E}) i_b$$

$$i_b = \frac{v_i}{h_{11E}}$$

$$i_{iz} = \frac{v_i}{R_E} - (1 + h_{21E}) \left(\frac{v_i}{h_{11E}} \right)$$

$$= v_i \left[\frac{1}{R_E} + \frac{(1 + h_{21E})}{h_{11E}} \right] = \frac{h_{11E} + (1 + h_{21E}) R_E}{h_{11E} R_E}$$

$$R_u = h_{11E} + (1 + h_{21E}) R_E = 506\text{k}\Omega$$

$$\frac{v_{io}}{v_u} = \frac{(h_{21E} + 1) R_E}{h_{11E} + (h_{21E} + 1) R_E} = \frac{101 \cdot 5\text{k}}{1\text{k} + 101 \cdot 5\text{k}}$$

$$R_{iz} = \frac{v_i}{i_{iz}} = \frac{h_{11E} R_E}{h_{11E} + (1 + h_{21E}) R_E} \approx 10\Omega$$

$$A_{io} = \frac{505\text{k}}{506\text{k}} = 0.998 \approx 1$$

21. novembar 2017.

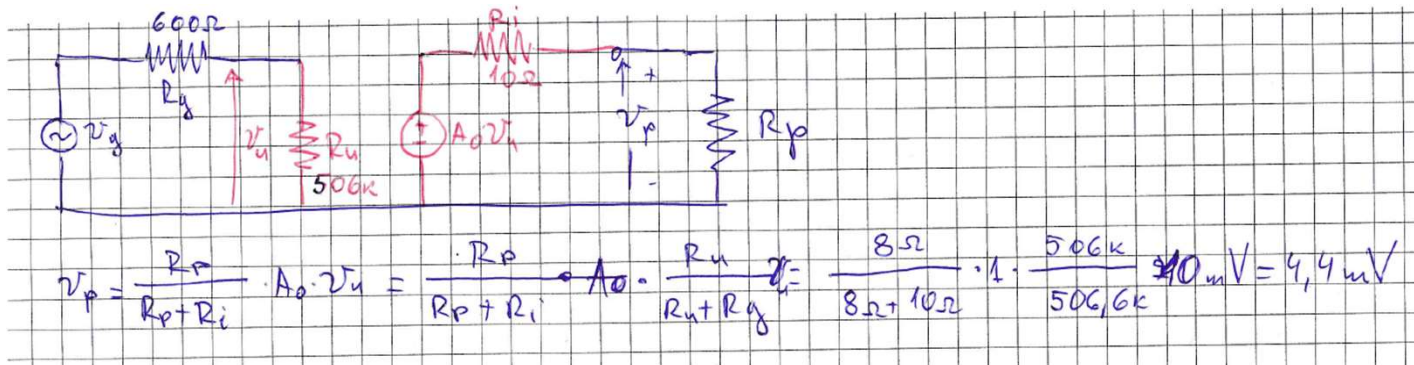
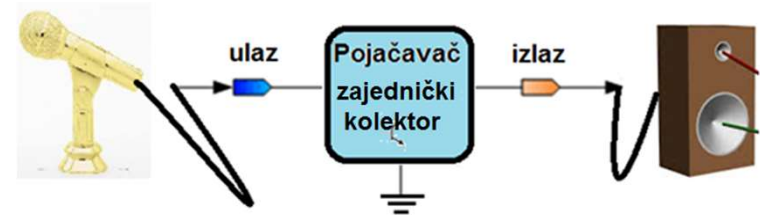

4. Pojačavač sa zajedničkim kolektorom

Rešenje domaći 7.3 (nastavak): Izračunati napon na potrošaču od $R_p=8\Omega$ ako je pobuđen iz generatora $V_g=10\text{mV}$ i $R_g=600\Omega$ u slučaju da je povezan:

- b) preko pojačavača sa zajedničkim kolektorom čiji su parametri: $R_E=5\text{k}$, $R_B=100\text{k}$, $h_{11E}=1\text{k}$, $h_{12E}=0$, $h_{21E}=100$, $h_{22E}=0$;

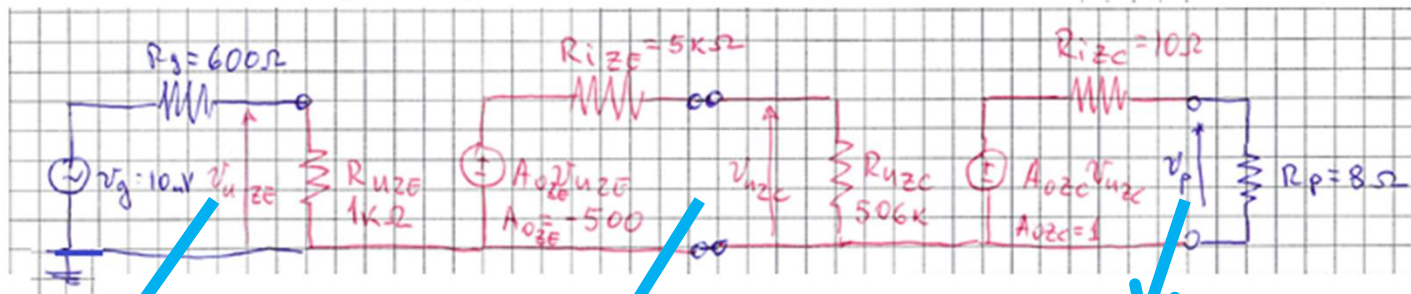
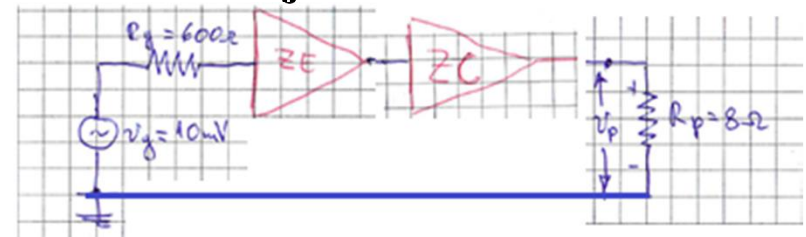

4. Pojačavač sa zajedničkim kolektorom

Rešenje domaći 7.3 (nastavak): Izračunati napon na potrošaču od $R_p=8\Omega$ ako je pobuđen iz generatora $V_g=10\text{mV}$ i $R_g=600\Omega$ u slučaju da je povezan:

- c) preko kaskadne veze pojačavača sa zajedničkim emitorom iz domaćeg zadatka 7.1 (ulaz vezan za mikروفon) i pojačavača sa zajedničkim kolektorom iz tačke b) (izlaz vezan za zvučnik, R_p).

$$v_{uze} = \frac{R_{uze}}{R_{uze} + R_g} v_g$$

$$= \frac{1k}{1k + 0.6k} 10\text{mV} = 6,25\text{mV}$$

$$= 6,25\text{mV}$$

$$v_{uzc} = \frac{R_{uzc}}{R_{uzc} + R_{ize}} A_{oze} v_{uze}$$

$$= \frac{50k}{50k + 5k} \cdot (-500) \cdot 6,25\text{mV}$$

$$\approx -3\text{V}$$

$$v_p = \frac{R_p}{R_p + R_{izc}} A_{ozc} v_{uzc}$$

$$= \frac{8\Omega}{8\Omega + 10\Omega} 1 \cdot 3\text{V}$$

$$= -1,375\text{V}$$

$$A = \frac{v_p}{v_g}$$

$$= -\frac{1375}{10}$$

$$= -137,5 \text{ V/V}$$

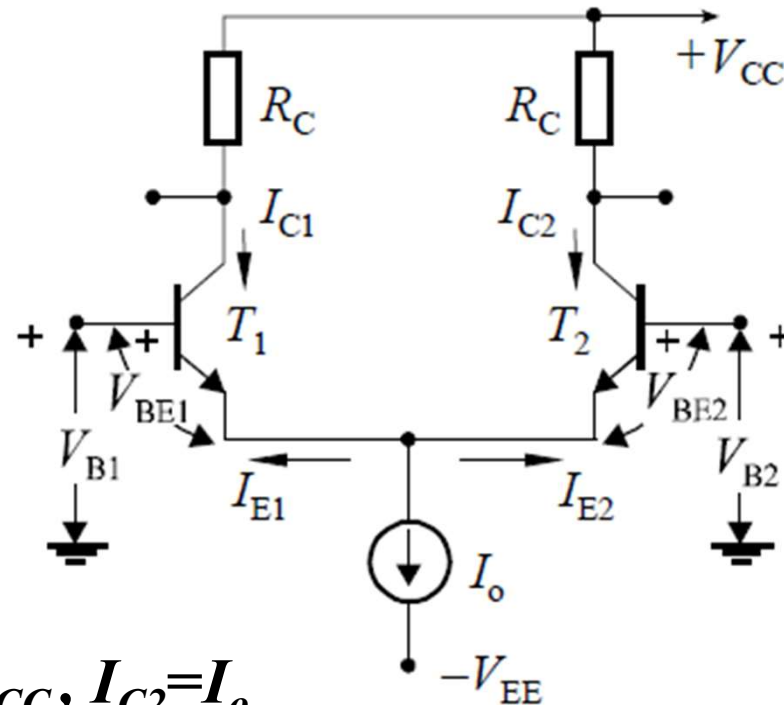
Strujna

$$I_{C1} = f_1(V_{B1} - V_{B2})$$

$$I_{C2} = f_2(V_{B1} - V_{B2})$$

$$I_{E1} + I_{E2} = -I_o$$

$$I_{C1} + I_{C2} \approx I_o$$

V_{BE1} menjamo:

V_{BE1} malo, T1 zakočen $\rightarrow V_{CE1} = V_{CC}, I_{C2} = I_o$

V_{BE1} raste, T1 vodi $\rightarrow I_{C1} \uparrow, V_{CE1} \downarrow; I_{C2} \downarrow, V_{CE2} \uparrow$

za veliko $V_{BE1}, I_{C1max} = I_o, V_{CE1min} = V_{CC} - I_o R_C$

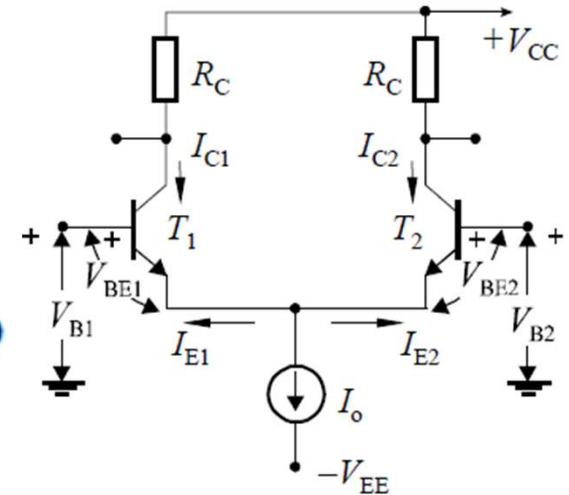
Raspon (dinamika) izlaznog signala

$$\begin{aligned}(V_{iz})_{\max} &= (V_{C1} - V_{C2})_{\max} = \\ &= V_{CC} - (V_{CC} - R_C I_0) = R_C I_0\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}(V_{iz})_{\min} &= (V_{C1} - V_{C2})_{\min} = \\ &= (V_{CC} - R_C I_0) - V_{CC} = -R_C I_0\end{aligned}$$

$$\Delta V_{iz} = (V_{iz\max}) - (V_{iz\min}) = 2R_C I_0$$

**Raspon (dinamika) izlaznog signala proporcionalna
sa R_C i I_0 .**

Za one koji žele
da nauče više

Statička prenosna karakteristika BJT

Raspon (dinamika) ulaznog signala?

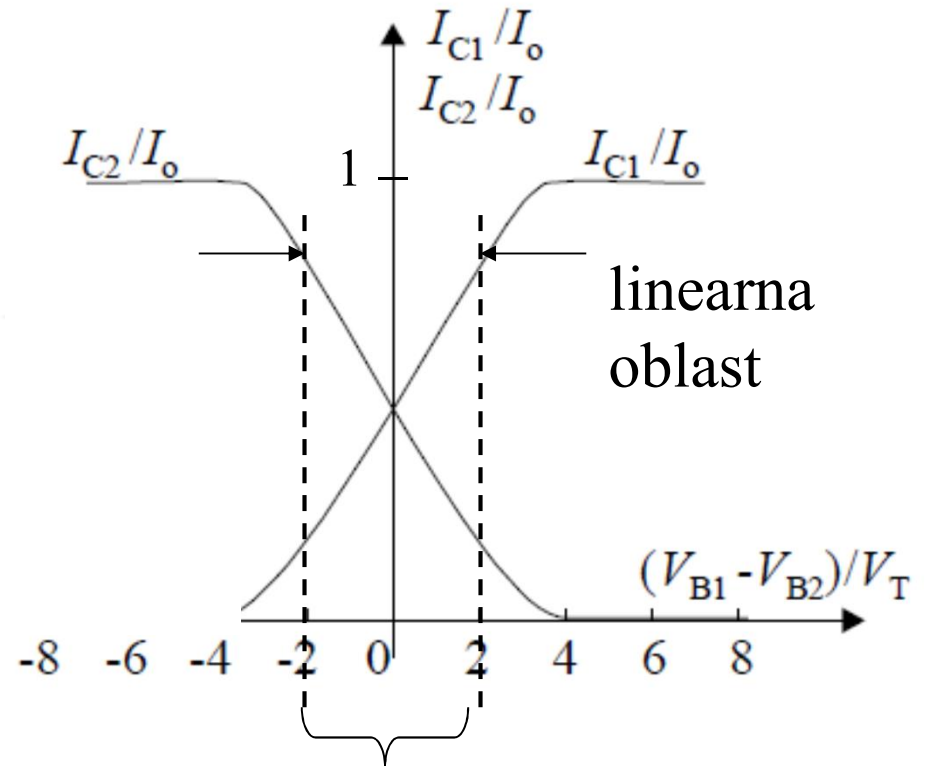
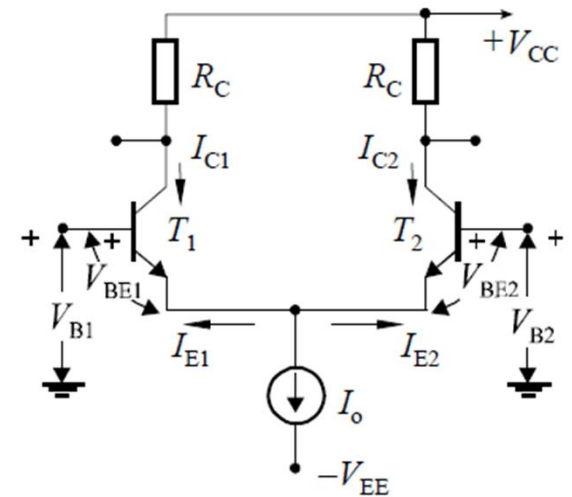
$$I_{E1} + I_{E2} = -I_O$$

$$V_{B1} - V_{B2} = V_{BE1} - V_{BE2}$$

$$-I_E = I_S e^{V_{BE}/V_T}$$

$$I_{C1} = -I_{E1} = \frac{I_O}{1 + e^{-(V_{B1} - V_{B2})/V_T}}$$

$$\Delta V_u = 4V_T \approx 100\text{mV}$$

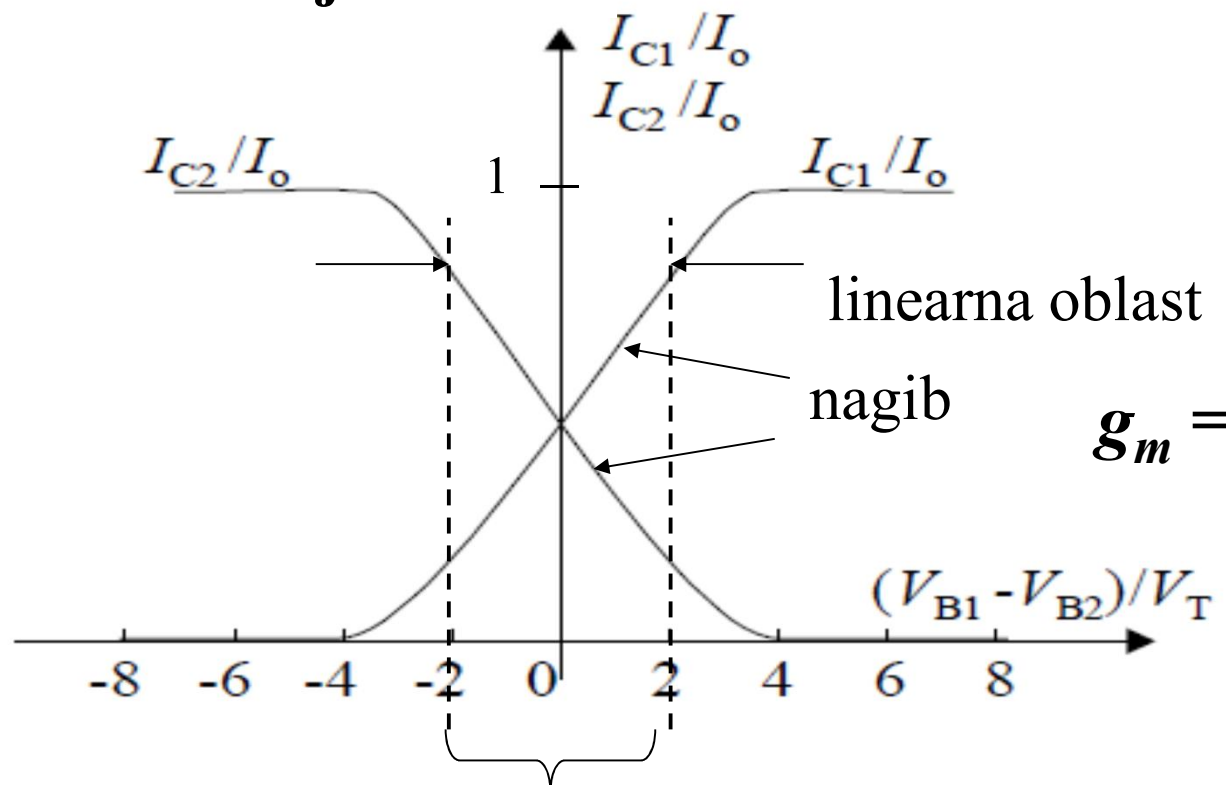

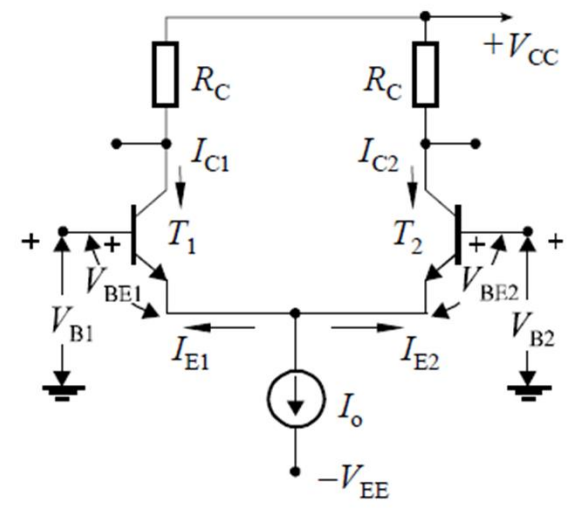
Za one koji žele
da nauče više

Strujna

Statička prenosna karakteristika BJT

$$g_m = I_o / 4V_T$$

Pojačanje direktno zavisi od struje

$$I_o$$

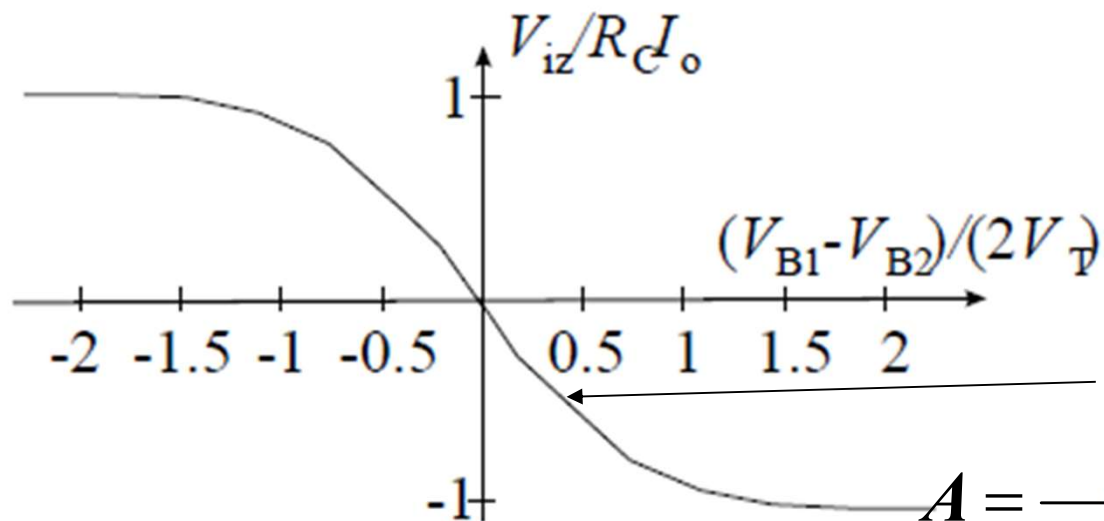
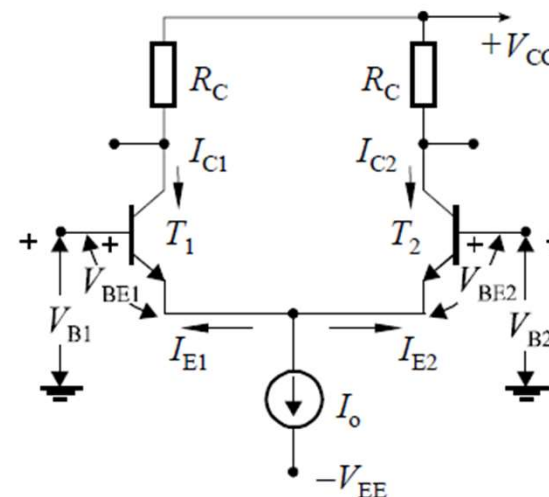
Veće I_o , veće pojačanje

Za one koji žele
da nauče više

Statička prenosna karakteristika BJT

Naponska

$$\begin{aligned} V_{iz} &= V_{C1} - V_{C2} \\ &= (V_{CC} - R_C I_{C1}) - (V_{CC} - R_C I_{C2}) \\ &= R_C (I_{C2} - I_{C1}) \end{aligned}$$

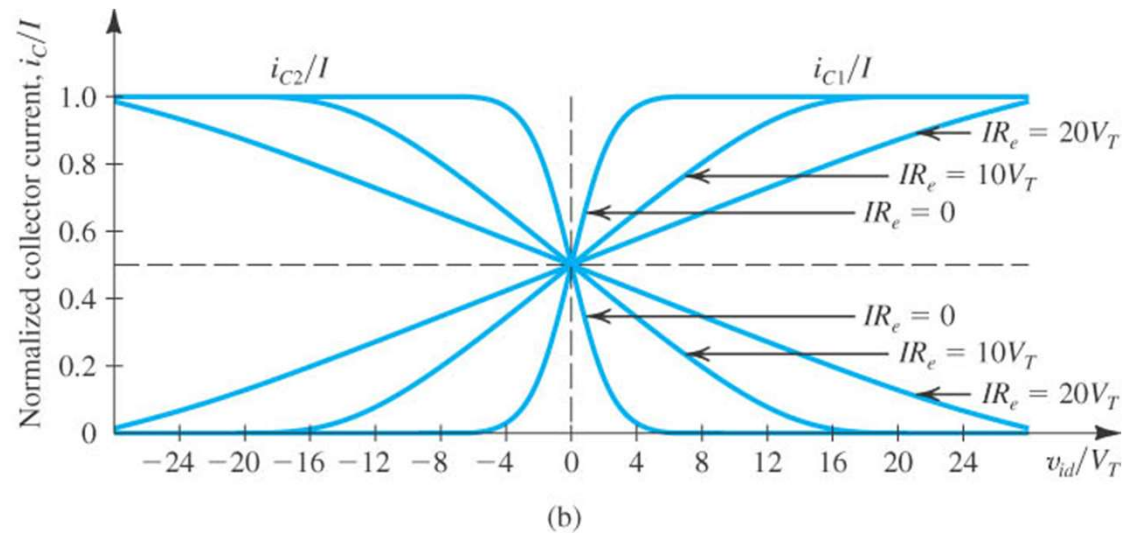
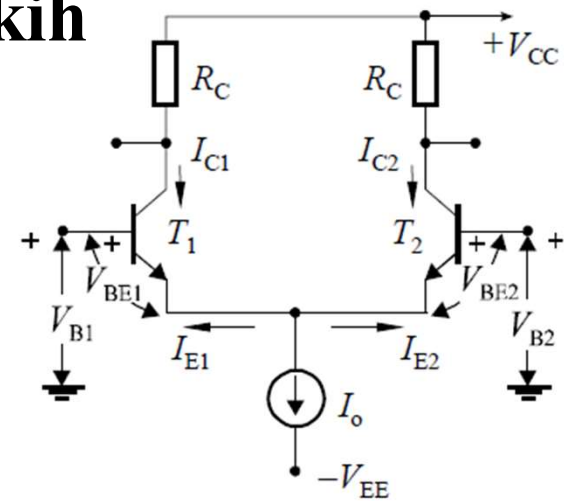
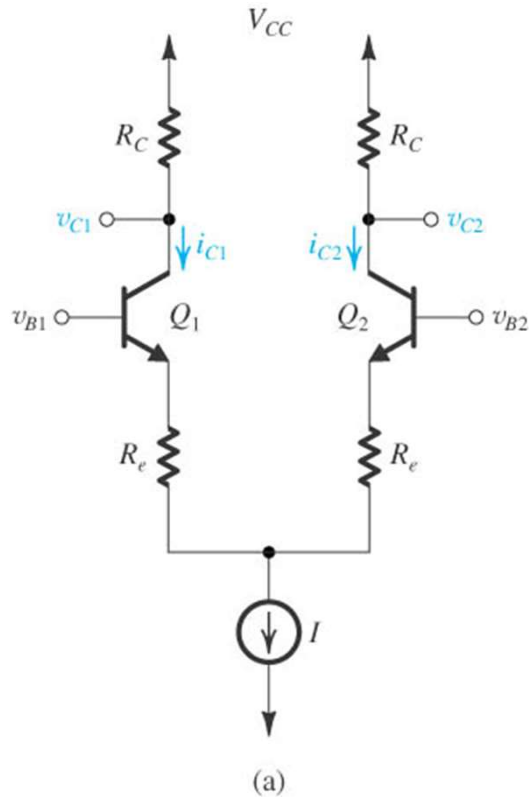

nagib

$$A = \left. \frac{\partial V_{iz}}{\partial (V_{B1} - V_{B2})} \right|_{V_{B1} = V_{B2}}$$

$$A = 2R_C \left(\frac{I_o}{4V_T} \right) = -2R_C \cdot g_{md}$$

Povećanje dinamičkog opsega ulaznog napona postiže se ugradnjom emitorskih otpornika u oba tranzistora (*negativna povratna sprega*)

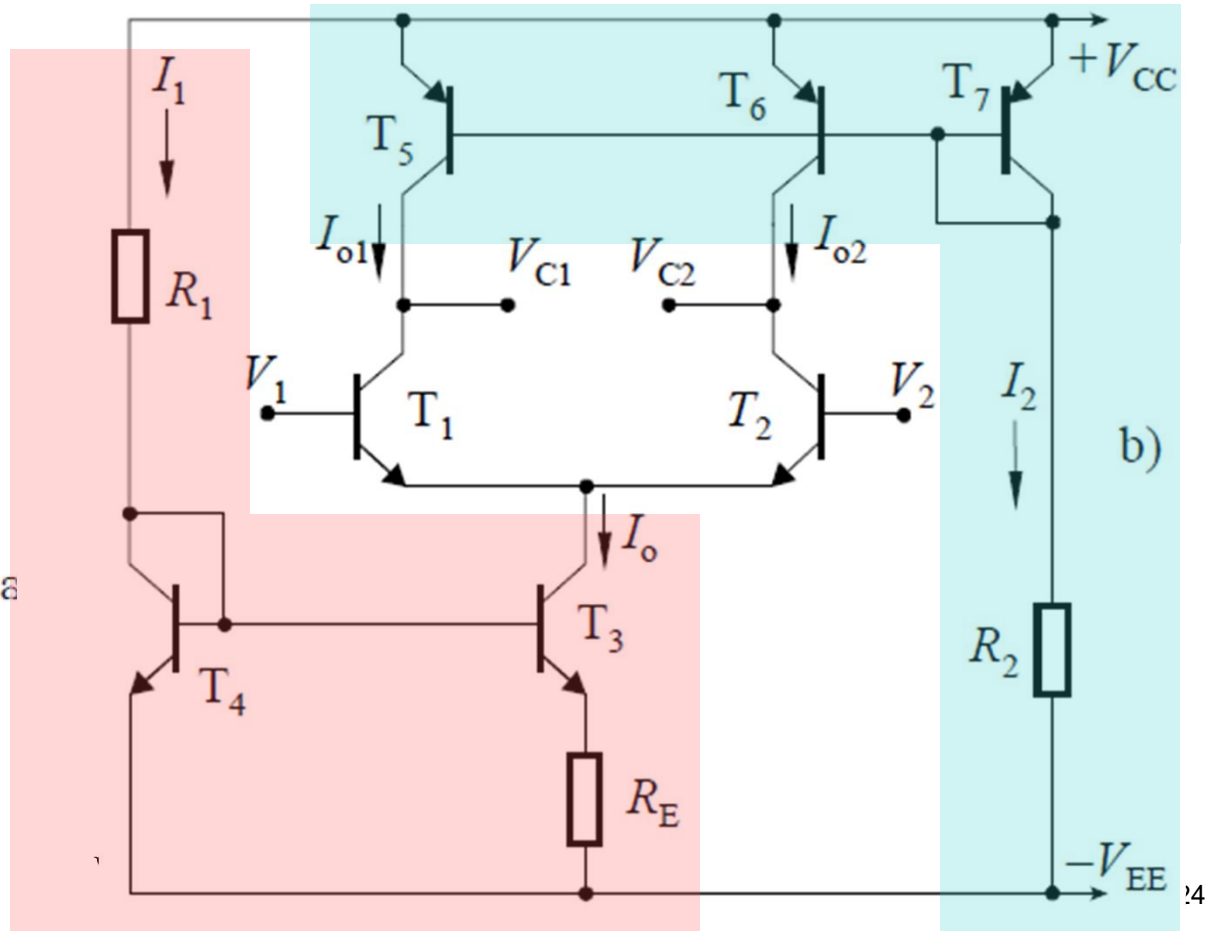
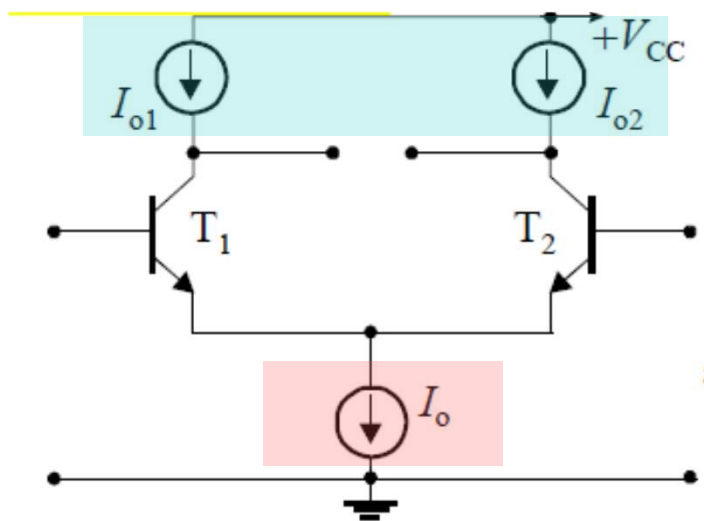

Diferencijalni pojačavači

Poboljšanje performansi

Veće pojačanje zahteva veće R_C (R_D)

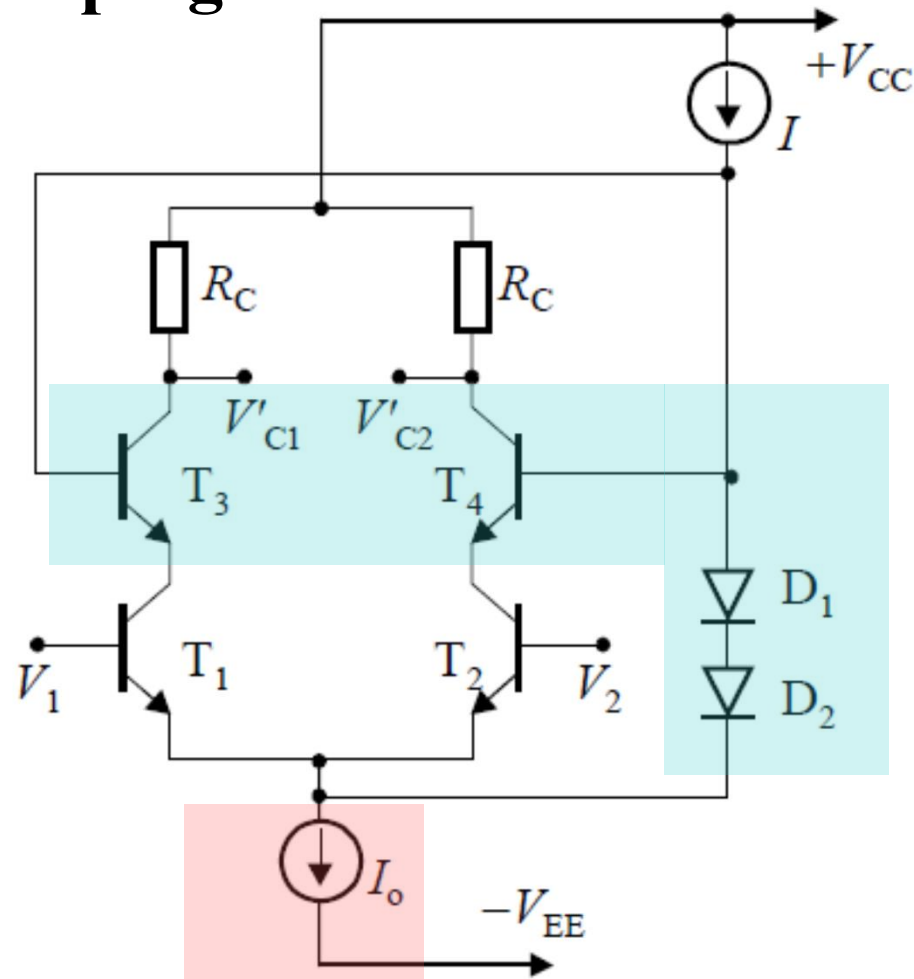
Rešenje – strujni generatori kao dinamičko opterećenje

27. novembar 2018.

Veće pojačanje – bolji osnovni pojačavači

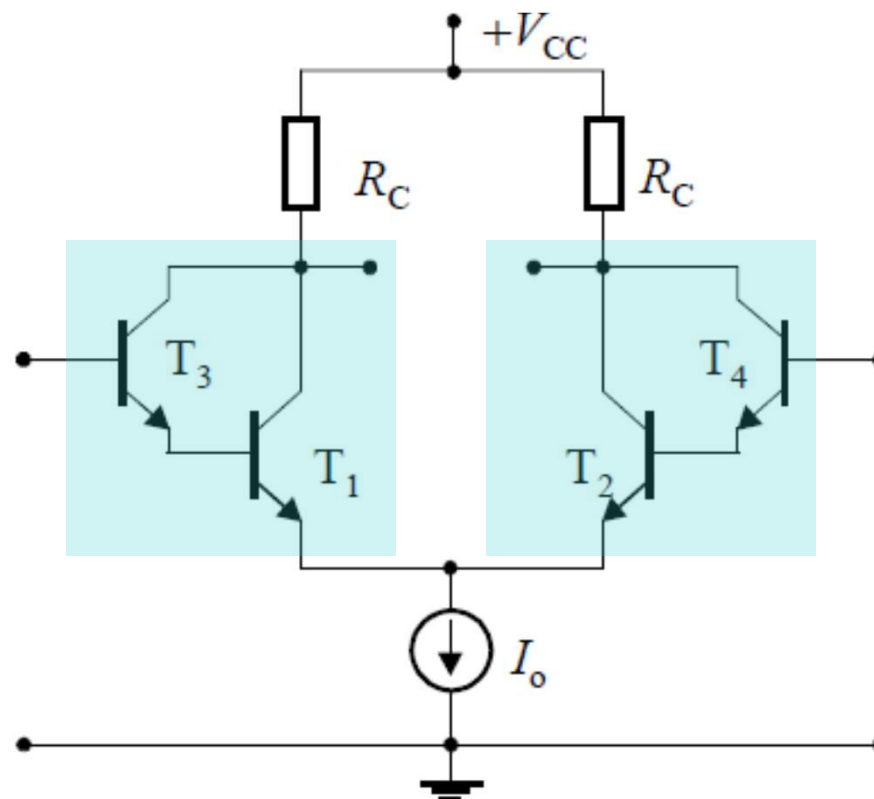
Rešenje – kaskodna sprega

Veće pojačanje – tranzistori sa većim β

Veća ulazna otpornost

Rešenje – Darlingtonov par

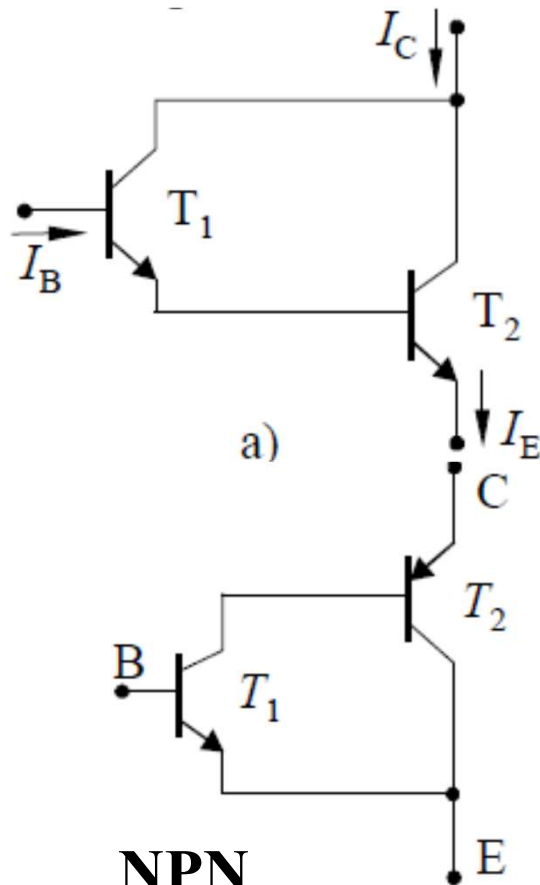

Direktna sprega

Direktnom spregom može da se postigne veće β i veća ulazna otpornost tranzistora

Darlingtonova sprega

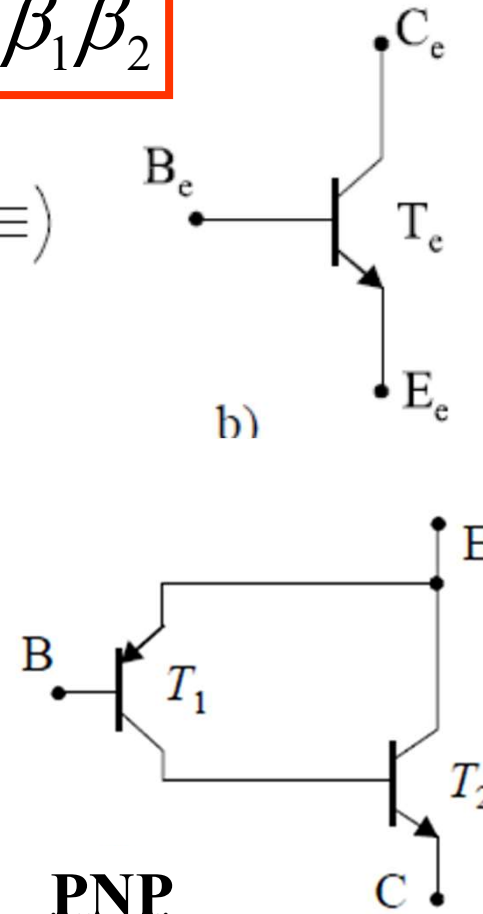
$$\beta_e = \beta_1 \beta_2$$

NPN

27. novembar 2018.

($\equiv$)

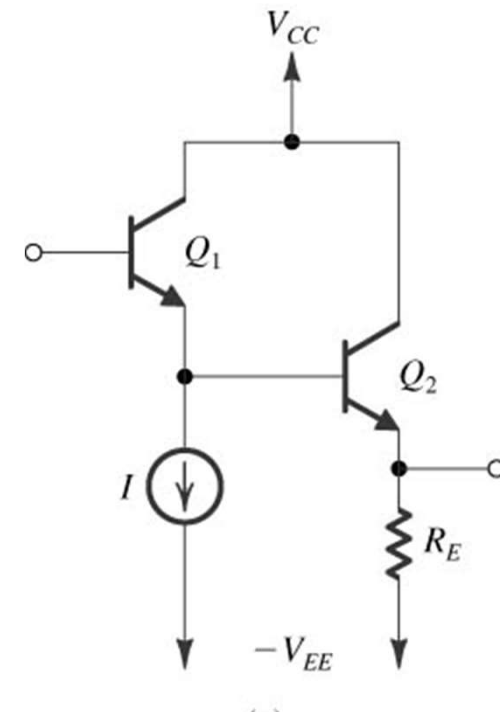
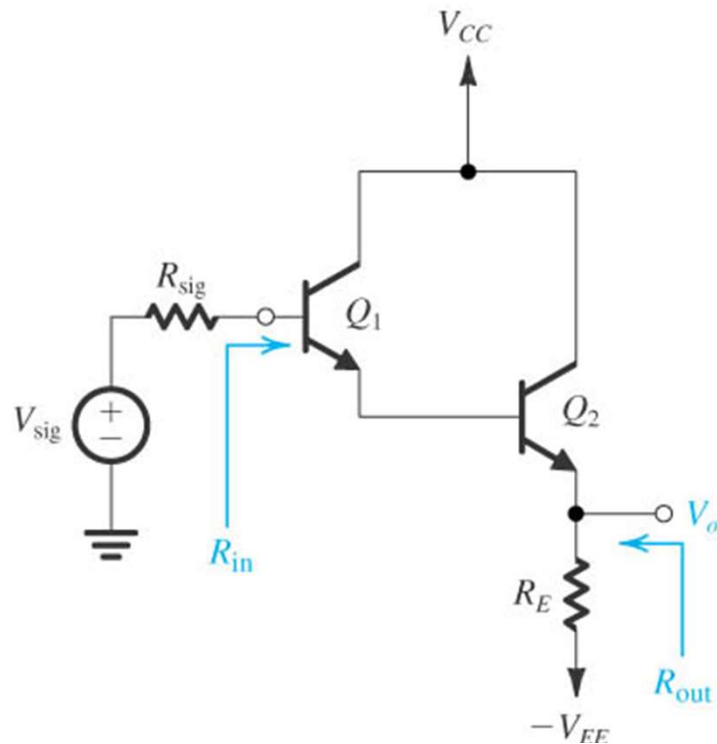

PNP

Višestepeni pojačavači

Direktna sprega

Darlingtonova sprega

ZC-ZC veza

Velika ulazna, mala
izlazna otpornost

I obezbeđuje da Q_1 radi
u oblasti sa velikim β

Strujni ofset

Usled nesavršenosti proizvodnje, diferencijalni par imaće različito β .

Zato će se razlikovati I_C čak i kada su I_B iste.

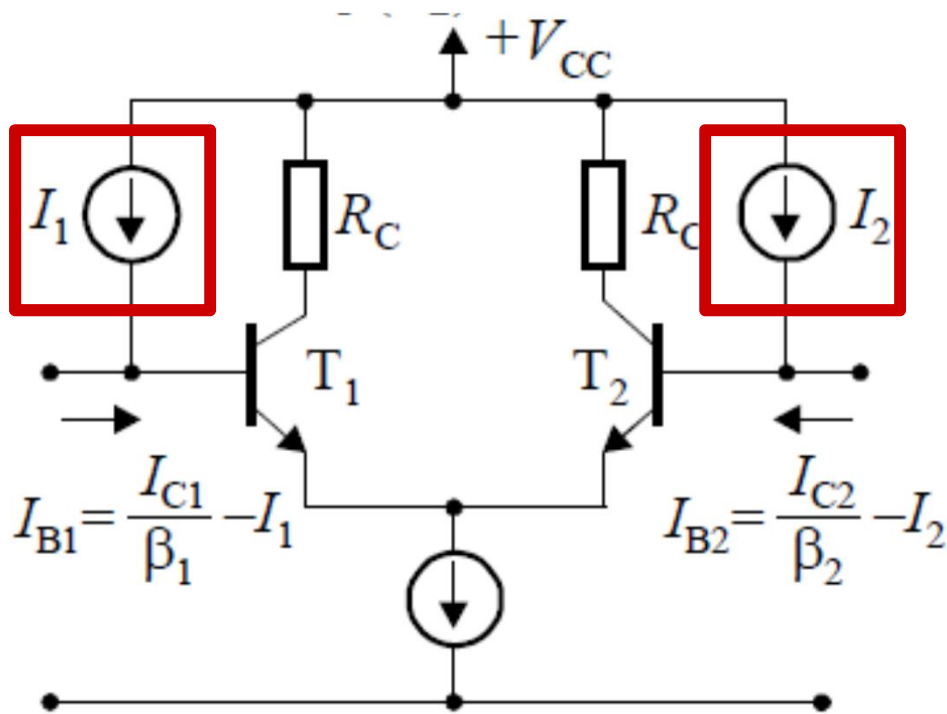
$$\begin{aligned} I_{OS} &= I_{B1} - I_{B2} = \\ &= \left(\frac{I_{C1}}{\beta_1} - I_1 \right) - \left(\frac{I_{C2}}{\beta_2} - I_2 \right) \end{aligned}$$

Tipična vrednost strujnog ofseta iznosi 10% nominalne vrednosti struje baze.

I zbog toga je potrebno da I_B budu male (znači: R_u veliko, tranzistori sa velikim β)

I_{OS} zavisi od temperature

Kompensacija strujnog ofseta

$$I_{OS} = I_{B1} - I_{B2} =$$

$$= \left(\frac{I_{C1}}{\beta_1} - I_1 \right) - \left(\frac{I_{C2}}{\beta_2} - I_2 \right)$$